

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

1909-1918 YILLARI ARASI ESKİ HARFLİ ÇOCUK
DERGİLERİNDE SAVAŞ TEMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH TOPRAKÇI

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

MAYIS 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

1909-1918 YILLARI ARASI ESKİ HARFLİ ÇOCUK
DERGİLERİNDE SAVAŞ TEMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH TOPRAKÇI

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ÖZDEMİR

MAYIS 2019

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Emrah TOPRAKÇI

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

'1909-1918 Yılları Arasında Çıkan Eski Harfli Çocuk Dergilerinde Savaş Teması' başlıklı bu yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Alpaslan OKUR

Üye Doç. Dr. Bekir İNCE

Üye Dr. Öğretim Üyesi Mehmet ÖZDEMİR

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

30.5./2019

(İmza)

Prof. Dr. Ömer Faruk TUTKUN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“1909-1918 Yılları Arasında Çıkan Eski Harfli Çocuk Dergilerinde Savaş Teması” konusunu ele alan bu tezde, II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan “*Musavver Küçük Osmanlı*”, “*Mekteplilere Arkadaş*”, “*Çocuk Dünyası*”, “*Ciddi Karagöz*”, “*Çocuk Yurdu*”, “*Mektebli*”, “*Talebe Defteri*”, “*Çocuk Duygusu*”, “*Türk Yavrusu*”, “*Çocuklar Âlemi*”, “*Kırlangıç*”, “*Çocuk Bahçesi*”, “*Çocuk Dostu*”, “*Mini Mini*”, “*Küçükler Gazetesi*”, “*Hür Çocuk*” adlı eski harfli çocuk dergilerinin incelemesi ve tahlili yapılmıştır.

23 Temmuz 1908 Meşrutiyet’in yeniden ilanından 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi’ne kadar geçen on yıllık sürede Osmanlı Devleti Trablusgarp Harbi (1911-1912), Balkan Harbi (1912-1913) ve I. Dünya Harbi (1914-1918) olmak üzere üç büyük savaş yapmıştır. II. Meşrutiyet döneminin siyasi gücü İttihat ve Terakki Fırkası paramiliter gençlik dernekleri kurarak çocukları hem bedenlen hem de fikren savaşa hazır hale getirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç için dönemin yayımlanan çocuk dergilerini bir araç olarak kullanmıştır. İttihat ve Terakki’nin güdümünde yayım politikaları şekillenen çocuk dergilerinde millilik/Türkçülük konuları, öç, kin, intikam duyguları, ekonomiye yönelik tasarruf sandıkları, ticaret ve döneme damgasını vuran boykot konusu ağırlıklı olarak işlenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlık aşamasında Cüneyd Okay’ın “*Eski Harfli Çocuk Dergileri*” isimli kitabından faydalanılmış, dergilerin sayılarına Hakkı Tarık Us ve Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu’ndan ulaşılmıştır.

Tez konusunun belirlenmesinde, çalışmanın planlanmasında, araştırılmasında, ortaya çıkarılmasında ilgi ve desteğini esirgemeyen, eleştirileri ile çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillenmesini sağlayan Sayın Hocam Dr. Öğretim Üyesi Mehmet ÖZDEMİR’e canı gönülden teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma dönemimde beni cesaretlendirip maddi ve manevi destek olan eşim Fatma Toprakçı’ya, sebep-i hayatım olan annem İkbâl ve babam Abdullah Toprakçı’ya, ayrıca bu sürece gelmemde emeği olan değerli hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Emrah TOPRAKÇI

ÖZET

1909-1918 YILLARI ARASINDA ÇIKAN ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİNDE SAVAŞ TEMASI

Toprakçı, Emrah

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe
Eğitimi Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğrt. Üyesi Mehmet Özdemir

Mayıs, 2019. xiii+146 Sayfa.

Batı'da çocuk ve çocukluk kavramının keşfedilmesiyle çocuğa göre edebiyat ürünleri de yaygınlaşır. Bizde çocuğun keşfi ise 19. yüzyılda Tanzimat dönemi ile toplumsal alanda yaşanan hızlı değişimle olur. Türk edebiyatında çocuklara yönelik ilk ürünlerde Tanzimat döneminde verilmeye başlanır ve çocuk edebiyatı serüveni de 19. yüzyılda Batı'dan yapılan çevirilerle başlar.

Çocuklara yönelik ilk yazılı ürünler gazete ve dergiler olur. İlk çocuk dergisi Mümeyyiz'in (1869) yayımlanmasından Harf İnkılabına (1928) kadar olan sürede eski harfle yayımlanan çocuk dergisi sayısı 48'dir. Yayımlanan çocuk dergilerinden en uzun soluklusu ise 626 sayı çıkan Çocuklara Mahsus Gazete'dir.

II. Meşrutiyet'in ilanını takiben yaşanan on yıllık süreçte üç büyük savaşın izlerini çocuk dergilerinde görmek mümkündür. Bu dönemde siyasi gücü elinde bulunduran İttihat ve Terakki Fırkası ilan ettirdiği Meşrutiyeti korumak, savaşta ihtiyaç duyulan asker gücünü karşılamak için paramiliter gençlik dernekleri kurar ve çocukları hem beden hem de fikren savaşa hazır hale getirir. Bu amaçla dönemin yayımlanan çocuk dergilerini birer araç olarak kullanır. II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde millî, milliyetçi, Türkçü konular, kin, intikam ve öç duyguları, boykot, donanmaya yardım, tasarruf sandıkları, ticaret vb. konuları ağırlıklı olarak işlenmiştir.

Bu tez beş bölüm ve bir ekten oluşmaktadır. Birinci bölümde tezin konusu, amaç ve alt amaçları, önemi, varsayım ve sınırlılıkları, ikinci bölümde kuramsal çerçeve, üçüncü bölümde yöntem, dördüncü bölümde bulgular ve beşinci bölümde değerlendirme bulunmaktadır. Ek 2'de ise dergilerde savaş temasına uygun ilgi çekici resimlere yer verilmiştir.

Bulgular kısmında incelemesi yapılan çocuk dergilerine yansıyan savaş temasını milliyetçilik, ekonomi, intikam başlıkları altında ele alınmıştır. Milliyetçilik başlığında millî hitabeler, millî şiirler, vatan/bayrak/ordu sevgisi alt başlıkları; ekonomi konusunda boykot, ticaret/çalışmak ve tasarruf sandıkları/istikraz alt başlığı verilmiştir.

Bu çalışma 1909-1918 yılları arasındaki dönem, Türk tarihine damgasını vurmuş siyasal rejim değişikliğini, üç büyük savaşı kapsar. Eski harfli çocuk dergileri üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen yaşanan toplumsal sorunların çocuk dergilerine yansımaları üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma ile II. Meşrutiyet döneminde toplumsal olayların çocuk dergilerine yansımaları incelenmiş ve bu alanda çalışma yapacak olanlara kaynak oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Dergileri, Savaş, II. Meşrutiyet

ABSTRACT

THE WAR THEME IN THE CHILDREN MAGAZINES WHICH WERE PUBLISHED IN OLD ALPHABET BETWEEN 1909-1918

Toprakçı, Emrah

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education, Department of Turkish Education

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mehmet Özdemir

May, 2019. xiii+146 Pages.

Postgraduate thesis, Department of Social Sciences and Turkish Language Teaching Literature Works became widespread with the discovery of concept of child and childhood. Discovery of child arise from the quick change in society with Tanzimat era in nineteen century in our society. The first literature Works were given in the Tanzimat era and our children literature began with the translations from the West in nineteen century.

The first written works devoted to children were news and magazines. The number of children magazines is 48 from publishment of the first children magazine "Mümeyyiz" (1869) to alphabet revolution (1928). "Çocuklara Mahsus Gazete" had the longest publishment life with 626 journals.

It is easy to see the impacts of three big wars in children magazines following ten years of establishment of the Second Constitutional Period. "İttihat ve Terakki" which has the power in this period founds paramilitary youth institutions to find human resources needed in war and to protect the Constitutionalism and get the children ready for the war both in physically and spiritually. It uses the children magazines as a tool with this aim. Subjects such as national, nationality Turkist, boycott, aids to navy, trade and emotions such as revenge and nemesis were worked up heavily in the children magazines published in the Constitutional Period.

This paper consists of five chapters and an addition. The theme, aims, importance of it, assumptions and boundedness of it are in first chapter, theoretical frame is in second chapter, method is in third chapter, findings are in fourth chapter and assessment is in fifth chapter and interesting pictures suitable for the war theme in magazines given in

the addition. The war theme in the children magazine is studied under headings of nationalism, economy and revenge. Sub headings of National allocutions, national poems and the love of homeland/ flag/ army in Nationalism heading, boycott, trade/working life, savings box in Economy Heading are given.

This paper includes the change of political regime which influenced deeply the Turkish history, three big war and the era between 1909-1918. Although a lot of studies are done on children magazines written in old alphabet, there is no study about the reflections of social problems in the children magazines. The reflections of social events in the Constitutional period in the children magazines are studied in this paper and it is aimed to be a resource to who will study in this field.

Key Words: Child, children magazines, war and The second Constitution.

İÇİNDEKİLER

Bildirim	iv
Jüri üyelerinin imza sayfası.....	v
Önsöz.....	vi
Özet	vii
Abstract	ix
İçindekiler	xi
Tablolar Listesi.....	xiii
1. Bölüm, Giriş.....	1
1.1 Amaç Cümlesi.....	1
1.2 Alt Amaçlar.....	2
1.3 Önem.....	2
1.4 Varsayım	3
1.5 Sınırlılıklar	3
2. Bölüm, Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi ve İlgili Araştırmalar.....	5
2.1 Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	5
2.1.1 Çocuk Edebiyatı.....	5
2.1.2 Dünya Çocuk Edebiyatı Tarihsel Gelişimi	8
2.1.3 Türkiye’de Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi.....	9
2.1.4 Dünya Çocuk Dergiciliği Tarihi.....	14
2.1.5 Türkiye’de Çocuk Dergiciliği Tarihi	15
2.2 20. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nin Durumu	17
2.3 İttihat Terakki Cemiyeti ve Çocuk.....	23
2.4 İlgili Araştırmalar.....	25
2.5 Alanyazın Tarama Sonucu	27
3. Bölüm, Yöntem.....	29

3.1 Araştırma Modeli	29
3.2 Evren ve Örneklem	29
3.3 Verilerin Toplanması ve Analizi	30
4. Bölüm, Bulgular	31
4.1 Milliyetçilik.....	31
4.1.1 Millî Hitabeler	34
4.1.2 Millî Şiirler.....	40
4.1.3 Tarihi Yazılar	44
4.1.4 Vatan Sevgisi	46
4.1.5 Bayrak Sevgisi	62
4.1.6 Ordu Sevgisi.....	70
4.2 İntikam	79
4.3 Ekonomi	94
4.3.1 Boykot.....	97
4.3.2 Ticaret/Çalışmak	105
4.3.3 Tasarruf Sandıkları/İstikraz.....	112
4.3.4 Reklam	115
5. Bölüm, Sonuç, Tartışma.....	121
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	121
Kaynakça.....	125
Ekler	128
Özgeçmiş.....	146

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Millî Hitabeler.....	37
Tablo 2. Millî Şiirler	43
Tablo 3. Tarihi Yazılar	44
Tablo 4. Vatan Sevgisi	59
Tablo 5. Bayrak Sevgisi	69
Tablo 6. Ordu Sevgisi	75
Tablo 7. İntikam Konusu.....	88
Tablo 8. Boykot Konusu	103
Tablo 9. Ticaret/Çalışmak Konusu	110
Tablo 10. Tasarruf Sandıkları ve İstikraz Konusu	114
Tablo 11. Reklam Konusu.....	118

BÖLÜM I

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde 23 Aralık 1876 tarihinde kabul edilen Kânun-ı Esâsi ile yeni bir yönetim biçimine geçilir: Meşrutiyet. Kısa bir müddet sonra II. Abdülhamit tarafından kapatılan meclis ve rafa kaldırılan Kânun-i Esâsi ile otuz yıl sürecek bir "sıkıyönetim" devri başlar.

İttihat Terakki Cemiyeti'nin baskıları sonucu II. Abdülhamit tarafından, Meşrutiyet 23 Temmuz 1908'de yeniden ilan edilir ve İttihat Terakki Cemiyeti'nin baskıcı yönetimi başlar. Yeni rejim fikirlerinin yeşermesi için eğitimde düzenlemeler yapar, çocukların millî ve manevî değerlerle yetiştirilmesi için çaba gösterir. Bu dönemde Meşrutiyet çocuğu yaratılmak istenir. Bu amaçla da yayımlanan çocuk dergileri bir araç olarak kullanılır.

Dergiler yayımlandıkları dönemi yansıtan birer ayna görevi görürler. II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan çocuk dergileri de sosyoekonomik sorunları yansıttıkları ve sayılarında yaşanan artış nedeniyle çalışma 1909-1918 yılı yayımlanan 16 çocuk dergisiyle sınırlandırılmıştır. Eski harfli çocuk dergileri üzerine yapılan çalışmaların çeviri yazı, inceleme üzerine oldukları belirli bir dönemde yaşanan toplumsal sorunlara değinilmediği gözlenmiştir.

1.1 AMAÇ CÜMLESİ

II. Meşrutiyet döneminin getirdiği özgürlükçü ortam sayesinde dergicilik alanında çalışmalar hızlanır ve çıkarılan dergilerde toplumu ilgilendiren konular işlenir. Bu çalışmada "1909-1918 yılları arası çıkan eski harfli çocuk dergilerinde savaş teması" ne şekilde işlenmiş sorusuna cevap bulmak amaçlanacaktır.

1.2 ALT AMAÇLAR

1. 1909-1918 yılları arasında yayımlanan eski harfli çocuk dergilerinde “milliyetçilik” kavramı ne sıklıkla aktarılmıştır?
2. 1909-1918 yılları arasında yayımlanan eski harfli çocuk dergilerinde “intikam” kavramı ne sıklıkla aktarılmıştır?
3. 1909-1918 yılları arasında yayımlanan eski harfli çocuk dergilerinde “ekonomi” kavramları ne sıklıkla aktarılmıştır?

1.3 ÖNEM

Batı'da 16. asırdan sonra keşfedilmeye başlanan çocuk ve çocuklukla birlikte çocuğun merkeze alınması neticesi çocuğa özgü edebiyat gündeme gelir. Çocuk kavramının önem kazanmasıyla çocuk için edebiyat gündeme gelir ve süreli yayın alanında çocuklara yönelik çalışmalar hız kazanır. Çocuklara yönelik hazırlanan dergiler amaç ve konu bakımından diğer dergilerden farklılık arz eder. Çocuk dergilerinin eğlendirici özelliği yanında edebi bir zevk oluşturmada da bir araçtır.

II. Meşrutiyet (1908-1918) döneminde çocuklar için hazırlanmış olan dergilerinin sayısında artış olmasının yanında yayımlanan dergilerde işlenen konularda da dönemin siyasi gücü İttihat Terakki Fırkası'nın tesiri oldukça fazla olur. II. Meşrutiyet dönemi çocuklar için yayımlanan dergilerin hitap ettiği yaş seviyesi dikkate alındığında dergilerde işlenen bazı konuların çocuğa göre uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Dönemin şartları dikkate alındığında da çocuklarda oluşturulmak istenen millî ve manevi değerlere yönelik ciddi çalışmalar yapılmıştır.

Eski harfli çocuk dergileri üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen belirli bir dönem aralığında yayımlanan dergilerdeki toplumsal olayların çocuklara nasıl aktarıldığı üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma ile Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan II. Meşrutiyet'te yaşanan üç büyük savaşın izlerini; bu dönemde siyasi gücü elde eden İttihat ve Terakki Fırkası'nın “vatanperver” gençlik politikası için yayımlanan çocuk dergilerini birer araç olarak kullanmasını görmek mümkündür.

1.4 VARSAYIMLAR

Bu araştırmanın varsayımları ve gerekçeleri şunlardır:

Dergiler yayımlandıkları dönemin özelliklerini yansıtan birer ayna gibidir. Bu özellik düşünüldüğünde eski harfli çocuk dergilerinin de tarihi yansıtan birer vesika olduğu unutulmamalıdır. Bu alanda birçok çalışma olmasına rağmen 1909-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nde yaşanan üç büyük savaşın dergilere yansımaları üzerine çalışma yapılmamıştır.

Bu amaçla II. Meşrutiyet'te yaşanan savaşlar sonucu toplumda oluşan milliyetçilik, vatan ve bayrak sevgisi; öç, kin ve intikam duyguları, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ekonomi politikaları ve yapılan boykot çağrılarının çocuk dergilerindeki yansımaları incelenecektir.

1.5 SINIRLILIKLAR

Bu çalışma kapsamında 1909-1918 yılları arasında yayımlanan “Musavver Küçük Osmanlı”, “Mekteplilere Arkadaş”, “Çocuk Dünyası”, “Ciddi Karagöz”, “Çocuk Yurdu”, “Mektebli”, “Talebe Defteri”, “Çocuk Duygusu”, “Türk Yavrusu”, “Çocuklar Âlemi”, “Kırlangıç”, “Çocuk Bahçesi”, “Çocuk Dostu”, “Mini Mini”, “Küçükler Gazetesi”, “Hür Çocuk” adlı dergilerin incelemesi yapılmıştır.¹

“Musavver Küçük Osmanlı” dergisi 3 sayı çıkmıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'nda ve Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu'nda bulunan üçüncü sayısının incelemesi yapılmıştır.

“Mekteplilere Arkadaş” dergisi 14 sayı çıkmıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu'nda mevcut tüm sayıların incelemesi yapılmıştır.

“Çocuk Dünyası” dergisi 1918 yılına kadar 80 sayı çıkmıştır. 1926 yılında da 94. sayısıyla yayın hayatına veda etmiştir. Tarık Hakkı Us Koleksiyonu'nda mevcut olmayan 55, 76, 77, 78, 79 ve 80. sayıların incelemesi yapılmamıştır.

¹ Eski harfli çocuk dergileri hakkındaki bilgilere Cüneyd Okay'ın “Eski Harfli Çocuk Dergileri” adlı kitabından ulaşılmıştır.

“Ciddi Karagöz” adlı derginin Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu’nda sadece 3. sayısının mevcut olması nedeniyle bu sayının incelemesi yapılmıştır.

“Çocuk Yurdu” dergisi toplam 7 sayı yayımlar. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda mevcut olan 4. ve 7. sayılarının incelemesi yapılmıştır.

“Mektebli” dergi toplam 39 sayı yayımlamıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda mevcut tüm sayılarının incelemesi yapılmıştır.

“Talebe Defteri” dergisi 68 sayı yayımlamış olup Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda bulunan sayıları incelenmiştir. Koleksiyonda bulunmayan 57, 60, 61, 62, 63 ve 68. sayılarının incelemesi yapılamamıştır.

“Çocuk Duygusu” adlı dergi 61 sayı çıkmıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda bulunmayan 53, 54, 56, 57, 58 ve 59. sayıların incelemesi yapılamamıştır.

“Türk Yavrusu” adlı dergi sadece 2 sayı yayımlamıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda 2 sayısında mevcuttur.

“Çocuklar Âlemi” dergisi 10 sayı çıktığı bilinmektedir. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda mevcut tüm sayılarının incelemesi yapılmıştır.

“Kırlangıç” adlı dergi Atatürk Üniversitesi Seyfeddin Özege Kitaplığı kataloğunda gözükiyor olsa da yapılan araştırmalar sonucu dergiye ulaşılammıştır.

“Çocuk Bahçesi” derginin Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda bulunan 21 sayısı incelenmiştir.

“Çocuk Dostu” dergisi 11 sayı yayımlamıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda bulunan 1, 3, 6 ve 8. sayıların incelemesi yapılmıştır.

“Mini Mini” dergisinin Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu’nda bulunan 4, 6 ve 7. sayıları incelenmiştir.

“Küçükler Gazetesi” adlı dergi 8 sayı yayımlanmıştır. Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege & Nadir Eserler Koleksiyonu’nda bulunan 8 sayısı da incelenmiştir.

“Hür Çocuk” dergisi 3 sayı yayımlanmıştır. Hakkı Tarık Us Koleksiyonu’nda bulunan 3 sayısı da incelenmiştir. Dergi üçüncü sayıdan itibaren “Malumat” ismiyle yayım hayatına devam etmiştir.

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde çocuk, edebiyat, çocuk edebiyatı ve çocuk dergiciliği tarihi, 20. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin durumu, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve çocuk hakkında alan taraması yapılmıştır.

2.1.1 Çocuk Edebiyatı

Savaşlar, insanlık için felâket kabul edilmesine rağmen bazen kaçınılmaz da olabilmektedir. “Yaşadığımız dünya gerginlikler, çatışmalar ve sapmalar dünyasıdır.” (Şirin 2012: 121) Asırlarca süren savaşlar, bitmek tükenmek bilmeyen çatışmalar, toplumsal şiddet olayları en çok da çocuklarımızı etkilemektedir. Toplum düzeninde meydana gelen değişimlerin etkileri genel olarak edebi ürünlerde de kendini göstermektedir.

Savaş hayatımızın bir parçası olarak toplumları ve toplumsal yaşamı derinden etkileyen bir kavramdır. Edebiyat, toplumsal hayatı etkilediği ölçüde toplum ve toplumsal olaylardan da etkilenmektedir. Toplumunu etkileyen bu iki kavram arasındaki ilişki göz ardı edilemez. Yaşanan bir savaşın toplumda meydana getirdiği değişimin yansımaları yayımlanan birçok eserde kendini göstermiş ve gösterecektir. Savaşın neden olduğu değişim daha çok tahrip edici ve yıkıcıdır. Edebiyat ise fikirlere usul usul ulaşarak toplumsal değişimi sağlar.

Savaş, “devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp.” (TDK 2011: 2043) anlamına gelmektedir. Varlık'a göre (2013: 114-129) savaş,

“devletler veya devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylem.”dir.

Savaşın ortaya çıkardığı olumsuz durumlardan ilk ve en derin şekilde etkilenen çocuklardır. Savaşların çocuklar üzerindeki psikolojik etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bununla birlikte çocukların fiziksel ve ahlaki açıdan gelişimlerini olumsuz etkileyen savaşlar, çocuğun bir araç olarak kullanılmasına da neden olmaktadır. Savaş zamanları yayımlanan edebi ürünlerde yapılan propagandalarla direkt yetişkinlere ulaşılabildiği gibi çocuklar için hazırlanan ürünlerde de verilen mesajlarla çocuklar üzerinden ailelere ulaşılabilmektedir.

Çalışmamız çocuk edebiyatına yönelik olduğu için öncelikle “çocuk” ve “edebiyat” kavramlarını açıklayıp “çocuk edebiyatı” kavramı ve tarihsel süreci üzerinde durulmasında fayda vardır.

Türkçe Sözlükte çocuk, “küçük yaştaki erkek veya kız. Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak.” (TDK 2011: 556) anlamına gelmektedir. Oğuzkan (1997: 12) çocuk kavramını “Bebeklik çağı ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak açıklamaktadır.

Toplumlara ve aynı toplumun farklı bölgelerine göre çeşitli anlamlar yüklenen çocuk ve çocukluk kavramının tam bir sınırını çizmek zordur. Çocuk, sürekli gelişim içinde olan bir varlıktır. Belirli yaş sınırları içerisinde olan çocukluk dönemi dört aşamadan oluşur: “Birinci evresi doğumdan yaklaşık üç haftalık oluncaya kadar, ikinci evresi on sekizinci aya kadar, üçüncü evresi 6-7 yaşına kadar, dördüncü ve son evresi ise erginlik çağına kadar sürer.” (Şimşek, 2016: 13)

Beden, zihin ve dil gelişimi birbirine bağlıdır. Birinde yaşanılacak olumsuzluk çocuğun bütün gelişimini olumsuz etkiler. Çocuk, bilinçli ya da bilinçsiz olarak dış uyarıcılara maruz kalır ve yeni öğrendikleriyle zihnini doldurur. Çocuğun öğrendiği her kavram onun hem zihinsel hem de dilsel gelişimi açısından önemlidir. Çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişimini sağlamanın yollarından biri de edebiyattan faydalanmadır. Edebiyat-dil ilişkisi düşünüldüğünde edebiyat aracılığıyla çocuğun zihinsel ve dil gelişimi de olumlu bir şekilde oluşmasını sağlarız.

Arapçadan dilimize geçmiş bir sözcük olan edebiyat, “Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü ve yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatıdır.” (TDK 2011: 754) anlamına gelir.

Kavcar’a göre (1999: 4) edebiyat,

"Çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır. Eğitim bakımından değeri insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. İnsan ancak böyle bir geniş ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğü kazanır."

Çocuk ve edebiyat sözcüklerinin tanımlarını verdikten sonra Andre Bay’a göre tam bir tablosunu sunmanın imkânsız olduğu çocuk edebiyatı kavramını açıklamakta fayda görüyoruz.

Şirin’e göre (2016: 24) çocuk edebiyatı, “Kaynağı da sınırı da çocuk ve çocukluk olan, çocuğu ve çocukluğu anlayan, çocuk bakışı, ‘çocuğa göre’lik ilkesi ve ‘çocuk gerçekliği’ne uygun yazılmış bir edebiyat olmasıdır.” Çocuk gerçekliği kavramı ise Selahattin Dilidüzgün’e göre (1996: 83) “çocukların gerçekmiş gibi alımladıkları, fakat hiç de nesnel olmayan alımlama farklarının yakalanmasıdır.”

Sever’e göre (2015:17) çocuk edebiyatı “erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.”

“‘Çocuk edebiyatı’ deyimiyile 2-14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanının anlatılmak istendiği açıkça görülür.” (Oğuzkan, 1997: 12)

Enginün de (1985: 186) çocuk edebiyatına iki açıdan bakar: “Okuyucu olarak sadece çocukların hedef alındığı eserler ile bütün insanlığın veya bir milletin malı olan değerli esasları çocuklar için yeniden işlenmesi.”

Çocuk edebiyatı, hedef kitlesi çocuk olan, çocuksuluğu içinde barındırırken ciddiliği elden bırakmayan, çocuğun gelişimini olumlu etkileyen, çocuğa göre hazırlanmış, çocuk gerçekliğini yansıtan, çocuğa estetik bir zevk sunan ve edebi yönü olan edebiyattır.

2.1.2 Dünya Çocuk Edebiyatı Tarihsel Gelişimi

Çocuk edebiyatı var mı, yok mu? Hiç şüphe yok ki çocukluğun keşfedilmesiyle başlayan bu tartışma günümüze kadar süregelir. Batı’da Aydınlanma ile başlayan çocuğa yönelik sonucu çocuğun ihtiyaçları önem kazanır. Bu ihtiyaçlardan biri de çocuğun dil gelişimini ve estetik zevk kazanmasını sağlayacak çocuğa özgü bir edebiyattır.

Şirin’e göre (2016: 68) yazılı çocuk edebiyatını üç döneme ayırabiliriz:

1. Çocuklar için yazılmadıkları halde çocuk klasikleri olarak adlandırılan kitaplar evresi: Denizler Altında 20 Bin Fersah, Balonla Seyahat, Aya Yolculuk, Robenson Cruseo
2. İlk okuru çocuk olan kitaplar evresi: Nils Helgerson’un Serüvenleri, Polyanna, Heidi, Çocuk Kalbi, Küçük Lord, Küçük Prenses, Küçük Hafiyeler ve Pinokyo
3. Öznesi çocuk olan yenilikçi çocuk edebiyatı evresi: Küçük Prens, Uzun Çoraplı Kız: Pippi, Bitmeyecek Öykü ve Momo, Konserve Kutusundan Çıkan Çocuk.

Orta Çağ Avrupa’sında çocuklar, kilisenin yayımlamış olduğu dini (püriten) eserleri okurken yetişkinler için yazılmış olan kitapları keşfeder ve bu kitapları okumaktan zevk duyarlar. Bu eserler, Robinson Crusoe, Gulliver’in Gezileri vb...

Cemil Meriç (2013: 383), çocuk edebiyatı tarihi gelişimini şu cümlelerle ifade eder:

“Cassell’in Edebiyat Ansiklopedisi Çocukların Kitapları bölümüne şöyle giriyor: Çocukları eğlendirmek amacı güden kitaplar Batı Avrupa’da on sekizinci asrın ortalarına doğru yayımlanmağa başlamıştır. Bu tarihten önce gençlere mahsus edebiyat, dini eserler, görgü kitapları ve okul kitaplarından ibarettir.”

“Çocuk edebiyatının başlangıcını 17. Yüzyıl olarak kabul etmek mümkündür.” (Gürel vd., 2007: 231) Charles Perrault çocukluğunda annesinden dinlediği masalları kaleme almıştır: Kül Kedisi, Parmak Çocuk, Kırmızı Başlıklı Kız. Aynı yüzyılda La Fontaine’nin kaleme almış olduğu fabllar da çocuklar tarafından keşfedilmiştir.

18. yüzyılda Daniel Defoe’nin kaleme aldığı Robinson Crusoe adlı kitap her ne kadar yetişkinler için yazılmış olsa da çocuklar tarafından da ilgi ve zevkle okunmuştur. Jonathan Swift’in Gulliver’in Gezileri adlı kitabı da çocuklar tarafından okunmuştur.

“19. Yüzyılda çocuklar için kaleme alınan serüven hikâye ve romanlarında, anlatma sanatının inceliklerine önem verilmekle birlikte, daha çok dinî-ahlaki duyguların gelişimine ağırlık verilir.” (Şimşek, 2015: 47) Bu yüzyılda çocuk edebiyatı kapsamında Lewis Carrol’un Alice Harikalar Diyarında, Charles Dickens’in David Copperfield; masal alanında Grimm Kardeşler’in Çocuk ve Yuva masalları,

Andersen'in Çocuk Masalları; bilim-kurgu alanında Jules Verne'nin Aya Seyahat, Denizler Altında Yirmi Bin Fersah, Seksen Günde Devriâlem, Kaptan Grant'ın çocukları adlı eserler sayılabilir.

İtalyan bir yazar olan Carlo Collodi'nin eseri Pinokyo da 19. Yüzyıla damgasını vurmuş çocuk kitaplarından. Stevenson'un Define Adası, Eleanor H. Porter'in Polyanna'sı, Spyri'nin Heide'si, Molnar'ın Pal Sokağı Çocukları bu yüzyılın diğer çocuk kitapları olarak sayılabilir.

Antoine de Saint-Exupéry'nin 20. Yüzyılda yayımladığı Küçük Prens adlı eseri yenilikçi çocuk edebiyatının güzide örnekleri arasına girer. Aynı yüzyılda İngiltere'de James M. Barrie'nin Peter Pan'ı ve L. Travers'in Mary Poppins'ı yayımlanır. Ayrıca Vesconcelos'un Şeker Portakal'ı, Güneşi Uyandırılım, Delifışek; Michael Ende'nin Momo'su çağdaş çocuk edebiyatında yerlerini alır.

21. yüzyıl Batı'sında bilim kurgu kitaplar çocuklar tarafından ilgi görmeye başlar. J. K. Rowling'in Harry Potter adlı kitap dizisi bu döneme damgasını vurmuştur.

2.1.3 Türkiye'de Çocuk Edebiyatının Tarihi Gelişimi

Dünyada 17. Yüzyılda ilk ürünlerine vermeye başlayan çocuk edebiyatının bizdeki serüveni yaklaşık iki asır sonra 19. Asırda kendini gösterir. "Çocukluk anlayışının ülkemizdeki gelişimine bakıldığında 19. Yüzyıla kadar çocukların "küçük yetişkin" olarak görüldüğü anlaşılmaktadır." (Şimşek 2015: 16) Bizim çocuğa bakışımızın ilk değişimi Tanzimat'la birlikte başlamıştır. Tanzimat dönemi ile toplumda başlayan değişimler edebiyatı da etkilemiş, Batı etkisinde şekillenmeye başlayan bu dönem edebiyatımız çocuk edebiyatı kavramı da ortaya çıkarmıştır.

Türk edebiyatında çocuklara ait ilk ürünler daha çok sözlü halk geleneğine ait masal, bilmece ve ninnilerdir. Bununla birlikte 17. Ve 18. Yüzyılda Nabi'nin Hayriye'si ve Sünbülzade Vehbi'nin Lütfiye'si, çocuğa özgü olmayan ve daha çok eğitici nitelikte bir eser olsa da çocuklar için yazılmış ilk eserler olarak kabul görmektedir.

Bizde çocuk edebiyatının gelişme gösterdiği dönem Tanzimat dönemidir. Şimşek'e göre (2016: 54),

"Tanzimat iki açıdan çocuk edebiyatına zemin hazırlar:

1. Çocuğun keşfedilmesi ve çocuk düzeyine uygun süreli yayınlar ve metinler üretme ihtiyacı.
2. La Fontaine'nin keşfedilmesi ve çeviri faaliyetleri.”

Çocuk edebiyatımızın temeli tercüme eserlere dayanmaktadır. Tanzimat döneminde yaşanan Batı'dan tercüme faaliyeti sonucu Şinasi'nin La Fontaine'den çevirdiği “Eşek ile Tilki” adlı hikâye çocuklara yönelik yayımlanan ilk örnek olarak kabul edilmektedir. Tanzimat dönemi yapılan tercüme eserler şu şekildedir:

“Çocuklarla ilgili ilk çevirilerden biri Yusuf Kâmil Paşa'nın Fênelon'dan çevirdiği Tercüme-i Telemak (1862) adlı kitaptır. Vakanüvis Lütfi'nin Defoe'den çevirdiği Tercüme-i Hikâye-i Robinson (1864), Mahmut Nedim'in Jonathan Swift'ten çevirdiği Gülliver'in Seyahatnamesi (1872), Mehmet Emin'in Jules Verne'den çevirdiği Merkez-i Arza Seyahat (1883) ve Beş Haftada Balonla Seyahat (1887) gibi kitaplar çocuk yazını alanında görülen ilk yabancı eserlerdir.” (TDEA, 1984: 327-333)

Yine bu dönemde Kayserili Doktor Rüştü tarafından yayımlanan Nuhbetü'l- Etfal eseri ile çocukların okuma öğrenimine yönelik çalışmaları içermesi ve ilk Türkçe alfabe kitabı olması nedeniyle önemlidir.

Tanzimat dönemi yayımlanan eserlerde ağırlıklı olarak eğitici bir yön vardır. Bu dönem yayımlanan Ahmet Mithat Efendi'nin Hâce-i Evvel, Kıssadan Hisse; Recaizade Mahmut Ekrem'in Tefekkür, Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu adlı eserleri telif eserler arasındadır.

Meşrutiyet devri, çocuk edebiyatımız açısından dönüm noktasıdır. II. Meşrutiyet dönemi (23 Temmuz 1908-30 Ekim 1918) iktidarda söz sahibi olan İttihat ve Terakki Fırkası, meşrutiyet rejimini devamlılığı için çocukların eğitimine önem vermiş ve çocuklara özgü birçok eserin yayımlanmasını sağlamıştır. Enginün (1985: 190) de bu konuda İttihat ve Terakki yöneticilerinin, geleceğin gençleri, yeni rejimin kendilerine emanet edilecek neslini yetiştirmek endişesiyle çocuk eğitim ve öğretimine verilen önemin arttığını belirtmiştir.

Meşrutiyet döneminde çocuk edebiyatı alanında önemli bir isim de Satı Bey'dir. Yaşadığı dönemde çocuklara yönelik eserlerin azlığından yakınır ve düzenlediği konferanslarda bu konuyu dile getirir. Satı Bey'e göre “çocuklara ahlaki ve vatanperverane şiir ve şarkıların öğretilmesinin büyük faydalar temin edecektir.” (Elöve, 1912: 6)

Meşrutiyet döneminde tercüme eserler ve telif eserlerin yayımlanmasına devam edilir. Şiir ve çocuklara yönelik dergi sayısında ciddi artış yaşanır. “Bu dönemde yazılan aktüel şiirler çocuklara yönelik olmalarına rağmen zaman zaman politize bir görünüm

arzetmişlerdir.” (Okay, 2002: 88) Çocuklarımıza Neşideler şiir kitabıyla Ali Uıvi Elöve, Çocuk Şiirleri adlı kitabıyla İbrahim Alaattin Gövsa Meşrutiyet döneminin çocuklara yönelik şiirler kaleme alan önemli isimlerindendir.

Bu dönemde çocuk şiirinde dikkat çeken bir diğer isim Tevfik Fikret'tir. 1914 yılında çocuklar yönelik Şermin adlı kitabı yazmıştır. II. Meşrutiyet dönemi yaşanan Balkan Savaşları sonucu toplumda ortaya çıkan Türkçülük fikrinin edebiyata yansımaları Ziya Gökalp'in eserlerinde görmektediriz. Gökalp, “Kızıl Elma”, “Yeni Hayat”, “Altın Işık” ve “Alageyik” eserleriyle çocuklara seslenmeyi başarabilmiştir.

“Ben bir Türk'üm dinim, cinsim uludur.” Diye seslenen Mehmet Emin Yurdakul'un “Türkçe Şiirler”, “Türk Sazı”, “Tan Sesleri”, Ali Ekrem Bolayır'ın “Çocuk Şiirleri”, Fuad Köprülü'nün “Mektep Şiirleri”, İbrahim Aşki'nin “Çocukların Şiir Defteri” adlı eserleri Meşrutiyet döneminde göze çarpmaktadır. Akagündüz, Ahmet Cevat Emre, İsmail Hikmet Ertaylan'ın şiir ve yazıları dönemin çocuk dergilerinde yayımlanmıştır.

29 Ekim 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet ile Türkiye'de yeni bir döneme girilir. Yeni rejimle birlikte toplumsal alanda yaşanan değişimler edebiyatta da kendini gösterir. Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı ilk örnekleri şiir ve masal ürünlerinde görülür. Bu dönem yayımlanan eserlerde konu olarak millîlik ve tarih ön plandadır.

Cumhuriyet dönemi çocuk edebiyatı üç evrede incelenir:

1. “1970'lere kadar didaktik anlayışın egemenliğini sürdürdüğü eğitim ağırlıklı çocuk edebiyatı evresi.
2. 1970'ten 1980'lerin ortalarına kadar süren, değişen dünya görüşü savunucularının güdümlü, ideolojik, kurtarıcı ve sosyal içerikte çocuk kitabı yazmaya yöneldiği ve kalıcı çok az sayıda kitabın geride kaldığı politik söylem ağırlıklı çocuk edebiyatı evresi.
3. Çocuk gerçekliğine dayalı, poetik kalabilmeyi önceleyen ve çocuğa göre örneklerin yazılmaya başladığı 1908 sonrası yenilikçi çocuk edebiyatı evresi.” (Şirin, 2007: 52-53)

Tercüme faaliyetlerinin devam ettiği Cumhuriyet döneminde Orhan Veli'nin La Fontaine'nin fabllarını yeniden tercüme etmiştir. Bu dönemde ayrıca Eleanor Porter, Jules Verne ve polisiye türde eser veren Maurice Leblanc'dan çeviriler dikkate değerdir. “Çocuk edebiyatının en önemli eserlerinden Küçük Prens (Le Petit Prince) de dilimize kazandırılır. Küçük Prens'in, Cemal Süreya başta olmak üzere, Tomris Uyar, Selim İleri, Fatih Erdoğan gibi isimler tarafından çevirileri yapılır.” (Şimşek 2015: 62)

Cumhuriyet döneminde millîlik ve tarihi konuları işleyen ve çocuklara yazan Abdullah Ziya Kozanoğlu, “Kızıltuğ (1923)”, “Atlı Han (1924)”, “Türk Korsanları (1926)” ve “Gültekin (1928)” adlı kitapları yayımlamıştır. Bu dönem şiirinde Fazıl Hüsni Dağlarca ve Cahit Zarifoğlu’nun çocuğa özgü bir söyleyişle kaleme aldıkları şiirler çocuk edebiyatı açısından önemlidir. Fazıl Hüsni Dağlarca’nın “Açıl Susam Açıl (1967)”, “Boyalı Ses (1971)”, “Arka Üstü”, “Yeryüzü Çocukları (1974)”, “Balina ve Mandalina (1977)”, “Yazıları Seven Ayı (1978)”, “Göz Masalı”, “Yaramaz Sözcükler (1979)”, “Şeker Yiyen Resimler (1980)”, “Güneşi Doğduran”, “Kaçan Uykular Ülkesi”, “Cinoğlan, Hin ile Hincil (1981)”, “Bitkiler Okulu”, “Dolar Biriktiren Çocuk (1995)”, “Oyun Okulu (1998)”, “Okulumuz 1’deki Okulumuz 3’teki (1999)”, “Cincik, Cin ile Cincik (2000)” çocuklar için yazdığı şiirleridir. Cahit Zarifoğlu’nun “Ağaç Okul-Afganistan Şiirleri (1987)” ve “Gülçük (1987)” adlı şiirleri de çocuk şiirine örnektir.

Dönem edebiyatında masal alanında “Yalvaç Ural Müzik Satan Çocuklar (1979), Gölcüğün Küçük Avcıları (1981), La Fonten Orman Mahkemesinde (1984) isimli eserleriyle; Ülkü Tamer Virgül’ün Başına Gelenler (1965) ve Masal Şiirler isimli eserleriyle öne çıkar.” (Şimşek, 2015: 63)

Dünyada çocuk edebiyatı tartışmaları tazeliğini korumaktadır. Türkiye’de çocuk edebiyatı tartışmaları Tanzimat’tan günümüze kadar devam eder. Çocuk edebiyatı var mı, yok mu? Bu soruya Yaşar Kemal şu şekilde cevap verir:

“Çehov’un, büyükler için, çocuklar için ayrı ayrı ilaçlar var mı? Çocuklar için ancak dozlar değişir, görüşüne yakın olduğunu belirterek, en azından çocuklar için yazmanın yetişkinler için yazmaktan farklı olduğunu kabul ediyordu: Biz, diyordu, çocuklar için edebiyat yaparken bu dozu tutturabiliyor muyuz?” (Şirin, 2007: 54)

Çocuk edebiyatının gerekli olmadığını savunan İnci Enginün:

“...çocuklar için müstakil bir “edebiyat” yaratmanın gerekli olduğunu sanmıyorum. Nitekim çocuklara yüksek bir değer taşıyan sanat eserini, onun anlayacağı şekilde bildiği kelimeler içinde, hayali canlandıracak benzetmelerle ve kısa cümlelerle anlattığımızda, onun büyük zevk aldığını görüyoruz.” (ÇEY, 1987: 37)

Çocuk edebiyatına karşı olan Cemal Süreya, Tomris Uyar, Yaşar Kemal vb. isimlerin ortak kaygısı, niteliksiz çocuk edebiyatı olacağına hiç olmamasıdır. Edebiyat ve sanat bir bütün ve bu bütünü parçalamanın doğru olmayacağını ifade ederler.

Çocuk edebiyatını savunan Gülten Dayıoğlu “Çocuklar için ayrı bir edebiyat var mıdır?” sorusunu yadırgayarak düşüncelerini şu şekilde ifade eder: “Çocuk edebiyatı

diye ayrı bir edebiyat kolu yoktur, diyenlerin amaçlarını hiçbir gün anlayabilmiş değilim. Çocuk edebiyatının, genel edebiyat yelpazesinde ayrı bir yeri vardır.” (ÇEY 1987: 317)

Tarık Dursun K. “Çocuk edebiyatı yalnız bizde değil, bütün dünya edebiyatları içinde çocuk edebiyatı ayrı bir tür olarak ele alıyıyor.” (ÇEY 1987: 319)

Cemil Meriç (2013: 394) ise çocuk edebiyatı hakkında düşüncelerini şöyle aktarır:

“...bu edebiyat ısmarlama bir edebiyattır, ahlâkın emirleriyle, psikolojinin, ticaretin ve hürriyetin emirleri arasında emekleyerek yolunu aramaktadır henüz. Bununla beraber görevini de saygıdeğer bir biçimde yerine getirmektedir.”

Çocuk edebiyatı üzerine birkaç görüşü de kısa olarak şu şekilde aktarmakta fayda vardır:

“Oğuzkan, çocuklar için yazılan eserlerin üstün sanat nitelikleri taşıması gerektiğini söyler. Şirin, çocuk edebiyatını “çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacı ile gerçekleştirilen “çocuksu bir edebiyat” olarak değerlendirilir. Kaplan, çocuk edebiyatının tükenmez kaynağı olarak masalları görür.” (Baş, 2015 :6)

Genel olarak bakıldığında bizde çocuk edebiyatı tartışmaları dört başlık altında toplanır:

1. Çocuk edebiyatı ayırımına farklı gerekçelerle kabul etmeyen küme: Nurullah Ataç, Yaşar Kemal, Cemal Süreya, Tomris Uyar, Adnan Özyalçın, İnci Enginün, Atilla Özkırmı, Necati Mert, Arif Ay.
2. Çocuk edebiyatını savunan küme: Satı Bey, Enver Naci Gökşen, Enise Kantemir, A. Ferhan Oğuzhan, Kemal Demiray, Talip Apaydın, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ülkü Tamer, Yalvaç Ural, Meral Alpay, Gülten Dayıoğlu, Fakir Baykurt, Mustafa Şerif Onaran, Doğan Hızlan, Mehmet Güler, Tarık Dursun K., Fatih Erdoğan, Ayla Kutlu, Mümtaz Zeki Taşkın, Sedat Sever, İbrahim Kıbrıs, Medine Sivri, Vefa Taşdelen.
3. Çocuk edebiyatını kabul etmekle birlikte bu edebiyatın yetişkin edebiyatından daha zor olduğunu savunanlar: Cemil Meriç, Ceyhun Atuf Kansu, Cahit Zarifoğlu, Haldun Taner, Tacettin Şimşek’i, sayabiliriz.
4. Çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi edebiyatı kabul eden küme: Turgay Kurultay, Selahattin Dilidüzgün, Oktay Asutay, Mustafa Ruhi Şirin.”(Şirin 2016: 30-31)

Çocuk edebiyatımızın ilk oluşumu Tanzimat dönemi ile başlayan tercüme faaliyetleri ve çıkarılan çocuk dergilerdir. O dönemden günümüzde kadar çocuklar için yazmış isimler ise şunlardır:

“Siracettin Hasırcıoğlu, Ömer Seyfettin, M. Fuat Köprülü, Orhon Seyfi Orhon, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Hasan Âli Yücel, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necdet Rüştü Efe, Halide Nusret Zorlutuna, Kemalettin Kamu, Necmettin Halil Onan, Münir Hayri Egeli, Ömer Bedrettin Uşaklı, Mehmet Faruk Gürtunca, İlhami Bekir Tez, Vasfi

Mahir Kocatürk, Yaşar Nabi Nayır, Behçet Kemâl Çağlar, Hüseyin Nihal Atsız, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Aziz Nesin, Enver Naci Gökşen, Mehmed Şeyda, İbrahim Zeki Burdurlu, Kemalettin Tuğcu, Naki Tezel, Vehbi Cem Aşkın, Nezihe Araz, Ceyhun Atuf Kansu, Kenan Akansu, Talip Apaydın, Gülten Dayıoğlu, Aytül Akal, Mavisel Yener, Refik Durbaş, Aysel Gürmen, Fatih Erdoğan, Yücel Feyzioğlu, Mehmet Güler, Ayla Çınaroğlu, Salih Zengin, Saza Aksoy, Ayşe Kilimci, M. İdris Zengin, M. Ruhi Şirin, Yalvaç Ural, Necdet Neydim, Muzaffer İzgü, Cahit Zarifoğlu, M. Yaşar Kandemir vb.” (Özdemir, 2005: 110-117)

2.1.4 Dünya Çocuk Dergiciliği Tarihi

Çocuk dergiciliğinin tarihsel gelişimine geçmeden önce dergi ve çocuk dergisi kavramlarını açıklamakta fayda görüyoruz.

Dergi kavramı, Türkçe Sözlükte (2011: 635) “Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, bülten.” Anlamına gelmektedir.

Çocuk dergisi ise “Çocukların eğitim, bilim, bilgi ve görgülerini, genel kültürlerini geliştiren, kimi toplumsal olaylarla çevre sorunlarını ele alan, çocuklara bilinç aşılayan süreli yayınlardır.” (Yardımcı ve Tuncer, 2002: 37)

Aydınlanma dönemi sonrası Batı’da yaşanan bilimsel ve teknolojik gelişmeler toplumsal hayatta birtakım değişimlerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde nitelikli insana duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu amaçla “minyatür yetişkin” diye tabir edilen çocukların eğitimlerine önem verilmeye başlanmış ve çocuklar okulla tanışmıştır. Çocuğun okulla tanışması ile çocuk, toplumda değer görmeye başlamış ve çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak zorunlu hale gelmiştir. Çocuğun ihtiyaçlarından biri de sanattır ki bunun sonucu olarak da çocuğa özgü edebi ürünler ortaya çıkmıştır.

Batı’da matbaanın kullanımının yaygınlaşmasıyla başlayan dergicilik faaliyetlerinden yaklaşık yüz sene sonra çocuk dergileri yayımlanmaya başlanır. Bizde ise dergicilik faaliyetleri Batı’dan yaklaşık iki yüz sene sonra 19. Yüzyılda başlamıştır. Yayımlanan bu ilk dergilerde öğretici ve ahlaki yazılar ağırlıklı olarak işlenmiştir.

Dünyada çocuk dergiciliğinin başlangıcı 18. Yüzyıl İngiltere’si kabul edilir. Şimşek’e göre (2001: 3) Avrupa’da çocuk dergiciliğinin gelişimi şu şekildedir:

“Leipziger Wochenblatt für Kinder (1922), Nidergaschisches Wochenblatt für Kinder (1922), Moralische Wochenschrift (1724), Patriot (1724-1726), Vernünftiger Tadlerin (1925), Wocehenblatt zum Besten der Kinder (1759-1763), Wochenschrift zum Besten

der Erziehung der Jugend (1771), Kinderfreund (1775), Kinder Akademie (1784), Juveile Magazina (1788), The Childers Magazine (1799), Children's Friends, Infant's Magazine, The Charm (1852-1854) ve The Boy's Own Magazine (1855-1874).”

Bununla birlikte Avrupa'da en uzun soluklu dergi olarak The Child's Companion (1824) adlı dergi kabul edilmektedir ve yaklaşık yüz yıl yayımlanmıştır. 19. Yüzyılda Amerika'da The Jeveile Miscellany (1826), The Childers Magazine (1829) adlı dergiler çocuklara özgü hazırlanmıştır. Fransa'da da bu dönemlerde çocuklar için yayımlanmış Musse de Familles ve Magazine de' Education et de Rec're'ation adlı dergilerin isimleri sıralanabilir.

2.1.5 Türkiye'de Çocuk Dergiciliği Tarihi

Tanzimat dönemi Osmanlı toplumunda birçok ilkin yaşandığı dönemdir. Toplumda yaşanan gelişmeler daha çok Batı tesiri ile olmuş ve bunun sonucunda da ithal bir edebiyat anlayış gelişmeye başlamıştır. Batılılaşma faaliyetleri ile bu dönemde dergicilik/çocuk dergiciliği alanında ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Türk dergiciliği, “19. Yüzyılın ikinci yarısında Şinasi ile Agâh Efendi'nin birlikte çıkardıkları ilk özel gazete Tercüman-i Ahval (1860)” (Şimşek 2001: 1) ile gelişme göstermiştir.

1869 yılında yayımlanmaya başlanan Mümeyyiz (1869) Osmanlı döneminin ilk çocuk dergisi olarak kabul edilir. Bu dergiyi daha sonra Hazine-i Etfal (1873), Sadakat (1875), Etfal (1875), Ayine (1875) adlı dergiler takip etmiştir. 1896-1908 yılları arasında toplam 627 sayı yayımlanan “Çocuklara Mahsus Gazete” en uzun soluklu dergi olarak kabul edilmektedir. Çocuk dergiciliğimizin tarihsel gelişimi şu şekilde incelenir:

1. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e kadar “Mümeyyiz (1869-1870), Hazine-i Etfal (1873), Sadakat (1875), Etfal (1875), Ayine (1875-1876), Arkadaş (1876-1877), Tercüman-ı Hakikat (1880), Aile (1880), Bahçe (1880-1881), Mecmua-i Nevresidegân (1881), Çocuklara Arkadaş (1881), Çocuklara Kıraat (1881-1882), Vasıta-i Terakki (1882), Etfal (1886), Nurnûne-i Terakki (1887-1888), Çocuklara Talim (1887-1888), Çocuklara Mahsus Gazete (1896-1908), Çocuklara Rehber (1897-1901), Çocuk Bahçesi (1905)” (Okay 1999: 216-217) adlı dergiler yayımlanmıştır.
2. II. Meşrutiyet'ten Harf İnkılâbına kadar olan dönemde “Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteblilere Arkadaş (1910), Çocuk Dünyası (1913-1918), Ciddi Karagöz (1913), Çocuk Yurdu (1913), Mektebli (1913-1914), Talebe Defteri (1913-1918), Çocuk Duygusu (1913-1914), Türk Yavrusu (1913), Çocuklar Âlemi (1913), Kırlangıç (1913), Çocuk Bahçesi (1914), Çocuk Dostu

(1914), Mini Mini (1914), Küçükler Gazetesi (1918), Hür Çocuk (1918), Haftalık Çocuk Gazetesi (1919), Lâne (1919-1920), Hacıyatmaz (1920), Bizim Mecmua (1922-1927), Yeni Yol (1923-1926), Musavver Çocuk Postası (1923), Çıttı Pıttı (1923), Haftalık Resimli Gazetemiz (1924), Resimli Dünya (1924-1925), Sevimli Mecmua (1925), Mektebliler Âlemi (1925), Türk Çocuğu (1926-1928), Çocuk Dünyası (1926-1927), Çocuk Yıldızı (1927) adlı dergiler yayımlanmıştır.” (Okay 1999: 216-217)

Üçüncü olarak Harf İnkılâbından günümüze kadar yayımlanmış olan dergiler şunlardır: Gençlik (1928), Şen Çocuk (1932), Yavrutürk (1936), Oklahoma (1935), Binbir Roman (1939), Ateş (1936), Cumhuriyet Çocuğu (1938), Çocuk Gazetesi (1938), Çocuk Haftası (1943), Doğan Kardeş (1945), Şen Çocuk (1945), Armağan (1950), Yıldız, Büyük Ateş (1960).

Bankalar tarafından çıkarılan çocuk dergileri ise 1980’li yıllarda kendini göstermektedir: “Kumbara (İş Bankası), Şeker Çocuk (Şekerbank), Başak Çocuk (Ziraat Çocuk) ve Pamuk Çocuk (Pamukbank)” (Şimşek 2016: 53) Günümüze yaklaştıkça Kırmızıfare, Ebe-Sobe, Bilim Çocuk vb. anılması gereken süreli çocuk yayınlarıdır.

Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketleri, Meşrutiyet ile değişen rejim ve Cumhuriyet’in kurulması toplumsal yapıda köklü değişimlere neden olmuştur. Bu değişimlerin geniş kitlelere ulaştırabilmek için çocuk eğitime önem verilmiştir. Bu kapsamda çıkarılan eski harfli çocuk dergilerinde “Balkan Savaşlarının etkisiyle öç ve intikam konuları, Türklük, vatan, arı Türkçe, çocuk hakları, çocuk eğitimi ve bakımı, spor ve izcilik” (Gürel, vd., 2007: 254) konuları işlenmiştir.

1923 yılında Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde rejimin sağlam temeller üzerine oturması için eğitimde yapılan çalışmalar çocuk edebiyatını da etkilemiştir. Bu dönem yayımlanan dergilerde “...eğlendirici ve eğitici değil, yapılan yenilik ve inkılâpların toplumun geleceğini oluşturan çocuklara benimsetilmesi işlevini gördüğünü belirtmek gerekir.” (Şimşek 2016: 53)

Genel itibari ile dergiler yayımlandıkları dönemin etkin siyasi güçlerinin fikir ve ideolojilerini insanlara aktarmada birer araç olarak kullanılmıştır. 19. yüzyılda çocuklara yönelik çıkarılmaya başlanan ilk dergiler çocukların duygu, düşünce ve ilgilerine seslenmekten uzaktır. Çocuk dergileri de yayımlandıkları dönemlerin birer aynası olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin siyasi gücü eline aldığı dönem olan II. Meşrutiyet’te çocuk dergileri rejimin fikirlerini aktarmada birer araç olarak

kullanılmıştır. Dergilerde yer alan savaş bulgularına geçmeden önce Osmanlı Devleti'nin son yüzyılımı anlatmakta fayda vardır.

2.2 20. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİ'NİN DURUMU

Bir imparatorluk bütün müesseseleri ve yapıları ile uzun yıllar ayakta durabileceği gibi, bozulmaya başlayan müesseseleri ile de kısa sürede yıkılmaya mahkûm olabilmektedir. Osmanlı Devleti, bütün müesseseleri ve himayesinde yaşayan Rum, Sırp, Bulgar, Arnavut, Ermeni vb. milletler ile bir imparatorluk teşkil etmektedir. Bu imparatorluğun kurucu temeli Türk milletidir.

Toplumlarda zaman içinde bazı gelişmeler neticesinde değişimler yaşanır. Çağı yakalamak deyimi ile ifade edildiği gibi çağında yaşanan olayları yakından takip edip değişimler yaşayan toplumlarda hızlı bir ilerleme dönemi başlar. Osmanlı Devleti ise döneminde yaşanan gelişim ve değişimlere geç kalmış ve bunun sonuçlarını ağır bir şekilde ödemiştir. Osmanlı Devleti'nde 17. yüzyılda başlayan toplumsal ve iktisadi alandaki bozulmalara 18. yüzyılda askeri alandaki bozulmalar da eklenir. Toplumsal, iktisadi, askeri ve eğitim alanında yaşanan olumsuzlukları önlemek amacıyla ıslah çalışmaları yapılmasına rağmen kalıcı bir çözüm getirilememiştir. Islah çalışmalarının halktan kopuk tepeden inme şekilde olması, devletin her alanındaki bozulmaların artarak devam etmesine neden olmuştur.

Avrupa'da yaşanan her yeni gelişme imparatorluklarda yapısal değişimlere neden olmuş ve millet esasına dayalı yeni devletlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. 1789 yılında tüm dünyayı etkileyecek olay Fransa'da cereyan eder: Fransız İhtilâli. Bu olay sonrası Fransa'da krallık yıkılarak cumhuriyet rejimine geçilmiştir. İhtilâl sonrası milliyetçilik, eşitlik, hürriyet, adalet, demokrasi kavramları yayılmaya başlamış ve milliyetçilik fikri, çok uluslu imparatorlukların çöküşüne zemin hazırlamıştır. Fransız İhtilâli'nin yaydığı fikir akımlarından etkilenen devletlerden biri de Osmanlı İmparatorluğu'dur.

“18. yüzyılda Avrupa'da Osmanlıları pes ettirecek gelişmeler başlıyordu. Sanayi Devrimi'yle birlikte burjuvazi siyasal iktidara el atmaktaydı.” (Akşin 2017: 41) Avrupa'da yaşanan bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti silkinme çabası içinde olsa da istenilen ilerleme sağlanamamıştır. 18. yüzyılda devleti ayakta tutmak için

yapılan ıslahatlar askeri ve yönetim alanından ziyade kültürel alandadır. 18. yüzyıla damga vuran “Lale Devri” ıslahatları da devletin kötü gidişatını engelleyememiştir.

19. yüzyıl Osmanlı Devleti’nin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. İngiltere’de gerçekleşen Sanayi İnkılâbı ve bunun sonucu bazı Avrupa ülkelerinin sanayi atılımları yapması ile Batı gittikçe güçlenmeye başlamıştır. Bununla birlikte Osmanlı Devleti’nin Batı’da cereyan eden olaylara karşı kayıtsız kalması ya da değişimlere tamamen geç kalması eski gücünü ve itibarını kaybetmesine neden olmuştur. Askeri alanda başlayan gerileme sonucu kaybedilen savaşların ağır mali yükleri ekonomik açıdan da devleti çıkmaza sokmuştur. Fransız İhtilâli sonucu yayılan milliyetçilik fikri ile başlayan azınlık isyanları da devleti parçalanmaya sürüklemiştir.

Osmanlı Devleti kötü gidişatı durdurabilmek için askeri, sosyal, iktisadi, yönetim vb. alanlarda ıslahat hareketlerine girişmiştir.

“17. yüzyıla kadar ilim ve teknolojide ileri seviyede olan Osmanlı, bu yüzyılın sonlarına doğru kan kaybına uğramaya başlar. Osmanlı’nın bu olumsuz sürece girmesinden sonra ülkede değişimlerin görülmesi kaçınılmaz olur. Böylece Osmanlıda Batı kültür ve medeniyetinin etkileri 19. yüzyıldan sonra hayatın hemen her safhasında kendisini gösterir.” (Karabulut 2016: 49-65)

Batı, Rönesans ve Reform hareketleri ile doğuda güç sahibi olan Osmanlı Devleti’ni hem siyasal alanda hem de askeri alanda geride bırakmıştır. Siyasi ve askeri üstünlük toplumsal alanda da kendini göstermiş ve Osmanlı aydınında Batı hayranlığı başlamıştır. Bu aydınlar devletin kötü gidişatını durdurmak için Batı’nın örnek alınması gerektiğini savunmuşlardır.

Avrupa’da başlayan demokratikleşme hareketleri en çok da imparatorlukları etkilemiştir. Osmanlı Devleti askeri alandaki başarısızlıkları sonucu başta Rusya olmak üzere birçok devlet Osmanlı Devleti bayrağı altında yaşayan azınlıkları kışkırtmaya başlamıştır. Bu nedenle azınlıklar bahane edilerek Osmanlı Devleti’nin iç işlerine müdahale edilmiştir. Özellikle Balkan bölgesinde yaşayan azınlık grupları yavaş yavaş isyan etmeye ve birtakım demokratik haklar istemeye başlamıştır. Osmanlı Devleti de yaklaşık yüz elli yıldır devam eden kötü gidişatını önlemek amacıyla azınlık gruplara bazı haklar vermek istemiştir. Avrupalı devletlerin iç işlerimize müdahalesini engellemek, kışkırtmaya çalıştıkları azınlıkların devletin kurucu milleti Türklerle eşit olduğunu kanıtlamak amacıyla 1839 yılında Gülhane Parkı’nda Gülhane-i Hattı Hümayun okunur ve Tanzimat Fermanı ilanı edilir. Güngör’e göre (2006: 420) “Tanzimât Fermânı, bundan böyle memlekette kanûnların

hâkim olacağını, devlete karşı bütün borçların eşit olarak yükleneceğini bildiriyordu.” Devlet zaten kanunla idare olunuyordu ama Fermân ile tüm vatandaşların eşit olduğu kabul edildi. Tanzimat ile hürriyet, eşitlik, adalet, aile hayatı, özel mülkiyet konuları gündeme gelmiştir. Basın yoluyla bu kavramlar halka anlatılmaya çalışılmıştır.

Tanzimat Fermanı ile amaçlanan Batı'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahalesini engellemek ve tüm vatandaşların eşit olduğunu düşüncesi ile Osmanlılık fikrini geliştirmektir. Lâkin Batılı devletlerin ve Rusya'nın azınlıkların bahane ederek iç işlerimize karışmaya devam etmesi neticesinde 1853-1856 yılları arasında Rusya ile Kırım Savaşı yapılmıştır. Savaş sonrası yapılan antlaşma ile Osmanlı Devleti iç işlerine müdahaleyi engellemek için 1856 yılında Islahat Fermanı'nı yayımlamıştır. Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı'nın daha genişletilmiş halidir. İki fermanla da Müslüman tebaa yerine gayrimüslim tebaaya daha çok ayrıcalık verilmiştir. Islahat Fermanı ile azınlıklara mahallî idare meclislerinde nüfusları oranında temsil hakkı verilmiş, azınlıklara okul açma hakkı tanınmıştır. “Tanzimat (1839) ve Islahat Fermanları (1856) Osmanlı Devleti'nin ortak sömürge haline gelmesinin duraklarından ibaretti.” (Akşin 2017: 41) Osmanlı Devleti'nin çöküşüne bu fermanlar da engel olamamıştır. Çünkü azınlık tebaa, verilen ayrıcalıklarla yetinmeyerek isyan etmiş ve bağımsız bir devlet olma hayaline kapılmıştır.

19. yüzyılda devletin kötü gidişatını durdurmak için yapılan ıslahat çalışmaları azınlık isyanları ve dış baskılar neticesinde sonuçsuz kalınca; devleti ayakta tutmak için birtakım fikir akımları da ortaya atılmıştır: Osmanlılık, İslamcılık, Âdem-i Merkeziyetçilik, Türkçülük ve Batıcılık. Osmanlılık, Tanzimat dönemi sonlarına doğru ortaya çıkar. 93 Harbi, Balkanlarda yaşanan isyan ve savaşlar neticesi önemini kaybeder. İslamcılık, 93 Harbi sonrası önem kazanır ama I. Dünya Savaşı'nda Arapların İngilizlerle iş birliği yapması neticesinde etkisini kaybeder. Âdem-i merkeziyetçilik de Osmanlılık gibi düşünceye sahipse de değer görmez. Fikir akımlarından en etkili Türkçülük olur.

Fransız İhtilâli ile yayılmaya başlayan “hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet” kavramları neticesinde ortaya çıkan liberal düşünce sonucu demokratik yönetimlerin oluşmaya başlaması imparatorluk yapısına sahip devletleri etkilemiştir. Osmanlı Devleti de tüm Avrupa'yı etkisi altına alan hürriyetçilik düşüncesi ile derinden sarsılmıştır. Osmanlı Devleti'nde demokratikleşme hareketleri dört aşamada gerçekleşmiştir: “Bunlar, 1839

Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, 1876 Meşrutiyet Anayasası ve 1908 II. Meşrutiyet hareketi.” (Armaoğlu, 1993: 55)dir.

19. yüzyılda devletin kötü gidişatını, Tanzimat ve Islahat Fermanları ile engellenemeyeceğini gören bir grup Osmanlı aydını kurtuluşun meşruti yönetimde olduğunu öne sürmüştür. Abdülaziz’in ölümünden sonra yerine geçen V. Murat’ın sağlığı yerinde değildi. Mithat Paşa ve ekibi padişahın ruhsal durumunu meşruti yönetime geçmek için bir fırsat bildi. “Şehzâde Abdülhâmid Efendi, bu fikre karşı çıktı, esâsen kendisi pâdişah olduğu takdirde meşrûtiyet ilân edeceğini söyledi.” (Güngör, 2006: 429) II. Abdülhamit, meşrutiyet sözü sonrası tahta geçmiştir. Ziya Paşa, Nâmık Kemâl ve birkaç isimle birlikte Mithat Paşa başkanlığında bir anayasa metni hazırlanmış ve II. Abdülhamit 1876 yılında Kanun-i Esasi’yi ilan ederek meşruti yönetime geçilmesini sağlamıştır. 1877-1878 yılları arasında Rusya ile yapılan ve tarihte 93 Harbi olarak bilinen savaşta Osmanlı Devleti yenilmiş ve savaş sonrası Rusya ile 3 Mart 1878 Ayastefanos Antlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmanın Batılı devletlerce uygun görülmemesi sonucu Rusya ile tekrardan Berlin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Bulgaristan Prensiği kurulmuştur. Doğu’da Ermeni ve Kürt sorununun temeli de bu antlaşma ile atılmış oldu.

İlk seçimlerde mecliste Türk milletvekilleri azınlık durumunda kalması ve 93 Harbi’nde meclisin durumu nedeniyle padişah kendisine verilen yetkiyle meclisi süresiz tatil etmiştir. Meclisin süresiz tatil edilmesi ile tarihte bilinen ve yaklaşık otuz yıl sürecek olan sıkı yönetim başlamış oldu. Türk siyasi tarihinin ilk demokrasi hareketi kısa süreli olmuş, basın ve yayında sansür başlamış, hafiye teşkilatı kurularak toplum üzerinde baskı kurularak gizli örgütlenmelerin önüne geçilmek istemiştir. Lâkin alınan önlemler kurulan baskılar gizli örgütlenmelerin önüne de geçememiştir.

İstibdat devrinde yeniden meclisin açılması ve meşruti yönetime geçilmesi için 21 Mayıs 1889’da Askeri Tıbbiye öğrenciler tarafından İttihad-ı Osmani² adında bir örgüt kurulmuştur. Kurulan bu örgütün öncelikli amacı II. Abdülhamit’i devirmek ve istibdadı ortadan kaldırmaktı. Padişahın oluşturduğu istihbarat teşkilatının çalışmaları sonucu örgüte mensup öğrenciler yakalanıp çeşitli cezalara çarptırılmış ve bazıları da yurt dışına kaçıp çalışmalarına buralarda devam etmiştir. Daha sonra İttihat ve Terakki adını alan örgüt Makedonya’da teşkilatmış ve faaliyetlerini burada da sürdürmüştür.

² İttihad-i Osmani örgütü İbrahim Temo’nun öncülüğünde İshak Sukuti, Mehmed Reşid ve Abdullah Cevdet tarafından kurulmuştur.

1906 yılında Rumeli’de yeniden canlanmaya başlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti, Fransız İhtilâli sonrası yayılan "hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet" kavramlarını örgütün temel felsefesi olarak ele almış ve devletin kötü gidişatının da ancak demokratik bir rejimle durdurulabileceğini savunmuştur.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin amacı “II. Abdülhamid’in tahttan indirilmesini sağlayarak anayasalı ve parlamentolu meşrutiyet idaresinin geri getirilmesini sağlamaktı.” (Engin 2017: 286) Bu amaçla Rumeli’de Cemiyet tarafından yapılan suikast, baskı ve propagandalar sonucu Meşrutiyet 23 Temmuz 1908’de (10 Temmuz 1324) ikinci defa ilan edilmiştir.

"23 Temmuz 1908 (10 Temmuz 1324) tarihinde Manastır'da ‘Hürriyet İlanı’ nı takiben Padişah II. Abdülhamit, Kanun-u Esasi’yi yeniden yürürlüğe koyduğunu ilan etmiş ve böylece Osmanlı İmparatorluğu’nda -kısa süreli I. Meşrutiyet dönemi bir kenara bırakılırsa- meşruti monarşi dönemi başlamıştır." (Ateş, 2012: 15)

Meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ile özgürlükçü fikirler de ortaya çıkmaya başlamıştır. II. Meşrutiyet ile “...çok kısa bir süre içinde ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel alanlarda çok önemli, hızlı ve köklü değişikliklerin yaşandığı” (Okay 2002: 12) bir dönem başlamıştır.

Devletin her kademesindeki bozulmaların ıslahatlarla engellenememesi ve askeri alandaki gerileme neticesinde savaşlarda da başarısızlıkların art arda gelmesi sonucu II. Meşrutiyet döneminde Avusturya, Bosna-Hersek’i ilhak etmiş (1908); Bulgaristan, bağımsızlığını ilân etmiştir (1908); Yunanistan, Girit’i topraklarına kattığını duyurmuş (1913). Yeni rejimle toprak kayıplarının önüne geçmek istenirken Meşrutiyet’in ilk döneminde toprak kayıpları yaşanmaya devam etmiştir.

Dışta bu gelişmeler yaşanırken Bâb-ı Âli’de İttihat ve Terakki Fırkası’nın Meşrutiyet’i korumak amacıyla Makedonya’dan getirdiği Avcı Taburları’na bağlı bazı askerlerin şeriat yanlıları ile 12-13 Nisan’da Meclis’e yürüyerek meclisin kapatılmasını, bazı milletvekillerinin görevden uzaklaştırılmasını ve görevden alınan alaylı subayların görevlerine iade edilmelerini istemişlerdir. Bu nümayiş gittikçe büyüyerek İttihat ve Terakki Cemiyet’i ve Meşrutiyet’e bağlı olanlarla şeriat isteyip meclisin kapatılması gerektiğini savunanları karşı karşıya getirmiştir. Tarihte “31 Mart Vakası” olarak bilinen bu olaylar neticesinde Selanik’ten İstanbul’a hareket eden “Hareket Ordusu” nun şehre girmesiyle isyan bastırılmıştır. Olayla ilgisi olduğu düşünülen padişah II. Abdülhamit hal’ edilmiş ve kardeşi V. Mehmet Reşat Han tahta çıkmıştır.

Balkanlarda kaybedilen topraklar ve içte yaşanan olaylar sıcaklığını korurken İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal etmiştir (28 Eylül 1911). Enver, Mustafa Kemal gibi kahraman Türk subayları tarafından yapılan direniş harekâtı her ne kadar başarılı olsa da Balkanlarda başlayan savaş ve İtalya'nın Çanakkale Boğazı'nı kapatması sonucu "Osmanlı Devleti ile İtalya arasında 15 Ekim 1912'de Uşi Barış Antlaşması imzalanarak savaşa son verilmiştir." (Güzel, 2017: 112) Kuzey Afrika'daki son topraklarımız olan Trablusgarp ve Bingazi de İtalya'ya bırakılmıştır.

İçte yaşanan siyasetin yanlış hamlelerinin dış olaylara yansımaları kötü olmuştur. Balkanlarda patlak veren azınlık isyanlar neticesinde bağımsızlığını kazanan devletler "30 Eylül'de seferberlik ilan ettiler. 13 Ekim'de müttefikler, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ taleplerini Osmanlı'ya sundular." (Örs, 2013: 679-716) Bu talepler Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmeyince savaş ilan edildi. (8 Ekim 1912-30 Mayıs 1913) I. Balkan Savaşı sonucu Osmanlı Devleti yenilmiş, Edirne kaybedilmiştir. Toprak paylaşımı sırasında Balkan devletlerinin kendi arasından çıkan II. Balkan Savaşı'nı fırsat bilen Enver Paşa Edirne'yi kurtarmış lâkin bu savaşlar sonucu Türkler tamamen Rumeli'den çıkarılmıştır. Balkan Savaşlarının Türk tarihi açısından en olumlu etkisi Türkçülük fikrinin toplum tarafından benimsenmeye başlanması olmuştur. Savaş sonrası Balkanlardan göç eden insanlarımız türlü felaketlere uğramış, binlerce insanımız şehit edilmiştir. Facia olarak nitelendirilen Balkan Savaşları sonucu toplumda kin, intikam ve öç duyguları oluşmuş; milliyetçilik duyguları hat safhaya çıkmıştır.

Balkan Savaşları devam ederken 23 Nisan 1913 yılında yaşanan Bâb-ı Âli baskınından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti siyasi gücü ele geçirmiştir. 1908 yılında itibaren kademe kademe iktidarını güçlendiren İttihat Terakki Fırkası, Bâb-ı Âli baskını sonrası baskı rejimi daha da sağlamlaştırarak devam etmiştir.

Osmanlı Devleti Trablusgarp ve Balkan Savaşlarının acılarını saramamışken I. Dünya Savaşı (1914-1918) patlak verir. Savaşa girmeyen Osmanlı Devleti, himayesi altındaki Alman zırhlılarının Rus limanlarını bombalaması sonucu Almanya'nın yanında savaşa girmek zorunda kalır. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu İttifak grubu İtilaf Devletlerine yenilmiş ve Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918 yılında Mondros Ateşkes Mütarekesini imzalamıştır. Devlet dört bir yandan işgale uğramaya başlamıştır. Osmanlı hükümeti Sevr Anlaşmasını imzalamış ve devlet tamamen sömürgeci devletlerin insafına bırakılmıştır. Lakin Türk milleti esarete yaşamaktansa ölmeyi

tercih ettiği için Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarının liderliği, halkın kuvvetiyle Kurtuluş Savaşı ile düşman mağlup edilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. (29 Ekim 1923) Unutulmaması gerekir ki Cumhuriyet'i kuran kadro II. Meşrutiyet dönemi yetişmiş, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni hedeflediği Meşrutiyet genç ve çocuklarıdır.

2.3 İTTİHAT TERAKKİ CEMİYETİ VE ÇOCUK

Her yeni rejim, inkılabını sağlamlaştırmak için kendine bağlı bireyler yetiştirmek ister. "Bir rejimin kendine bağlı insanlar ortaya çıkarmasının en kolay ve ilk adımı eğitimidir." (Okay 2000: 15) İttihat ve Terakki, 1908 yılında tekrardan ilan ettirdiği Meşrutiyet rejimini sağlam temeller üzerine oturtmak için çocukların beden ve zihnen yetiştirilmesinin önemini fark etmiştir. Bu amaçla İttihat ve Terakki Cemiyeti kendi düşüncelerine göre bir nesil yetiştirmek için eğitime öncelik vermiştir. İttihat ve Terakki'nin, yönetimdeki etkisinin artması ile, eğitim ve Türkçenin eğitimi alanında atılmış adımlar dikkat çekmektedir. (Akyüz, 1999:229) Bu dönemde, ilköğretim düzeyinden darülfünuna yani üniversiteye kadar eğitim kurumlarının yeni birtakım düzenlemelere tabi tutulduğunu görüyoruz. (Ortaylı, 2007: 64)

İttihat ve Terakki Cemiyeti için eğitim yeni rejime bağlı bireyler yetiştirme yolunda bir araçtır. Eğitimde derslerin içeriğinde birçok değişiklik yapılmıştır. Okay'ın (2000: 17),

"...tarih, o döneme kadar genel olarak Osmanlı Devleti Tarihi ve hanedanı hakkında idi. 1908'den sonra kökleşip 1912'den sonra tamamen yerleşen milliyetçi/Türkçü akımın müfredatı etkilemesi sonucu Osmanlı Devleti'nden önceki Türk tarihi de konular arasında yer bulmuştur." cümleleriyle ifade edildiği gibi eğitimde millilik ön plana alınmıştır.

Milli ve manevi duyguları tüm toplumda geliştirmeyi amaçlayan İttihat Terakki Cemiyeti toplumun önemli bir bölümünü teşkil eden çocukları yeni rejimin temelleri olarak düşünmüş ve Meşrutiyet çocuk tipi ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Meşrutiyet çocuğunu şu özelliklere sahip olması amaçlanmıştır:

"Vatanını seven, mevcut rejime sadık, iktidardaki tek partiyi benimsemiş, kendisinden önceki rejimi kötüleyen ve mevcut rejimin kıymetini bilen, varlığını bu rejimin devamında gören, milliyetçi/Türkçü, yerli malı kullanan, sahip oldukları isimle bile siyasi sistemin ürünleri olan, güçlü, gürbüz, kendileri için düzenlenen şenlik ve

bayramlarda yaptıkları sportif gösteriler ve resm-i geçitlerle dikkati çeken, rejimin ve mevcut yönetimin getirdiği yenilikleri benimseyen, rejimin önde gelen kişilerine (yani sabık rejimi devirip mevcut rejimi temellendiren Talat Paşa, Enver Paşa, Mahmut Şevket Paşa, Niyazi Bey gibi) sevgi ve saygı besleyen, onlar için yazılmış şiirleri okuyan, yeni rejimin faziletlerini, sloganlarını, bayram olarak ilan edilmiş özel günlerini (Meşrutiyet'in ilan edildiği gün: 10 Temmuz 1324=1324 İyd-i Milli) anlatan edebi ve müzikal eserleri ezberleyip söyleyen, Meşrutiyet rejiminin devamı için "ölüm"e dahi çağırılan bir nesil." (Okay 2000: 107-108)

Çocuğun öneminin farkına varan Cemiyet, çocuklara yönelik çeşitli konularda konferanslar düzenlemiş, ayrıca ideal meşrutiyet çocuk tipine ulaşmak için II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergileri de kullanmış ve bu dönemde çıkan çocuk dergilerinin sayısında ciddi bir artış olmuştur. İttihat Terakki Cemiyeti, çeşitli dergi ve gazetelerde çocukların eğitime önem veren yazılar yayımlatmıştır. Uzun vadede çocukların milli ve manevi değerlerle yetiştirilmesini sağlamıştır. İttihat Terakki Cemiyeti savaş dönemlerinde bile eğitime, özellikle çocukların eğitime önem vermiştir. Çeşitli bayramlar düzenlemiş, çocukların milli duygularla yetiştirilmesi için çaba harcamıştır. Bu bayramlardan bazıları şunlardır: "Çocuk Bayramı", "Ağaç Bayramı", "Çiçek Bayramı", "Buğday Bayramı", "Mektepliler Bayramı" ve son olarak da "İdman Bayramı" (Okay, 2000: 69-70)

Savaşların getirdiği ağır ekonomik şartların çocuklar üzerinde etkisi bu dönemde oldukça hissedilmiş ve yayımlanan çocuk dergilerinde iktisadi konular oldukça sık işlenmiştir.

Tarihsel süreç olarak baktığımız çok kısa gibi görünen on yıllık süreçte üç büyük savaş yaşayan devletin yönetimindeki siyasi güç olan İttihat ve Terakki Cemiyeti zor koşullarda çocukları unutmamış, savaşların en zor anlarında çocuklar için bayramlar düzenlemiştir. İdeal çocuk tipini oluşturmak için eğitim alanında çalışmalar yapmıştır. Çocukların hem beden hem de fikren gelişmesi için Genç Derneklerinin kurulmasına öncülük etmiş, Türk milliyetçisi çocuklar yetiştirmek amaçlanmıştır.

2.4 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Eski harfli çocuk dergileri üzerine 3 doktora, 1 inceleme, 18 yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

1. Türkiye’de Süreli Çocuk Yayınlar (1991), İsmet Kür, Doktora Tezi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara
2. Tanzimat ve Mutlakiyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi (2002), Hüseyin Şimşek, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi
3. II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi (1908-1918), (2007), Ali Gurbetoğlu, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi
4. Eski Harfli Çocuk Dergileri (1999), Cüneyd Okay, İnceleme, Kitabevi Yayınları, İstanbul
5. Tanzimat’tan 1928’e Kadar Yayımlanan Çocuk Gazete ve Dergileri Üzerine Bir İnceleme (1995), Öztürk Emiroğlu, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi
6. İlk Çocuk Dergilerinden Mümeyyiz, (2001), Şeyma Yaşar, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi
7. Eski Harfli Çocuk Dergilerinin (Çocuk Bahçesi, Çocuk Dünyası) Çocuk Eğitimindeki İşlevleri, (2002), Nihat Bayat, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi
8. Başlangıçtan İkinci Meşrutiyet'e Kadar Çocuk Şiirleri, (2004), Bekir Hergüner, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi
9. Eski Harfli Çocuk Dergilerinden Yeni Yol Dergisinin Çocuk Eğitimindeki İşlevi, (2006), Nilüfer Ögüt, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi
10. 1897-1910 Yılları Arasında Çıkan Eski Harfli Çocuk Dergilerinin Çeviri Metinleri Üzerine, (2007), Abdulkadir Durmuş, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi
11. Cumhuriyet Döneminin İlk Yıllarında (1923? 1928) Yayımlanan Çocuk Dergilerindeki Tahkiyeli Metinlerin Çocuklara Değer Aktarımı Açısından Değerlendirilmesi, (2007), Seyhan Kübra Esmer, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi

12. Talebe Defteri Çocuk Dergisi (İndeks, Seçme Metinler, Değerlendirme ve Sözlük), (2008), Hüseyin Küçük, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi
13. Çocuk Dünyası Dergisinde Yer Alan Çeviri Metinlerin İndeksi ve Değerlendirilmesi, (2008), Başak Özdemir, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi
14. Çocuklara Arkadaş Dergisi (Metin- İnceleme), (2009), Arife Erdoğan, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi
15. Çocuklara Kıraat (1881) Ve Sevimli Mecmua (1925) Dergilerindeki Çeviri Metinler ve Dış Dünya Üzerine Bir İnceleme, (2010), Tuğba Barutçu, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi
16. Sevimli Mecmua Adlı Çocuk Dergisi: Çeviriyazı, İnceleme, (2012), Erhan Akdağ, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
17. Eski Harfli Çocuk Dergilerinden Resimli Dünya Dergisi, (2013), İlker Ozan Yıldırım, Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
18. Musavver Çocuk Postası Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı-İnceleme), (2014), Ziya Koyuncu, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
19. Erken Cumhuriyet Döneminde Sosyalleşme Aracı Olarak Süreli Çocuk Yayınları (Mektepli Gazetesi, Çocuk, Çocuk Sesi Dergileri Örneği), (2014), Kübra Akbayrak, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi
20. Çocuk Duygusu Dergisinin Eğitim Bilimleri Açısından İncelenmesi, (2015), Kadriye Çallı, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi
21. Arkadaş Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı-İnceleme), (2018), Fatih Nacak, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
22. Çocuklara Talim (1887-1888) ve Musavver Çocuk Postası (1923) Dergilerinin Çocuk Eğitimine Katkıları Açısından İncelenmesi, (2018), Emine Merve Türkmen Kılıç, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi

2.5 ALANYAZIN TARAMASININ SONUCU

Çocukluğun keşfedilmesiyle başlayan süreçte çocuğun ilgi, ihtiyaç, duygu ve düşünceleri de önem kazanır. Toplumda çocuğa verilen önemin artması çocuk merkezli anlayışları geliştirir ve bu da “çocuğa özgü” olanı gündeme getirir.

Batı’da 17. yüzyılda ilk ürünlerine vermeye başlayan çocuk edebiyatı bizde iki asır sonra 19. asırda gelişme göstermeye başlar. Sözlü gelenek ürünleri masal, ninni ve tekerlemeleri saymazsak ilk çocuk edebiyatı ürünleri Tanzimat dönemi çeviri ağırlıklı olur. Tanzimat’tan Meşrutiyet’e geçen sürede çocuk edebiyatı ürünleri çeviri ağırlıklı ve süreli yayınlar olarak devam eder. Meşrutiyet’ten itibaren telif eserler vermeye başlanır. Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Akagündüz, Nazım Hürrem, Ali Uvi Elöve, İbrahim Alaattin Gövsa vb. dönemin şair ve yazarları çocuklar için yazar. Bu dönem çocuk edebiyatı ürünleri daha çok politik içerikli olup çocuklara dönemin siyasi, içtimai konuları hakkında bilgiler de verilir.

İlk çocuk dergisi Mümeyyiz’in (1869) yayımlanmasından Harf İnkılabına (1928) kadar olan sürede eski harfle yayımlanan çocuk dergisi sayısı 48’dir. Tanzimat ile başlayan çocuk dergiciliği tarihimiz günümüzde de devam eder.

II. Meşrutiyet’in ilanı ile “hür düşünce” ile dergilerin sayısında ciddi artış yaşanır. Dönemin siyasi gücü İttihat ve Terakki Fırkası’nın “vatanperver gençlik” hareketini toplumda ve çocuklarda karşılık bulması için yayımlanan çocuk dergileri de kullanılır. II. Meşrutiyet dönemi “çocuk” rejimin devamlılığını sağlayacak bir temel olarak görülür ve bu amaçla ideolojik fikirler çerçevesinde yetiştirilir. Bu da çocuğa özgü ürünlerin çocuğa göre değil, yetişkinlerin siyasi ve içtimai fikirlerine uygun olarak yayımlanmasına neden olur.

“Çocuk” kavramının tarihi gelişimine bakıldığında “çocuk” devletin resmî ideolojisine göre şekillendirilir ve “çocuğa özgü ürünler” de bu amaca göre ortaya çıkarılır. Tanzimat devrinden başlayıp Cumhuriyet’in ilanı ve sonraki süreçte “çocuk” yetişkin olarak görülür. Çocuk edebiyatının tarihi gelişimi de çocuk kavramının tarihi gelişimine paralel gider. Çocuk edebiyatı ürünlerinde yayımlandıkları dönemin siyasi ve içtimai yansımalarını görmek mümkündür.

Çocuğun nesne konumundan özne konumuna geçtiği süreç Türkiye’de de sancılı olur. Çocuğun merkeze alınmasıyla çocuğa özgü ürünler ön plana çıkar. Geçmişten

günümüze süregelen bir tartışma da böylelikle başlar: “Çocuk edebiyatı var mıdır?” Kimi edebiyatçılar çocuk için ayrı bir edebiyatın söz konusu olmayacağını ifade ederken; kimi edebiyatçılar da çocuk için doz farkından bahseder ve çocuklar için ayrı bir edebiyatın olabileceğini ifade ederler.

“Çocuk” toplumda tek başına bir özne olduğuna göre çocuğa özgü bir edebiyattan da söz edebiliriz. Gelişimsel farklılıklar da göz önüne alındığında çocuğun bakış açısı ve çocuğun bir olayı algılaması yetiştikine nazaran farklı olacağı için çocuğa özgü ürünlerin titizlikle hazırlanması gerekir. Lakin dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatı ürünleri ideolojik sarmaldan kurtulamamış; çocuk, devletin siyasi ve içtimai fikirlerinin teminatı olarak görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1 ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada, Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteplilere Arkadaş (1910), Çocuk Dünyası (1913-1918), Ciddi Karagöz (1913), Çocuk Yurdu (1913), Mektebli (1913), Talebe Defteri (1913-1918), Çocuk Duygusu (1913-1914), Türk Yavrusu (1913), Çocuklar Âlemi (1913), Çocuk Bahçesi (1914), Çocuk Dostu (1914), Mini Mini (1914), Küçükler Gazetesi (1918), Hür Çocuk (1918) isimli eski harfli çocuk dergilerinde savaş temasını işleyen yazılar “milliyetçilik”, “intikam” ve “ekonomi” başlıkları altında gruplandırılarak incelenmiştir. Dergilerdeki yazılar günümüz Türkçesine aktarılırken Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu dikkate alınmıştır.

Bu çalışmada doküman inceleme yöntemi, tarama yöntemi, çeviriyazı yöntemi kullanılmıştır.

3.2 EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın evreni eski harfli çocuk dergileridir. Örneklem ise 1909-1918 yılları arasında yayımlanan Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteplilere Arkadaş (1910), Çocuk Dünyası (1913-1918), Ciddi Karagöz (1913), Çocuk Yurdu (1913), Mektebli (1913), Talebe Defteri (1913-1918), Çocuk Duygusu (1913-1914), Türk Yavrusu (1913), Çocuklar Âlemi (1913), Çocuk Bahçesi (1914), Çocuk Dostu (1914), Mini Mini (1914), Küçükler Gazetesi (1918), Hür Çocuk (1918) adlı eski harfli çocuk dergileridir.

3.3 VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Verilerin toplanması doküman inceleme yöntemi ile yapılmıştır. Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteplilere Arkadaş (1910), Çocuk Dünyası (1913-1918), Ciddi Karagöz (1913), Çocuk Yurdu (1913), Mektebli (1913), Talebe Defteri (1913-1918), Çocuk Duygusu (1913-1914), Türk Yavrusu (1913), Çocuklar Âlemi (1913), Çocuk Bahçesi (1914), Çocuk Dostu (1914), Mini Mini (1914), Küçükler Gazetesi (1918), Hür Çocuk (1918) dergilerine ait ulaşılan sayılar incelenip, Osmanlı Türkçesine ait yazılar günümüz Türkçesine aktarılmış ve “savaş teması” milliyetçilik, intikam ve ekonomi ana başlıklarında değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölüm 1909-1918 yılları arasında yayımlanan eski harfli çocuk dergilerinde savaş temasının yansımaları milliyetçilik, intikam, ekonomi başlıkları altında incelenecektir.

4.1 MİLLİYETÇİLİK

Fransız İnkılabı (1789) sonucu oluşan hürriyet düşüncesi beraberinde milliyetçilik kavramının da gelişmesini ve yayılmasını sağlamıştır. Milliyetçilik fikri çok uluslu imparatorlukların dağılmasını hızlandırmış, milliyet esasına dayalı yeni devletlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı Devleti’ni derinden sarsan milliyetçilik kavramı “Maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalcılık, nasyonalizm” (TDK, 2011: 1684) anlamına gelmektedir.

Milliyetçilik fikri, çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti’ni olumsuz etkilemiş, bünyesinde yaşayan azınlık grupların isyan etmesine neden olmuştur. Balkanlarda başlayan azınlık isyanları ile Osmanlı Devleti’nin coğrafi sınırlarında değişiklikler olmuş, devletin sosyoekonomik yapısı derinden sarsılmıştır. Balkanlarda yaşanan azınlık isyanları ve Batı’daki yeni gelişmeleri takip etmek de geç kalan Osmanlı Devleti’nin 19. yüzyılda bütün müesseselerinde başlayan bozulmalar ile devletin bekası tehlikeye girmiştir. Devleti ayakta tutmak, azınlık isyanlarını bastırmak için birtakım ıslahat hareketleri yapılmış, meşrutî yönetime geçilerek rejim değişikliğine gidilmiş ve bazı fikir akımları ortaya çıkmıştır: Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük.

Osmanlıcılık, Osmanlı aydını tarafından “Genç Osmanlılar” adıyla kurulan bir cemiyetin devletin kötü gidişatının engellenmesi ve azınlıkların kazanılması için

Osmanlı Hanedanı etrafında birleşmeyi hedefleyen bir fikir akımıdır. Osmanlılık ile Osmanlı bayrağı altında ve “Hanedan” etrafında tüm vatandaşların birliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla Tanzimat ve Islahat fermanları ilan edilerek tüm Osmanlı vatandaşları kanun önünde eşit kabul edilmiş; Meşrutiyetin ilan edilmesiyle de Mebusan Meclisinde azınlık vatandaşlarının temsil edilmesi sağlanmıştır. Osmanlılık fikrinin gelişmesi ve toplumda kabul görmesi için çalışmalar yapılmasına rağmen Balkan bölgesinde başlayan azınlık isyanları ve Meclisin kapatılması neticesinde Osmanlılık fikri önemini kaybetmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti’nin bütünlüğünü korumak amacıyla önem kazanan bir diğer fikir akımı ise İslamcılıktır. Bu fikir akımı ile farklı milletlere mensup Müslüman vatandaşları hilâfetin de gücünden yararlanarak bir bayrak altında toplamak ve Batı’ya karşı güç dengesi oluşturmak istenmiştir. İslamcılık fikri daha çok II. Abdülhamit tarafından desteklenmiş, 1908’den itibaren gelişme göstermiştir. İslamcılık düşüncesi önce Müslüman Arnavutların Osmanlıdan ayrılmaları, ardından I. Dünya Savaşı’nda “İslamcılık Batılı emperyalist politikalar tarafından desteklenen etnik milliyetçilik karşısında birleştirici niteliğini koruyamamıştır.” (Çilliler, 2015: 45-65)

Batıcılık, Tanzimat’la birlikte Osmanlı aydınında gelişme gösteren bir fikir akımıdır. Namık Kemal, Ziya Paşa ve Şinasi ile Batı’da yaşanan kültürel gelişmeler Osmanlı Devleti’ne empoze edilmeye çalışılmıştır. “Batı ile geliştirilen ilişkiler sonucunda buradaki değişik içtimaî yapı ve kültürle karşılaşan Osmanlı seçkinlerinin geçirdiği zihniyet değişikliği” (Hanioglu, 1992: 148) ile Osmanlı Devleti’nin Batı’ya yönelmesi ifade edilmiştir. Devletin kötü gidişatı Batı’nın örnek alınmasıyla kurtulacağını belirtilmiş lâkin halka inmeyen bu fikir akımı da kısa soluklu olmuştur.

Osmanlılık ve İslamcılık fikri ile devletin ayakta tutulamayacağını farkına varılması sonucu yeni bir fikir akımı hem devlet hem de toplum tarafından benimsenmiştir: Türkçülük. “Bütün Türkleri tek vatan ve tek bayrak altında birleştirilmesi” (TDK, 2011: 2401) anlamına gelen Türkçülük önce sanat ve edebiyatta kendini göstermiş ve “1913 yılına gelindiğinde Türkçülük sosyolojik, ekonomik, kültürel tezleri olan, yaygın basın desteğine sahip, iktidar partisi tarafından içselleştirilen bir ideoloji haline gelmişti.” (Hanioglu, 2012: 551-554)

Fransız İhtilali sonrası tüm Avrupa’yı etkisi altına alan milliyetçilik fikri Osmanlı Devleti’nin çok uluslu yapısını etkilemiş, Balkanlarda Yunan, Sırp, Bulgar, Arnavut

milletleri isyan etmiş; devletin doğusunda Ermeni sorunu gündeme gelmiştir. Bağımsızlıklarını kazanan Balkan devletleri 1912 yılında Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Tarihte bilinen adıyla Balkan Savaşları (1912-1913) neticesinde Rumeli'ye veda edilmiş ve orada yaşayan Türk ve Müslümanlar göç etmeye başlamıştır. Savaş sırasında Bulgar çetelerinin Türk ve Müslüman halka yaptığı işkenceler, kadın ve kızların namuslarını lekelemeleri, anne karnında bebeklerin süngülenmesi vb. olaylar neticesinde Türk halkında büyük bir kin duygusu oluşturmuş ve intikam hisseleri hat safhaya ulaşmıştır. “Esasen Trablusgarp Savaşı'yla başlayan bu süreç Balkan hezimetinden sonra hızlanarak devam etmiş; 1912-1922 yılları arasındaki savaşların Türk kimliğinin ve dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin doğuşuyla sonuçlanmıştır.” (Taştan, 2017: 57)

“Cemiyetin düşünce temellerini oluşturan Ziya Gökalp'ın Balkan Savaşları devam ederken yazdığı şiirindeki;

Ey Türkoğlu işte senin orasıdır vatanın.

Bir ülke ki çarşısında dönen bütün sermaye

Sanatına yol gösteren ilimle fen Türkündür,

Hirfetleri birbirini daim eder himaye,

Tersaneler, fabrikalar, vapur, tren Türkündür.” (Semiz, 2014: 228)

ifadeleri ile İttihat ve Terakki Fırkası'nın resmî devlet ideolojini görmek mümkündür.

Balkan Savaşı öncesi komitecilerin faaliyetleri, savaş sırasında Bulgar zulmü, savaş sonrası yaşanan göç olayı Osmanlı toplumunu derinden etkilemiş, İstanbul'a sığınan göçmenlerin anlattıkları vahşet hikâyeleri sonucu toplumda yeşeren Türkçülük fikri dönemin yayımlanan birçok dergisinde etkisini göstermiştir. İttihat ve Terakki tarafından Meşrutiyet rejiminin koruyucusu olduğu düşünülen çocuklara millî konuların anlatılması, çocuklarda vatan, bayrak ve ordu sevgisinin geliştirilmesi, çocukların kendi tarihlerini öğrenmelerini sağlamak amacıyla çocuk dergileri birer araç olarak kullanılmıştır.

Bu bölümde savaş dönemleri, toplumda başlayan millî duygulara seslenen millî hitabeler, millî şiirler, tarih, vatan, bayrak ve ordu sevgisi alt başlıkları verilecektir.

4.1.1 Millî Hitabeler

Osmanlı Devleti'nin son on yılı olarak bilinen II. Meşrutiyet döneminde üç büyük savaş, Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı, yaşanmıştır. Yaşanan savaşlar toplumda derin yaralar açmış ve toplumun parçası olan çocuklar savaşımlardan olumsuz etkilenmiştir: savaşta babaları şehit olan çocuklar, savaşa katılmak zorunda olan çocuklar... Savaşların olumlu bir yanından söz etmek neredeyse imkansızdır. İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1908 yılında Meşrutiyeti yeniden ilan ettirmesi ve devlet yönetiminde yavaş yavaş söz sahibi olmaya başlamasıyla vatanperver mücadeleci bir gençlik oluşturmayı amaçlamıştır. “Vatanperver gençlik” ise “İttihat ve Terakki'nin beden terbiyesi ve spor yoluyla milliyetçi bir nesil yaratma projesinin araçları olarak ele alınmaktadır.” (Ateş, 2012: 26) Millî ve manevi değerlere sahip çıkan, vatani için canını seve seve feda edecek hem beden hem de fikren savaşa katılmaya hazır bir nesil için İttihat ve Terakki, II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan hemen her çocuk dergisini bir araç olarak kullanmıştır.

Balkan Harbi'nden sonra edebiyatın millileşmesi ile çocuk edebiyatı ürünlerinde de millî yansımalar kendini gösterir. Dönemin ünlü kalemlerinin yazıları ile “...millî masallar ve millî hikâyeler çocuk dergilerinin sayfalarında gündeme gelir.” (Okay, 2002: 15)

Çocuk Dünyası, II. Meşrutiyet döneminin karamsar havasına rağmen çocuklar için masal müsabakası düzenler: “Nenelerinizden işittiğiniz masallardan birini yazınız. Yazılacak bu masal hem uzun olmamalı hem de nasıl işitilmişse öyle yazılmalıdır. Müsabaka zamanı on beş gündür...” (21 Mart 1329, S:2) ifadeleri ile de çocukların kuşaktan kuşağa aktarılan masalların araştırmasını ister. Çocukların millî edebiyata yönelmeleri istenir.

İttihat ve Terakki'nin ideolojisine hizmet eden Çocuk Dünyası dergisinde savaşlarda kahramanlık gösteren çocukların hikâyeleri verilerek çocuklarda millî bilinç oluşturulmak istenir ve aynı zamanda vatan uğruna savaşmanın şerefli bir davranış olduğu mesajı verilmiştir. “Kahraman Nuri”³ başlıklı millî hitabede bir çocuğun askere gönüllü yazılması ve vatani için seve seve canını vereceği konu edinilmiştir. Çocuk askerinin kahramanlık ve cesaret hikayesi tüm Türk çocuklarına örnek olması istenir.

³ “Kahraman Nuri” başlıklı millî hikâyesi derginin 18 Nisan 1329 Sayı:6, 25 Nisan 1329 Sayı:7, 23 Mayıs 1329 Sayı:11'de yayımlanmıştır.

Nuri, Karahisar’da yaşayan bir Müslüman Türk çocuğudur. Bulgar’ın zulmü artığı bir dönemde kahvede anlatılan şu olay üzerine Nuri’nin küçük yüreği vatan aşkı ile çarpamaya başlar:

“ – Bulgar ne haindir! Bulgar eşkıyası bir köye girince çoluk çocuk hepsini keser. Geçen sene işinden dönen birkaç biçare köylüyü bir dere kenarında koyun keser gibi boğazladılar. Daha bir iki gün evvel pazara buğday çuvalları yüklenmiş başı boş bir merkep geçiyordu; buğday çuvallarının içinde iki müthiş bomba vardı. O saatte pazarda bomba patlayacağını bildikleri için Bulgarlardan hiçbir fert yoktu. Ah, bomba patladı İslam’ın bacakları, kolları, kemikleri gökyüzünde uçuşmaya başladı”

Yaşanan zulümler karşısında seferberlik ilan edilir ve Nuri’nin bulunduğu köyde gönüllü olarak askere yazılmalar başlar:

“Sancaktar oğlu Ali Efendi, sakalını hilalleyerek Nuri’ye hitap etti:

-Oğlum, Nuri! Sana aferin, harbe gitmek istiyorsun, senin bu istemen bile kâfi, Cenab-ı Allah sana en büyük imanlar nasip eder. Fakat sen küçüksün daha on iki yaşındasın, harp kolay değil, kar var, kış var su içinde yatmak var her şey var!..”

Nuri askere gitme konusunda bir adım geri atmaz ve heyete yalvarır. Vatanını seven kahraman Türk yavrusu Nuri’nin göstermiş olduğu fedakârlığın Osmanlı çocuklarına misal olması İttihat ve Terakki’nin en büyük amacıydı. Savaşa fikren hazır vatanperver çocuklar...

“Nuri gönüllü heyeti huzurunda hüngür hüngür ağlıyordu. Nuri’nin hıçkırıkları alelade bir çocuk hıçkırığı değildi. O vatani, milleti için ağlıyordu. Türk yavrusu ecdadını temsil ediyordu.

Türk harpten alıkonulur mu? Türk yavrusu biliyordu ki harp erenlerin meydanıdır. Namus, şan şeref mukaddes ruhları harp ile şad olacak. Karahisar gönüllü heyeti artık Nuri’nin ısrarlarına dayanamadılar. İhtiyar sancaktar oğlunun gözlerinden akan birkaç damla yaş kır sakalı üzerinde yuvarlandıktan sonra:

-Peki oğlum, dedi, işte kayıtlar ediyorum. Allah utandırmasın!..”

Askerleri uğurlayan herkes küçük bedeniyle savaşa giden kahraman Türk evladı Nuri’ye şarkılar söylüyor, göz yaşları döküyorlardı:

“Küçük asker silah elde

Kahramanca ilerliyor

Karşısında bütün belde

Kahramanım yaşa diyor.

Küçük asker, küçük asker,

Vatan senden hizmet ister.”

Toplumda yeşermeye başlayan Türkçülük fikrinin çocuklar tarafından benimsenmesi için faaliyetler yürüten İttihat ve Terakki'nin amacı çocuklarda karşılık bulur. Çocuklar, dergilere yazdıkları mektuplarda millî masallar istediklerini dile getirirler.

Bu isteğe karşılık veren Çocuk Dünyası, derginin 8. Sayısında dönemin millî kalemlerinden Ziya Gökalp'in “Alageyik” manzumesini yayımlar:

“...Ah o imiş anladım,

Sevincimden ağladım,

Dedim, Turan Meleği!

Türk'ün yüce dileği!

Yüz milyon Türk bu anda

Seni bekler Turanda.

Haydi, çabuk varalım,

Karanlığı yaralım;

Sönük ocak canlansın,

Yoksul ülke ş anlansın...” (2 Mayıs 1329, s:3)

Millî manzume ve masallar isteyen çocuklara yönelik Çocuk Dünyası dergisi “Türk Serencamları” başlıklı bir yazı yayımlar. Yazıda bir annenin kızına Acem hikâyeleri yerine Türk destanlarını anlatması ve kızının millî destanlarla büyümesi konu edilir. Bu davranış Türklüğe dair bilgilerin aileler tarafından çocuklara aktarılması gerekliliğinin önemini bir kez daha gösterir. Türk Serencamları başlıklı yazıda Türklerin millî destanı Ergenekon-Bozkurt destanları verilir. Gülnaz Hanım kocasının kızına anlattığı hikâyeyi duyunca söze karışır:

“ – Zaten siz erkekler hep böyle yaparsınız, bize ya eski Yunanlıların ya eski İranlıların masallarını anlatırsınız. Annelerimizden işittiğimiz yahut Türk tarihlerinde okuduğumuz masallardan, destanlardan, hikâyelerden hiç haberiniz yok. Hindistan'dan bahsedersiniz, bizim “Dünya Güzelini”, “Alageyiği” hatırıma bile getirmezsiz. “Gâve”yi çocuklarınıza tanıtırınız, Türk milletinin kurtarıcısı olan “Bozkurt”dan hiçbir söz söylemezsiniz. Yahudilerin “arz-ı mevud”unu, Slavların “Çargrad”ını bilirsiniz, Türklerin halkça maruf olan “kızıl elma”ından haberiniz bile yok. Dedi. Sonra kızına dönerek:

- Kızım, babanın anlattığı hikâye Acemlerin başından geçen bir vakıya değildir. Bunun aslı bir Türk serencamıdır. Acemler bunu Türklerden alarak benimsemişlerdir. Necip

Asım Bey'in "Türk Tarihi"ni okumadan evvel, benden bunu bilmezdim; fakat onu okuduktan, milletimin başına gelenleri öğrendikten sonra işin ne olduğunu anladım."

Dedikten sonra, kızına Ergenekon destanını anlatmaya başlar ve sonunda da "Her Cuma akşamı, izinli olarak eve gelecek sana Türklüğe dair millî masallardan birini nakil edeceğim." (2 Mayıs 1329: S:8) der.

Çocuk Dünyası dergisi çocukların millî manzumeler isteklerini geri çevirmez derginin hemen her sayısında millî satılar yer alır. 30 Mayıs 1329 yılında yayımlanan 12. Sayısında Milli Edebiyatın önemli temsilcilerinden Ziya Gökalp'in "Türk Tufanı" şiirine yer verilir:

"Lakin Tanrı nihayet * etti bize inayet

Oğuz adlı bir atsız * turanı kolsuz kanatsız

Bırakmadı güldürdü * kara hanı öldürdü" ifadeleri ile de eski Türk tarihinde yaşanmış olaylar aktarılmıştır.

İttihat ve Terakki'nin çocuklarda oluşturmak istediği kahramanlık duygusu dönemin yayımlanan birçok çocuk dergisinde yer alan masal, hikâye vb. edebi türlerde kendini gösterir. Çocuklara kahramanlık hikâyeleri aktaran dönemin dergilerinden biri de Mektepli'dir. Mektepli dergisinin 20 Haziran 1329 yılında yayımlanan 6. Sayısında yer alan "Gönüllü Ali Onbaşı" başlıklı millî hikâyesinde Türk askerinin kahramanlığı aktarılır:

"...Biraz evvel ejder gibi bağırان top, tüfeğin sedaları susmuştu, yalnız dumanları zifti kokuları ortalıkta hüküm sürüyordu; Ali Onbaşı'nın vurulduğunu gören arkadaşları yanına koşular, o zaman Onbaşı'nın şahin gözleri süzölmüş, kapakları da yarıya örtölmüş bir halde idi, şehit Onbaşı canı kadar sevdiği sancağını çelik parmaklarının arasında sıkıyor; cennete beraber götüreceğini ve o şerefli ölümünü Allah'ın huzurunda ispat etmek istediğini anlatıyordu... Şehidin ruhuna Fatihalar!"

Yukarıda verilen millî hitabelerin dışında dönemin çocuk dergilerinde yayımlanan diğer millî hitabeleri aşağıda kronolojik sıraya göre tablo 1'de verilmiştir:

Tablo 1. Millî Hitabeler

Çocuk Dergileri	Millî Hitabeler	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mekteplilere Arkadaş	Alın Teri	5 Kanunusani 1325	1
Çocuk Dünyası	Padişah ve Kayıkçı	28 Mart 1329	3

Çocuk Dünyası	Hacı ile Yumurtacı	9 Mayıs 1329	9
Çocuk Duygusu	Çocuğun Mektubu	20 Haziran 1329	3
Çocuk Duygusu	İnce Sazcılar ve Eşeğin Kurnazlığı	27 Haziran 1329	4
Çocuk Dünyası	Adsızın Kalbi	10 Temmuz 1329 18 Temmuz 1329	18- 19
Çocuk Dünyası	Tacir Mehmed Efendinin Hikâyesi	8 Ağustos 1329	22
Çocuk Dünyası	Hamal Recep'in Hikâyesi	15 Ağustos 1329 22 Ağustos 1329	23- 24
Çocuk Dünyası	Benli Bahri'nin Hikâyesi	5 Eylül 1329 12 Eylül 1329	26- 27
Çocuk Duygusu	Padişah ile Elmas Taciri	II Teşrinievvel 1329 10 Teşrinievvel 1329 17 Teşrinievvel 1329	18- 19- 20
Çocuk Dünyası	Bir Fıçı Altın	10 Teşrinievvel 1329	31
Çocuk Duygusu	Oduncu Baba ve Haydutlar	24 Teşrinievvel 1329	21
Çocuk Duygusu	Yaramazlığa Karşı Mükafat	31 Teşrinievvel 1329	22
Çocuk Duygusu	Bağ Bozumu	7 Teşrinisani 1329 21 Teşrinisani 1329 27 Teşrinisani 1329	23 37- 38-
Çocuk Dünyası	Of Of Lala'nın Hikâyesi	5 Kanunuevvel 1329 12 Kanunuevvel 1329 19 Kanunuevvel 1329	39- 40- 41
Çocuk Dünyası	Padişahın Bir Sergüzeşti	27 Teşrinisani 1329	38
Çocuk Duygusu	Fenalık Cezasız Kalmaz	28 Teşrinisani 1329	26
Çocuk Dünyası	Kırk Paranın Tarihi	5 Kanunuevvel 1329	39
Mektepli	Megali İdea-Türk Çocuklarına	12 Kanunuevvel 1329	25
Çocuk Duygusu	Balıkçı Güzeli	19 Kanunuevvel 1329	29
Mektepli	Tevekkül	19 Kanunuevvel 1320 26 Kanunuevvel 1329	26 30-
Çocuk Duygusu	Siyah Elmas	II Kanunusani 1329 9 Kanunusani 1329	31- 32
Çocuk Dünyası	Kuşların Dili	9 Kanunusani 1329	44
Mektepli	Mektep Hayatında	16 Kanunusani 1329	30
Çocuk Duygusu	Horoz ve Hırsız	6 Şubat 1329	36
Çocuk Dünyası	Ağaç Kesenin Kabahati	20 Şubat 1329	50
Çocuk Bahçesi	İshak Kuşu	20 Şubat 1329	1

		27 Şubat 1329	39-
		6 Mart 1330	40-
Çocuk Duygusu	Yaramaz Süleyman	13 Mart 1330	41-
		20 Mart 1330	42-
		27 Mart 1330	43
Mektepli	Baba! Ben de Tayyareci Olacağım	27 Şubat 1329	34
Çocuk Bahçesi	Zalim Geyik Avcısı	27 Şubat 1329	2-3
		6 Mart 1330	
		II Nisan 1330	44-
		10 Nisan 1330	45-
		17 Nisan 1330	46-
		24 Nisan 1330	47-
Çocuk Duygusu	Balıkçının Hikâyesi	1 Mayıs 1330	48-
		8 Mayıs 1330	49-
		15 Mayıs 1330	50-
		22 Mayıs 1330	51-
		29 Mayıs 1330	52
Çocuk Duygusu	Türk Gencinin Yumruğu	17 Nisan 1330	46
		1 Mart 1333	
		10 Mart 1333	35-
		29 Mart 1333	36-
		12 Nisan 1333	37-
		26 Nisan 1333	38-
Talebe Defteri	Kırk Beş Bir Tonguz	10 Mayıs 1333	39-
		24 Mayıs 1333	40-
		21 Haziran 1333	41-
		11 Temmuz 1333	42-
			43

Tablo 1’de II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan liberal görüşe sahip Çocuk Duygusu dergisinde “millî hitabe” kapsamında 13 yazı kaleme alınmıştır. Çocuk Duygusu’nu 12 yazı ile Çocuk Dünyası dergisi, 4 yazı ile Mektepli dergisi ve birer yazı ile Mekteplilere Arkadaş, Çocuk Bahçesi ve Talebe Defteri dergisi takip eder.

Masallar bir milletin özüdür. Kuşaktan kuşağa yüzlerce yıl aktarılan masallar bir toplumun yaşadığı değişimi ve gelişimi de yansıtır. Türk milletinin tarihi geçmişine bakıldığında çok eski çağlara denk uzandığını görürüz ve o tarihten günümüze kadar sözlü gelenekle yaşananlar gelecek nesillere aktarılmıştır. II. Meşrutiyet dönemine kadar Hanedan tarihine ait vesikaları öğrenen çocuklar bu tarihten itibaren rejim değişikliğiyle tüm Türk tarihini öğrenmeye başlar. Dönemin hür havası çocuk dergilerine de yansır ve dergi sayısında ciddi artış yaşanır. Dergiler aracılığıyla çocuklara “millî hitabe” başlığı altında masal, şiir, hikâye vb. yazılar aktarılmıştır.

Millî hitabeler ile çocukların yüreklerinde milliyetçilik duygusunu yeşertmek, öz masallarımızı ve hikâyelerimizi öğrenmeleri sağlanmıştır.

II. Meşrutiyetin millî politikalarına uygun “millî hitabeler” başlığı altında Çocuk Dünyası ve Çocuk Duygusu’nun masal, hikâye vb. yazılarının sayı bakımından fazla olduğu tespit edilmiştir. Dönem rejimin ideolojisine uymayan daha çok liberal çizgide yayım yapan Çocuk Duygusu dergisinde dahi millî hitabelerin yer alması ise dikkate değerdir. Millî yayımlar yapan Çocuk Dünyası dergisi çocuklara masal müsabakası düzenlemiş, çocukların yazacakları masalların Türkçe ile yazılması şartını koşmuş ve beğenilen masalların dergide yayımlanacağını ifade etmiştir.

Osmanlı Devleti’nin yapmış olduğu üç büyük savaş sonrası “millî hitabeler” başlığı altında yavaşta yaşanan kahramanlıklar efsaneleştirilerek verilmiş ve çocukların kahramanlık hikayelerinden vatan sevgisi, bayrak sevgisi, düşmandan nefret etme duygularını kazandırmak amaçlanmıştır.

4.1.2 Millî Şiirler

II. Meşrutiyet döneminde Türkçülük fikrinin ilk yansımaları edebiyatta olur. Ali Cenap, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp tarafından çıkarılan Genç Kalemler dergisiyle başlayan edebiyatta millîlik, İttihat ve Terakki’nin Bâb-ı Âli baskını sonrası ülke yönetimini ele geçirmesiyle siyasî görüş olarak benimsenmiştir. Millî Edebiyat döneminde Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Akagündüz, Nazım Hürrem’in şiir ve yazıları yayımlanan çocuk dergilerinde yer almıştır. II. Meşrutiyet dönemi rejiminin politikasına uygun olan millî duyguları işleyen şiirlerde Türk ve Türklük duygusu yüceltilmiştir.

II. Meşrutiyet dönemi şiirleri meşrutiyet, Türklük, kin, intikam, ticaret vb. konuları üzerinde yoğunlaşır ve çocukların bu konulara hâkim olması istenir. II. Meşrutiyet döneminde kaleme alınan şiirlerdeki amaç “çocukların eğitime yardımcı olmaktır.” (Okay, 2002: 24)

II. Meşrutiyet dönemi millî politikalarına uygun yayım yapan Çocuk Dünyası dergisinde Türklüğe dair birçok şiir yer almıştır. Nazım Hürrem’in “Ben Türk’üm” isimli şiirinde Türklüğe dair ifadeler şu mısralarla yer almıştır:

“Bir zamanlar Avrupa’ya şan veren
Fatihlerin, Yavuzların oğluyum;
Yurdu için sevinerek can veren
Muratların, Mithatların oğluyum.

Düşman, düşman! Titre benden, ben Türküm
Kin, intikam! İşte güzel bir Türküm
Utan benden, beni tahkir eyleme,
Sıkıl benden, bana bir laf söyleme.

Seni bir gün ayağımla ezerim,
Yurdunuzda aslan gibi gezerim.
Türkün kalbi zalimlere: “zulüm” der
Türkün ruhu öldürene: “ölüm” der.

Bir gün olur bu lekeyi silerim
Ulu Tanrım! Bunu senden dilerim.
Tanrım, tanrım! Yüzümüzü karartma,

Sen bir daha bize vatan aratma” (Çocuk Dünyası, 30 Mayıs 1329: S:12)

Çocuk Dünyası dergisinde millî şiirler kaleme alan bir diğer şair olan Akagündüz’ün
“Oğluma” adlı şiirinde “Türklük duygusu”na şöyle yer verilir:

“Gel evladım, anlatayım, sen kimsin:
Sen bir Türk’sün, bir Türk, yani Müslimsin
Dinin en sarp direğisin, daimisin
Dosta dost, düşmana mekr misin

Bir Türk demek: çelik pençe kav-i kol
Geniş göğüs, açık omuz, doğru yol
Demir adım, keskin bakış, cömert bol

Başkasını taklit etme sen, sen ol..

Faziletin babasıdır Türk eri,

Türk kadını: gökten inmiş peri,

Türk çocuğu, yani sen de her yeri

Adaletle zapt eyleyen askeri..." (Çocuk Dünyası, 10 Ağustos 1329: S:23)

II. Meşrutiyet dönemi liberal bir politika izleyen Çocuk Duygusu dergisinde de çocukların millî ve manevi yönden gelişmeleri için yayımlar yapılmıştır. Çocuk Duygusu dergisinde Ethem Haşim tarafından kaleme alınan "Türk'ün Ağyara Hitabı" adlı şiirde Türklüğe dair şu mısralar göze çarpmaktadır:

"Türküm, sözümden dönmem tam erkeğim

Türküm, ahdimde sebat-ı metin bir erim

Türküm, vaadimde vefa şanımdır benim

...

Türk değilim! Düşmandan yüz çevirirsem

Türk değilim! Ağyara boyun eğersen

Türk değilim! Lanet bana! Dönersem

Ahdimden nükul etmem, mert oğlu merdim." (3 Teşrinievvel 1329: S:18)

Çocuk Dünyası dergisinin Türkçülük üzerine yazı ve şiirleri döneme damgasını vurmuştur. Derginin 42. Sayısında "Türk'ün Gücü" isimli şiirde de Türkçülük politikası çerçevesinde Türk'ün dünyaya nizam verdiği ifadeleri yer alır:

"Masum ezen, yavru boğan medeniyet dediğin

Paçavrayı martinimin süngüsüne takarak

Geldim; sana medeniyet öğretmeye ey cihan!..

Yüz bin Türk'ün.. Baltalarını yediğin-

Nice evsiz yavruların intikamı yanarak

İçerimde.. Ezmek için seni, geldim ey cihan!..

Gözüme bak!. Yanan nedir?. İntikamın güneşi
Yıldırımın bir eşimi gözlerimden saçılan!
Tanı beni! Kanım emen yedi başlı o yılan
Kafan belki ezilirse güler Hakkın güneşi

Gözümde kan, dalda iman, elde Kuran yürüdüm
Can o ulutan, Türk ağlatan yutalar ki yağmaya
Senin hain boğazına takmak için tasmaya:
Yerde iman, gökte tufan her yanını yürüdüm!...

O hasta Türk. Bugün nasıl? Karşıda bak bir aslan!
Bir kıyamet. Seni alacak mezarına atıyor...
Acımak mı? Hayır!.. Hayır! Yaram hala kanıyor
Affetmedim ve edemem seni asla ey cihan!..
Sırrı Korkut” (26 Kanunuevvel 1329)

II. Meşrutiyet dönemi savaşların etkisiyle çocuklarda kazandırılması gereken milli duygulara dair yayımlanan diğer şiirler tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Millî Şiirler

Çocuk Dergileri	Millî Şiirler	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mektepli	Türk’üm	4 Eylül 1329	12
Mektepli	Altın Ordu Geliyor	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Çocuk Dünyası	Candan Dinle	13 Şubat 1329	49
Çocuk Bahçesi	Yürü! Ey Türk	13 Mart 1330	4
Çocuk Bahçesi	Türk Düşmanlarına	1 Mayıs 1330	11
Çocuk Bahçesi	Türk Çocuğu	1 Mayıs 1330	11
Talebe Defteri	Dikkat Edin Kırılmasın	14 Mart 1334	52

Tablo 2’de II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde yer alan “millî şiir” kapsamında yer alan şiirler yer almıştır. Çocuk Bahçesi dergisinde 3 şiir, Mektepli dergisinde 2 şiir ve birer şiir Çocuk Dünyası ve Talebe Defteri dergisinde yayımlanır.

4.1.3 Tarih

İttihat ve Terakki’nin, yönetimdeki etkisinin artması ile eğitim alanında atılmış olan adımlar dikkat çekmektedir. (Akyüz, 1999: 229) Çocuklarda oluşturulmak istenen millî bilinç için tarih dersinin müfredatında da çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemde “...tarih, o döneme kadar genel olarak Osmanlı Devleti Tarihi ve hanedanı hakkında idi. 1908’den sonra kökleşip 1912’den sonra tamamen yerleşen milliyetçi/Türkçü akımın müfredatı etkilemesi sonucu Osmanlı Devleti’nden önceki Türk tarihi de konular arasında yer bulmuştur.” (Okay, 2000: 17) cümlelerinde ifade edildiği gibi tarihte millîlik ön plana alınmıştır.

II. Meşrutiyet döneminde, "... ‘millet-i müsellaha’ yaratma, bu çerçevede gençleri bedenlen, fikren ve ruhen askere hazırlama yönünde uygulamaya geçirilen politikalar..." (Ateş, 2012:28) in eğitimine önem verilmiştir. “Buna göre 23 Eylül 1329/6 Ekim 1913 tarihli Tedrisat-ı İbtidaiyye Kanun-ı Muvakkatı’nın beşinci maddesi uyarınca mecburi eğitime tabi tutulacak olan çocuklar hayat için en gerekli olan bilgilerle donatılacak, mütedeyyin, vatanperver ve gayretli birer insan olarak yetiştirilecektir.” (Okay, 2000:16) Tarihini bilmeyen bir neslin vatanperver olması beklenemez. Tarihi şahsiyetlerin vatan için yaptıkları kahramanlıkları öğrenen çocuğun da vatani için çalışması ve gayrete gelmesi kaçınılmazdır.

Bu bölümde II. Meşrutiyet dönemi çocuk dergilerinde Türk tarihi hakkında bilgi veren yazılara tablo 3’te yer verilmiştir:

Tablo 3. Tarihi Yazılar

Çocuk Dergileri	Tarihi Yazılar	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mekteplilere Arkadaş	Osmanlılar	5 Şubat 1325	3
Mekteplilere Arkadaş	Plevne Muharebesi	6 Mayıs 1326	9

Çocuk Duygusu	Kaniye Kahramanı	1 Ağustos 1329	9
Çocuk Duygusu	Topçu Kara Mehmet	8 Ağustos 1329	10
Çocuk Duygusu	Alemdar Mustafa Paşa	15 Ağustos 1329	11
Çocuk Duygusu	Kahraman Neferlerimizi	22 Ağustos 1329	12
Çocuk Duygusu	Büyük Türkler	12 Eylül 1329	15
Çocuk Duygusu	Kara Fatma	14 Eylül 1329	14
Mektepli	Bizans Adaleti-Osmanlı Adaleti	26 Eylül 1329	15
Mektepli	Uluç Ali	10 Teşrinievvel 1329	17
Mektepli	Bir İhtiyar Türk'ün Fedakarlığı	1 Teşrinievvel 1329	18
Çocuk Dünyası	Osman Gazi	19 Kanunuevvel 1329	41
Çocuk Dünyası	Birinci Sultan Osman	26 Kanunuevvel 1329	42
Çocuk Dünyası	Kılıç Hüseyin-Bozgundan Evvel-	9 Kanunusani 1329	44
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Barbaros	4 Mart 1330	1
Mektepli	Ertuğrul Gazi	9 Mart 1330	34
Çocuk Bahçesi	Sultan Orhan 17 Yaşındayken	20 Mart 1330	5
Mektepli	Manzume-i Osman-i Tarihi	27 Mart 1330	37

Çocuk Dünyası	Küçük Türk Tarihi	10 Nisan 1330	57
Çocuk Dünyası	Atilla Han	25 Nisan 1330	59
Mini Mini	Tarih-i Musahabeler	26 Haziran 1330	7
Talebe Defteri	Yirmi Beş Sene Siper Kavgası	13 Eylül 1333 11 Teşrinievvel 1333 25 Teşrinievvel 1333 8 Teşrinisani 1333 22 Teşrinisani 1333 20 Kanunuevvel 1333 14 Mart 1334	45-46- 47-48- 49-50-52
Talebe Defteri	Deniz Muharebeleri	22 Teşrinisani 1333	49
Talebe Defteri	Murat Gazi Han	28 Teşrinievvel 1334	64
Talebe Defteri	Varna Savaşı- II. Murat	26 Kanunuevvel 1334	65

Tablo 3’te II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde “tarih” konusunu işleyen yazılar kronolojik sıraya göre verilmiştir. Çocuk Duygusu dergisinde 6, Mektepli ve Çocuk Dünyası dergisinde 5, Talebe Defteri dergisinde 4, Mekteplilere Arkadaş dergisinde 2, Mini Mini ve Donanma Nüsha-i Fevkalade dergisinde birer yazı tarihi konular üzerine yazılmıştır.

4.1.4 Vatan Sevgisi

Dilimize Arapçadan geçmiş olan vatan kelimesi “Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası.” (TDK, 2011: 2473) anlamına gelmektedir. Vatan sevgisi ise ortak kültürle yoğrulan toprak parçasına duyulan bağlılıktır.

Dil ve din birliği, tarihi değerler, kuşaktan kuşağa aktarılan ortak duygu ve düşünceler milleti oluşturan unsurların başında gelir. Bir toprak parçasını vatan yapan ise üzerinde

yaşayan ortak gayeyi paylaşan millettir. Bu bağlamda düşünülduğünde vatan ve millet kavramları et ve tırnak gibidir.

Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyılda askeri sistemde yaşadığı sorunlar, yapılan savaşların kaybedilmesine neden olmuştur. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakı, Yunanistan'ın Girit'i topraklarına katması ve Balkanlarda başlayan azınlık isyanlar neticesinde kurulan her yeni devletle vatan toprakları yavaş yavaş kaybedilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin 19. Yüzyılda askeri sistemde yaşadığı sorunlar, yapılan savaşların kaybedilmesine neden olmuştur. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakı, Yunanistan'ın Girit'i topraklarına katması ve Balkanlarda başlayan azınlık isyanlar neticesinde kurulan her yeni devletle vatan toprakları yavaş yavaş kaybedilmeye başlanmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası'nın siyasi politikasına uygun olarak dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde yer alan yazılar "...milliyetperver çocuklar yetiştirmek, çocuklarda Türklük ve vatan sevgisi bilinci uyandırmak için kaleme alınmıştır." (Okay, 2000: 17)

Meşrutiyet çocuğunun kazanımlarından biri olan vatan sevgisi ile çocuklara vatan kavramının önemi, "Vatan nedir?" sorusunun cevabı ve vatan için ölmek gerekliliği öğretilmiştir. Mekteplilere Arkadaş dergisinde "Hep Askeriz" başlıklı şiirde:

"Vatan nedir? ---Hayatımız, şebabımız, gönlümüz,

Bizi ninnilerle uyutan kadın:

Biz onunla doğar, büyür, ölürüz...

Düşman oğlu! Onu sana, biz veririz mi sandın?!" (1 Temmuz 1326: S.13) ifadeleri ile vatanın düşmana teslim edilemeyeceği dile getirilmiştir.

"Hayatı Öğrendim -Vatan" başlıklı yazıda vatan toprağı üzerindeki herkesin birbirine kardeşçe davranması gerektiği, birbirlerine düşmanlık beslemenin ise vatana ihanet olacağı şu cümlelerle ifade edilmiştir:

"...Vatan: bir büyük ailedir. Herkes yekdiğerinin biraderidir. Ne mesail-i içtimaiye, ne mesail-i siyasiye, (vatandaş) namına tefevvuk edemez... (Osmanlı) der dermez, yekdiğerine kardeşçe muamele eden Türk, Musevi, Ermeni, Rum, Arnavut, Hristiyan, Müslüman bir millet hatıra gelir. Eğer biri ötekini kendine düşman farz ediyorsa, vatanını unutuyor, demektir. Eğer birimiz diğeriimize Osmanlı nazarıyla bakmıyorsa vatana ihanet ediyor..." (Mektepliler Arkadaş, 10 Temmuz 1326: S.14)

Yazının devamında, II. Meşrutiyet dönemi birlik ve beraberliğin önemi dile getirilirken birlik ruhundan yoksun olan vatanların yıkılmaya mahkûm olacağı; "...O zaman müfteris dişler 'vatan' kitab-ı mukaddesinin, vatan tarihinin sahifelerini kopararak, onu kuru, kanlı bir kap halinde bırakırlar." Cümleleri ile ifade edilmiştir.

Mektepli dergisinin 1. Sayısında "Vatanın Dileği-Muhterem Türk Kardeşlerimize" başlıklı şiirde vatanı korumanın önemi dile getirilmiştir:

"Vatan diyor: Ey Türk oğlu seni bugün için ben:

Kucağında nice yıllar besledim eğer sen,

Unutup da bu hakkımı düşmanların elinden:

Kurtarmazsan ne diyeyim, sütüm sana kan olsun

İster misin din yıkılsın ezan sesi çan olsun" (16 Mayıs 1329: S.1)

II. Meşrutiyet dönemi vatanı için canını feda eden çocukların kahramanlıkları dergilerde verilerek vatan sevgisi çocuk yüreklere yerleşmesi istenir. "On Üç Yaşında Bir Şehit" başlıklı şiirde Tosun adındaki kahraman bir çocuğun vatanı için şehit olduğu şu mısralarla ifade edilir:

"Tosun şimdi taburunu en güzide neferi

Her hizmete gitmek için atılıyor ileri

Bir gün sabah ezanında bitmiş idi nöbeti

Namaz kılıp Allah'ına şöyle dua eyledi:

Ulu Tanrım şu vatana düşmanları üşürme!

Osmancığın namusunu topraklara düşürme!

Hep yıkıldı namus-ı evi, ırz-ı ocağı kalmadı

Yurdumuzun çiğnenmedik bir bucağı kalmadı

Mescitlere (Put) asıldı ezan esi duyulmaz

Kur'an'ımız parçalandı buna vicdan dayanmaz

Dua bitti sardı Tosun fişekliğini beline

Ayak üstü bir lokmacık ekmek aldı eline

Küçük Tosun başlamadık cenge diye sıkıldı

Biçarenin lokmacığı boğazına takıldı" (Mektepli, 21 Mayıs 1329: S.2)

Balkan Savaşları sonucu kaybedilen toprakların ve yurdundan kovulan vatan evlatlarının bir gün vatanları için düşmandan intikamlarını alacaklarını dile getiren Mehmet Muhittin, vatan için çocukların tembelliğe kapılmamaları gerektiğini de söyler:

“...Güzel vatan! Her gün bizi sen besledin fakat biz

Senin için çalışmadık. Tembelliğe kapıldık.

En nihayet bu felaket geldi bize, hepimiz

Senin şanlı kucağından, Rumeli’nden atıldık...

...

Güzel vatan! Sen yavrundan şefkatini ayırma.

İstikbalin ümitleri- Emin ol ki- bizleriz...

Müsterih ol neneciğim! Sen ağlama, bağırma:

Büyünce senin için düşmanla harp ederiz!..” (Çocuk Dünyası, 30 Mayıs 1329: S:12)

II. Meşrutiyet dönemi İttihat ve Terakki’nin ideolojisinin temellerinden olan vatanperverlik, sadece millî olaylar verilerek değil Fransa’da yaşanan bir olayın hikâyesi ile de vatanperverlik duygusu aktarılmaya çalışılır. Fransa’da bir çocuğun başından geçen olayların Türk çocuklarına örnek olması istenir. “Bir Çocuğun Vatanperverliği-Fransuva Arago” başlıklı yazıda;

“1793 senesinde, Fransa’nın “Pirepigunan” eyaleti dahilinde bir köyün mektebinde yedi yaşında Fransuva Arago isminde bir çocuk vardı. Bu çocuk mektebin en çalışkan talebelerindendi.

Bu sırada Fransa İspanya ile muharebe halinde olduğundan Fransız askerleri mektebin önünden geçip hududa giderlerdir. Bir gün yine Fransız askerleri geçiyor diye Arago sokağa çıkıp baktı. Fakat karşısında İspanyol askerlerini gördü. İspanyol pişdarları olan bu süvariler hiç patırtı etmeden yürüyorlardı. Küçük Arago bunları görür görmez düşmandan haberdar etmek için hızlı hızlı bağırdı. Aragon’un sesini işiten köylüler silahlarını alarak düşmana karşı çıktılar.

Arago babasının paslanmış kılıcını alıp köylülerin arkasına düştü. Düşman süvarilerinden birisi babasını vuracağı zaman Fransuva Arago elindeki kılıçla süvarinin tüfeğini yere düşürdü. Köy halkı öteki süvarileri de birer birer tepeledikten sonra Fransuva Arago’yu kucaklayarak elleri üstünde gezdirdiler. Fransuva Arago büyüdüktan sonra Fransa’nın meşhur vatanperverlerinden oldu ve millete unutulmaz hizmetler etti.” (Çocuk Dünyası, 6 Haziran 1329: S:13) ifadeleri yer almıştır.

“...1913’ten sonra tek siyasi güç olarak kalan İttihat ve Terakki’nin tek parti uygulamalarının giderek yaygınlaşmasının bir sonucu olan gençleri kendi ideolojisine

bağlı olarak örgütlenme girişimi bir müddet sonra çocukları da içine almıştır...”(Okay, 2000: 78)

Hem bedenen hem de fikren yön verilen Meşrutiyet çocuğuna zamanı geldiğinde vatan için canını feda etmesi öğretilir. Samatya’da İttihad-ı Terakki Mektebinden 195 Numaralı Mehmet Vedat’ın kaleme aldığı “Vatanıma” adlı şiirde vatanperverlik duyguları hat safhadadır:

“Ecdadımın mezarını düşmanlara çiğnetmem

Annesinin intikamın almak için yaşarım

Kaleler kurşunlara ölümlere koşarım.

Senin için cismim canım feda olsun vatanım

Senin için bütün kanım feda olsun vatanım

Ahtım olsun sağ olursam intikamın alırım

Senin için şehit olur kucağında kalırım.” (Çocuk Duygusu, 13 Haziran 1329: S:2)

Balkan Savaşı sonucu kaybedilen topraklar ve Bulgar zulmü dönemin yayımlanan birçok dergisinde kendini göstermiştir. Öz vatanından ayrılmak zorunda kalan Türk ve Müslüman halkın yaşadıklarının türkülere konu olması çocuk dergilerine de yansımıştır. Talebe Defteri’nin 18 Temmuz 1329 yılında yayımlanan 69. Sayısında “Balkan Türküsü” başlıklı şiirde veda edilen Balkan toprakları için şu dizeler yer alır:

“Balkanları kar bürüdü.

Tepelerden kan yürüdü,

Kar altında kan çürüdü,

Karlı dağlar, kanlı dağlar!

Süngüden ormanlı dağlar

Sen Türkleri öz bilirdin,

Bulgarlara geçit verdin;

Geçsin, fakat, sen geçirdin!

Koca Balkan, yüce Balkan!

Bu kıymetsiz mi koca Balkan?

...

Sende midir ecdadım ki
Ak saçdır başındaki!
Her zerreni sıksam, belki
Kanı damlar, kanlı Balkan!
Kanlı Balkan, şanlı Balkan!

...Balkan Türk'ün öz canıdır.

Canımızsın, sağ ol Balkan!

Tenden aksın, akarsa, kan!"

Görüldüğü gibi, "On senelik dönem içinde üç büyük savaş ve çok sayıda isyan devleti ve toplumu adeta bir harabeye çevirmiştir." (Okay, 2000: 44) Bosna-Hersek ve Girit'in kaybedilmesi, Balkan isyanları ve savaşları sonucu kaybedilen topraklar, şehit verilen babalar ve çocuklar toplumun umudunda bir yıkıma sebep olmuştur. Toplumun en küçük parçası olan çocuklar ise bu olumsuzluklar nedeniyle umutsuzluğa kapılmıştır. İttihat ve Terakki, çocuklarda vatana duyulan sevgiyi yeniden canlandırmak ve vatanın kurtuluşu için çocuklardan "millî nesil" yaratma projesini hayata geçirmiştir. Bu amaçla çocuk dergilerinde "Vatanın kurtuluşu çocuklardadır." Mesajı verilir. "Talebe Yazıları" başlıklı yazıda "...bugünkü günde vatanın, daha doğrusu sevgili, muazzez, müşfik ninemizin hastalığını iyi edecek doktorlar, operatörler, cerrahlar bizleriz..." (Mektepli, 25 Temmuz 1329: S:9) ifadeleriyle çocukların vatanın kurtarıcısı olduğu aktarılmıştır.

Çocuk Duygusu dergisinin 9. Sayısında Eyüp Rüştüyesinden 39 Numaralı Ekrem'in "Türk Çocuğu" başlıklı şiirinde vatan için savaşa giden bir çocuğun hikâyesi verilir:

"Oğlum baban asker oldu, ağlama artık yeter.

Tanrı için, vatan için, millet için gitti o

Tanrı için diyorum... Ağlamayı artık ko

Tanrı için gitmez misin gel asker ol deseler.

Tanrımızı mı? Of! Of! Hani bizi yaradan,

Tanrımızı da vatanı da, milleti de severim;

Senin gibi, amcam gibi, babam gibi giderim

Böyle dedi, yüzü güldü. Vazgeçti ağlamaktan!..” (1 Ağustos 1329)

Çocuklarda vatan sevgisinin yeşermesi için dönemin dergilerinde birçok yazı kaleme alınmıştır. Vatan bu yazılarda kimi zaman bir anne kimi zaman bir nene, vatan namusu korunması gereken bir kız kardeş olmuştur. Çocuk Dünyası dergisinin 28. Sayısında yer alan “Gençlere” isimli şiirde bir anne edasıyla konuşan vatan gençlere şöyle seslenmiştir:

“...Şimdi yavrum görüyorsun

Beni düşman çiğnedi,

Ananıza hançer vurdu,

Kardeşini öldürdü,

İhtiyarlar boğazlandı,

Yavrucaklar süngüde,

Bağrı yanık hemşiren de,

Şimdi düşman evinde.

Bütün köyler harap oldu,

Şehirlerim yakıldı,

Ulu Kuran alınarak

Çamurlara atıldı.

Minareler yıkılarak

Ezan sesi kesildi,

Mihrapların üstüne de

Tunçtan çanlar asıldı.

Camilere, mescitlere

Gübre, saman saçıldı!...

....

Süt veremem boş yere

Eğer beni kurtarmazsan

Bir damlası zehir olsun

Eğer alır içerse

Düşmanı kovarsan

Helal ile hoş olsun.” (19 Eylül 1329)

İttihat ve Terakki Fırkası'nın ideolojik fikirlerini aktarmada bir araç olan millî dergi Talebe Defteri “Vazife-i Vatanîye” başlıklı yazıda çocuklara vatana karşı görevleri hatırlatılmıştır:

“İnsanın gayr karşı vazifesi

Babalarımızı, kardeşlerimizi,

Arkadaşlarımızı severiz; fakat

Vatan-ı muhabbeti büyüen bu sevgileri icmal eder.

Vatan için ölmek galibiyet kadar

tatlıdır. Vatana kızmak cinayettir.

Vatan mevzuubahis olunca

bütün husumetler zail olmalı,”

bütün muhabbetler durmalı; çünkü”

Şahıs kalkar, vatandaşlık gelir”

Nifak, milletleri kemiren bir

kurttur.” (5 Kanunuevvel 1329: S:15)

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan hemen her çocuk dergisinde dikkati çeken unsur, kaybedilen vatan topraklarına duyulan üzüntü ve o toprakları geri almamız için yapılacakların aktarılmasıdır. Mektepli dergisinin birlikte yayımlanan 23-24. Sayısında “Coğrafya Dersinde” başlıklı şiirde şu ifadeler yer alır:

“Efendiler! Şu: Venedik Körfezi

Beş asır var iyi tanır o, bizi

Üzerinde donanmamız gezerdi;

Kıyısını sancağımız bezerdi.

Şu Adalar Denizi de bizimdi,

Akdeniz de azmimize kesimdi.
Çünkü: daim ilerdeydi gözümüz.
“Bre koman! “ olmuş idi sözümüz.
Damarlarda erlik kanı coşardı;
Her Osmanlı, ileriye koşardı.
Din gayreti yüreğinde sönmezdi;
Ölür, gider.. Fakat geri dönmezdi.
Şu denizler, kaç bin şehit mezarı!
Kan aslana olmuştu can pazarı!
O şehitler bu sulara gömülmüş;
O yiğitler, vatan yolunda ölmüş.
Biz, onların torunuyuz çocuklar!
Lakin onlar gibi bakın nemiz var?
Onlar gitti ileri, biz çekildik;
Çünkü: onlar çalışkan, biz değildik
Baktık, durduk her tarafa keş gibi!
Hayır, hayır.. Ölü gibi. Leş gibi!
Ne utandık, ne de biraz sıkıldık;
Kaçtık, geldik Marmara’ya sıkıldık!
Efendiler! Burasını düşünün:
Vatan sizin. Yarın, yahut o bir gün,
Bu meskenet duvarını yıkınız:
Sonra zafer denizine çıkınız.” (5 Kanunuevvel 1329)

Vatana duyulan sevgi, II. Meşrutiyet döneminde daha bir önem kazanır. Kaybedilen vatan topraklarına duyulan özlem ve Türk gençliğinin bu özlemi giderebileceği ifade edilir. Türk genci vatanını sevmeli ve bu uğurda çalışmalıdır. “Osmancık Yurdu” isimli şiirde:

“Osmancık yurdu, mübarek vatan ne güzelsin?
Dağlarınla heybetler saçarsın

Zümrüt ovalarında altın çaylar akar
Aç gözlü düşmanlar sana hasretle bakar
Biz Türk'üz, sen Türklüğe bir emanetsin
Hiç korkma, hep ölür, seni vermeyiz!

Anadolu ovasında sarı başaklar
Nasırlı eller, çıplak bacaklar
Bunlar bizim saf köylüler, ekmek kapımızdır
Ekmek kapısına hizmet herkese borçtur.
Ey Türk genci! Yetişir artık uyuma!

Koş köylünün imdadına, durma!” (Çocuk Dünyası, 12 Kanunuevvel 1329: S.40)
ifadeleri yer almıştır.

Mektepli dergisi de dönemin ideolojisine uygun yayımlar yapar ve 27. Sayısında vatan sevgisi üzerine aşağıdaki “Yurt Kaygısı” adlı şiiri yayımlar:

“Bu yurdu bilenler,
Gönül ile sevenler,
Bu uğurda her zaman:
Can verirler, kan dökerler!
Yurt kaygısı olmayanda
Toprak kokusu almayanda
Tanrıya, imanı bulunmayanda:

Duygu yoktur. Yaşayamaz dünyada!” (27 Kanunuevvel 1329)

II. Meşrutiyet dönemi yaşanan olaylar içerisinde en acısı Rumeli topraklarının kaybedilmesidir. Bulgar komitecilerin faaliyetleri ile başlayan zulüm Balkan Savaşında artarak devam etmiştir. Savaş sonucu veda edilen Rumeli'ye duyulan özlem göç eden her Türk'ün yüreğinde yer etmiştir. Rumeli vatan toprağına şarkılar, türküler yazılmış; dilden dile dolaşmıştır. “Rumeli İçin” adlı şarkıya sayfasında yer veren Mektepli de bu özlemi bir nebze olsun azaltmaya çalışmıştır.

“Vatanım ah.. Neye kaldın buna bigâne bugün
Seni sevmez mi idim, kendi anamdan düşkün

Duruyor piş-i hayalimde hayalin küskün
Vatanım ah neye kaldın buna bigâne bugün

Vatanım sevgili annem seni bizden daha çok
Sevecek, kalb-i beşer ruhu-u nisa asla yok
Kanatırken dilimi düşmanının attığı ok

Vatanım ah neye kaldın buna bigâne bugün” (13 Şubat 1329: S.32)

Çocuk Bahçesi dergisinde “Çocuk Ruhü” başlıklı yazıda hocası ile Remzi Bey arasında vatan mevzuubahis edilir:

“...-Remzi Bey, dünyanı en güzel yeri neresidir?

-Vatanımızdır!

-Aferin, oğlum. Ya dünyanın en zengin yeri?

-Yine vatanımızdır!

-En büyük memleketi?

-Vatanımız!” ifadelerin devamında hoca, vatanın eski yüceliğine ulaşması için çocukların neler yapması gerektiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Beni dinle, Remzi Bey, evladım, gözümün nuru evladım. Evet! Bu vatan yine her vatanın büyüğü olabilir, bu millet yine şanlı ve kuvvetli bir millet olur. Yine Tunalar çeşmemiz, Rumeliler seyfiyemiz, Afrika kışlağımız olur... Lakin nasıl, bilir misin? Bu mübarek vatanın evlatları, senin gibi zeki ve yürekli evlatları, çalışır da mert, metin, bilgiç ve vatan ve millet aşkı olursa!” (27 Şubat 1329: S.2)

Vatan, Türk milletinin şefkatli annesi olması vesilesiyle vatani korumak da namus meselesi gözüyle bakılır. “Anne ve Yurt” başlıklı yazıda vatana birinci annem diye seslenip “...beni besleyip büyüten, bana terbiye, ilim, kanun gibi nimetleri bahşeden, ey mübarek yurdum!.. Sen benim ikinci annemsin. Seni ben birinci annemden hatta canımdan daha ziyade severim.” İfadeleri yer almıştır. (Çocuk Bahçesi, 24 Nisan 1330: S.10)

Vatan sevgisi, kahraman Türk evlatlarının canlarını hiçe sayıp sevdikleri insanlardan bile vazgeçmelerine neden olmuştur. Nuri Bey nişanlısı Nahide Hanım’ı geride bırakıp Bulgar ile savaşmaya gitmesi ve vatan için şehit olduğunu anlatan “Balkan Harbi Faciası” başlıklı yazının girişinde “Türk yavrusu sakın unutma!..” ifadesinin yer alması dikkat çekicidir. Yazının devamında;

“Nuri – Nahide’ın inşallah yine buluşuruz. Merak etme. O dakikada silah başına borusu tekrar etti. Artık top sesleri dehşetli surette şehri bombardıman ediyordu. Süleyman Bey Nahide ve Sabiha tam kapıdan çıkacakları sırada müthiş bir şarapnel parçası beyinlerinin üstünde dehşet bir gürültü ile patladı. O anda üçü de yere serildiler. Elli metre ötede bu faciayı müşahede eden Nuri Bey gözlerinden kıvılcımlar sıçrayarak koşmaya başladı. Ansızın kulağına bir inilti sesi geldi. Dönünce açık bir kapı gördü. Hiç durmayarak içeri daldı. Burada on kadar Bulgar canavarı iki zavallı masumun ellerini ayaklarını bağlayıp canhıraş işkenceler yapıyorlardı. Nuri bunu görünce hemen tabancasını ateşleyerek beşini yere serdi. Diğerleri pencereden atladılar. Lakin Nuri seri bir sıçrayışla diğerlerine de ateş açtı üçünün daha devirdi. Bu sırada bombardıman şiddetle devam ediyordu. Ansızın tüfeğin sedaları işitilmeye başladı. Bulgarlar Nuri’nin bulunduğu haneye ansızın hücum ettikleri için müdafaa edemedi. Kapıyı kırdıkları vakit Nuri elinde bir bomba olduğu halde:

-Elveda! Sevgili vatanım.

Diyerek müthiş, bir ses işitildi. O anda hane yıkılarak altında on kadar Bulgar neferi kaldı. Nuri bu suretle feda-i can ederek vatana büyük ve unutulmaz bir hizmet eyledi.” (Çocuk Bahçesi, 24 Nisan 1330: S.10)

İttihat ve Terakki vatan kavramının önemini çocuklara aktarmayı bir görev olarak görmüş ve kendine bağlı gazete ve dergileri bu amaç için kullanmıştır. Çocuk Bahçesi’nin 5 Haziran 1330 yılında yayımlanan 16. Sayısında yer alan “Hep Vatan” başlıklı yazıda vatan kavramının önemi aktarılmıştır: “Her ferdin doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı ve sayesinde saadet-i yâb olduğu toprağa ‘vatan’ derler.” Vatan kavramının tanımı yapıldıktan sonra “Vatan her Osmanlının hanesi, ailesi, namusudur. İşte vatana müteveccih olacak felaketlere karşı, her Osmanlı’nın feda-i can edercesine sarf-ı gayret ve mesai eylemesi mecburiyettir.” Cümleleri ile vatana karşı mesuliyetler bildirilmiştir. Vatanın selameti için her Osmanlının yapması gereken davranışlar şöyle sıralanır:

1. Sıhhat
2. Hüsn-i ahlak
3. Maarif Vakf-ı Şuabât
4. Kemal-i ciddiyetle çalışıp sebat etmek
5. Yerli mallarına rağbet etmek, yerli tacirlerini sanatkarlarını hakkıyla himaye etmek

İşte kalbimizi dimağımızı, hep vatanla, hamiyet-i millîye ile imla etmeye gayret eylemeliyiz ki az zaman zarfında terakki edelim ve insan-ı kâmil olalım! Çünkü nev-i beşerin, müterakki milletlerin, en birinci istinat noktaları, hep vatandır; gayret-i millîyedir!”

Rumeli’de yaşanan her facia toplumda derin yaralar açmıştır. Bulgar’ın yaptığı zulüm o dereceye varmış ki anne karnındaki Türk çocukları süngülenmiş, ufak çocukları düşman belleyip gözlerini kırpmadan öldürmüşlerdir. Türkiye’nin fakir bir köyünde

kalbi vatan aşkı ile çarpan küçük bir kız çocuğunun Bulgar tarafından öldürülmesi “Vatan Aşkı” başlıklı yazıda verilmiştir. Nuriye kendisine kaçmakta olan Türk askerinin yerini soran Bulgar’a cevap vermemesi ve öldürülmesinin çocuk dergisinde verilmesi sadece çocukların da vatan için kahramanca ölebileceklerini göstermek içindir:

“...Şimdi buradan bir Osmanlı askeri geçti, ne tarafa gitti? dedi.

Bu sual üzerine Nuriye’nin benzi atmış ve sapsarı kesilmişti nasıl bir zayıf karşısında bulunduğunu küçük aklıyla idrak etti dudakları titriyordu fakat o, bu hamiyetli Türk kızı metanetini muhafaza etmek istedi gayet sade:

- Ben bir Türk’üm, dedi, onun için askerimizin nereye gittiğini söyleyemem.

....

Vatanını yurdunu müdafaa eden vatandaşına hıyanet etmeye onun saf vicdanı rıza olmuyordu.

Şimdi artık titremiyor, korkmuyordu gücü yetse karşısından duran bu düşmanları öldürüverecekti. Bütün cesaretiyle:

-Bilmiyorum, dedi, söylemeyeceğim:

O hunhar haydut kalbinde bir hiss-i merhamet duymaksızın askerine:

-Ateş, dedi.

İki dakika sonra mahal-i faciaya koşan annesiyle hemşiresi Nuriye’nin derin bir aşk-ı vatanla sızlayan kalbinden vurulmuş, kanlar içinde yatan cesedinin etrafında ağlıyorlardı.” (Çocuk Bahçesi, 5 Haziran 1330: S:16)

Talebe Defteri’nin 19 Kanunusani 1332 yılında yayımlanan 33. Sayısında “Kurtlar ve Böcekler” başlıklı yazıda

“Vatan, oğlum kara topraktan ibaret değildir. Vatan, ecdadının ruh-u sanatının yaşadığı bilumum eser-i nefisede müncelidir. Bu eseri yıkmakla ibkâ-ı nam etmek isteyenler lanetle yad ederler. Namının yadını cami duvarlarının harabında arama. Varsın senin de namın bilinmesin. Ancak yetişir ki senin kaleminle ecdadının ruhu muazzeb olmasın.” İfadeleri yer almıştır.

Talebe Defteri’nin 35. Sayısında “Memleketime” başlıklı şiirde

“Seni terk etmek, ah ölmektir!

Ey güzel memleket, senin suların,

Kırların, dağların şifa getirir..

Seni ben terk eder miyim sandın?” ifadeleri ile vatanın terk edilemeyeceği bir kez daha vurgulanmıştır. (1 Mart 1333)

Vatan sevgisi konusunu işleyen diğer başlıklar Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4. Vatan Sevgisi

Çocuk Dergileri	Vatan Sevgisi Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mekteplilere Arkadaş	Müntehabât-ı Nefise- Vatan	5 Kanunuevvel 1325	1
Mekteplilere Arkadaş	Çocuklara	5 Kanunusani 1325	1
Mekteplilere Arkadaş	Yaşasın	20 Şubat 1325	4
Mekteplilere Arkadaş	31 Mart	8 Nisan 1326	7
Mekteplilere Arkadaş	Ezber- İstikbalin Vatan Şarkısı	8 Nisan 1326	7
Mekteplilere Arkadaş	Plevne Muharebesi	7 Mayıs 1326	9
Mekteplilere Arkadaş	Mektep Cevelanları	10 Temmuz 1327	14
Mekteplilere Arkadaş	Girit İçin	10 Temmuz 1327	14
Mekteplilere Arkadaş	Çengelköy’ünden Kemal: Girit İçin	15 Temmuz 1327	14
Mektepli	Türk’ün Mirası	16 Mayıs 1329	1
Talebe Defteri	Muhasır	23 Mayıs 1329	1
Mektepli	Bir Akıncının Tarlasına Hitabı	30 Mayıs 1329	3
Çocuk Yurdu	Yurdun Dileği	30 Mayıs 1329	4
Çocuk Yurdu	Rumeli’de Bulgar Faciaları	30 Mayıs 1329 20 Haziran 1329	4-7
Mektepli	Vatan	30 Mayıs 1329	3
Çocuk Duygusu	Bir Hitabe	6 Haziran 1329	1
Çocuk Dünyası	Parmaklar	27 Haziran 1329	16
Talebe Defteri	Rüyada Bir Mektep	4 Temmuz 1329	4
Mektepli	Nesl-i Müstakbele	10 Temmuz 1329	8
Mektepli	Baba Öğüdü	10 Temmuz 1329	8

Mektepli	Ninni Bugünün Validelerine	10 Temmuz 1329	8
Mektepli	Talebe Yazıları Balat- Küçük Zeki	25 Temmuz 1329	9
Talebe Defteri	Arkadaşım Maktum Bey Kadıköy Numune	1 Ağustos 1329	6
Talebe Defteri	Mektebinin Tevzi-i Mükafat Merasimi	1 Ağustos 1329	6
Mektepli	Allah'ımdan Diliyorum	8 Ağustos 1329	10
Talebe Defteri	Mekteplerde Tarihi Temsiller ve Tiyatro	29 Ağustos 1329	8
Çocuk Duygusu	Vatan Mukaddestir	12 Eylül 1329	15
Çocuk Duygusu	Yurdum	16 Eylül 1329	17
Çocuk Dünyası	Gençlere Yâd-ı Mazi/Tabii	19 Eylül 1329	28
Talebe Defteri	Askerlik	26 Eylül 1329	10
Çocuk Dünyası	Akagündüz Ağabeyime Nuri Kardeşime	17 Teşrinievvel 1329	32
Mektepli	Açık Mektup	24 Teşrinievvel 1329	19
Mektepli	Demir Kale	24 Teşrinievvel 1329	19
Talebe Defteri	Talebe Ordumuzun Necip İlimdarları	24 Teşrinievvel 1329	12
Talebe Defteri	Müstakbel Valide	21 Teşrinisani 1329	14
Çocuk Duygusu	Hiss-i Vatan	28 Teşrinisani 1329	26
Mektepli	Ahfadın Ağlamasın! Sevgili Vatana Sevilmeyen Topraklar,	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Mektepli	Seven Milletlerin Eline Geçer	12 Kanunuevvel 1329	25
Mektepli	Harp Hatıralarından	12 Kanunuevvel 1329	25
Mektepli	Türkiye'nin Ölümü	19 Kanunuevvel 1329	26
Talebe Defteri	Ah.. Ey Vatan!	19 Kanunuevvel 1329	16

Çocuk Dünyası	Bir Mektup “Sevgili Ağabeyciğim”	26 Kanunuevvel 1329	42
Mektepli	Duygularım	27 Kanunuevvel 1329	27
Talebe Defteri	Vatanperverlik ve Fatihlik	2 Kanunusani 1329	18
Mektepli	Türk Şehidi	9 Kanunusani 1329	29
Mektepli	Türk Gemicinin Duası	16 Kanunusani 1329	39
Talebe Defteri	Vatan Toprağı	30 Kanunusani 1329	19
Çocuk Duygusu	Kahraman Türk Yavrusu	30 Kanunusani 1329	35
Çocuk Dünyası	Candan Dinle	13 Şubat 1329	49
Çocuk Dünyası	Bir Japon Nefer	13 Şubat 1329	49
Çocuk Duygusu	Cemil ile Vedia	20 Şubat 1329	38
Mektepli	Şimal-i Anadolu’dan Alkış	27 Şubat 1329	33
Mektepli	Osmanlı Ordusunun Muhterem Bir Siması	27 Şubat 1329	33
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Vatanıma	4 Mart 1330	1
Mektepli	Teâlî-i Vatan	9 Mart 1330	34
Mektepli	Hicret Duygularından	13 Mart 1330	35
Talebe Defteri	13 Mart 1329	13 Mart 1330	22
Mektepli	Edirne Kalelerinde	13 Mart 1330	36
Çocuk Bahçesi	Çocuklarla Musahabe	20 Mart 1330	5
Talebe Defteri	Vatan Masalı	27 Mart 1330	23
Mektepli	Fâni Bir Ziyaret	27 Mart 1330	37
Çocuk Duygusu	Baba Nasihati	3 Nisan 1330	44
Mektepli	Hufre-i Nisyana Gömülmüş Yaralarımız	3 Nisan 1330	38
Talebe Defteri	Giden Gelir	24 Nisan 1330	25
Çocuk Duygusu	Neden Böyle?	1 Mayıs 1330	48
Çocuk Bahçesi	Bir Türk Seyahati	1 Mayıs 1330	11
Çocuk Bahçesi	Türk Çocuğu	1 Mayıs 1330	11

Çocuk Duygusu	Mayıs ve Vatan	8 Mayıs 1330	49
Talebe Defteri	Coğrafya, Tarih	8 Mayıs 1330	26
Çocuk Bahçesi	Ah Rumeli	9 Mayıs 1330	1 (İlave)
Çocuk Bahçesi	Öğüt	15 Mayıs 1330	13
Çocuk Bahçesi	Vatan Aşkı	5 Haziran 1330	16
Mini Mini	Vatanın Küçücük Evlatlarına Tavsiyem	7 Haziran 1330	4
Çocuk Dünyası	Benim Cinayetim	12 Haziran 1330	66
Çocuk Duygusu	Edirne	19 Haziran 1330	55
Mini Mini	Nedamet yahut Haylazlığa Veda	19 Haziran 1330	6
Çocuk Bahçesi	Bir Şehit Oğlunun Hitabı	3 Temmuz 1330	20
Çocuk Dünyası	Yurt Sevgisi	10 Temmuz 1330	70
Talebe Defteri	Vatan Hakkında	5 Kanunusani 1332	32
Talebe Defteri	Akın	5 Kanunusani 1332	32
Talebe Defteri	Çanakkale Önünde	19 Kanunusani 1332	33

Tablo 4’te II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde “vatan sevgisi” konusunu işleyen diğer başlıklar verilmiştir. “Vatan sevgisi” konusu Mektepli dergisinde 24 yazı, Talebe Defteri dergisinde 18, Çocuk Duygusu dergisinde 10, Mekteplilere Arkadaş dergisinde 9, Çocuk Dünyası dergisinde 8, Çocuk Bahçesi dergisinde 7, Mini Mini ve Çocuk Yurdu dergisinde 2, Donanma Nüsha-i Fevkalade dergisinde 1 yazı ile aktarılmıştır.

4.1.5 Bayrak Sevgisi

Bir devletin bağımsızlık ve egemenliğinin simgelerinden biri de bayraktır. “Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak” (TDK, 2011: 287) anlamına gelen bayrak, geçmişte “savaşlarda kullanılan ve ucuna bir ipek parçası takılan mızrak” (Köprülü, 1974: 402) ifadesi ile de açıklanmaktadır. Bayrak bir bez

parçası olsa dahi taşıdığı mana bakımından büyük bir önem arz eder. Bir devletin bağımsızlık sembolü olduğu gibi bir milletin egemenlik hakkını da temsil eder.

Avrupa’da başlayan milliyetçiliğe dayanan isyanlar neticesinde yeni devletler oluşmuş ve her yeni devletle birlikte Osmanlı bayrağı da asırlarca dalgalanan topraklara veda etmek zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti’nin himayesinde yaşayan milletler bağımsızlıklarına kavuşunca ilk iş olarak Osmanlı Devleti’ne savaşa açmış, Rumeli’de Türk ve Müslümanlığa ait ne kadar kutsal şey varsa yakıp yıkmışlardır. Osmanlı Devleti’nin bayrağını çamurlara atmış, yakıp kül etmişler ve asırlarca süren dostluğun karşılığını savaşarak vermişlerdir.

İttihat ve Terakki’nin meşruti rejimi koruyan ve savaşa hazır “meşrutiyet çocuğu” kazanımlarından biri de bayrağını seven bir nesil yetiştirmektir. Bu amaçla çocuklara bayrak, bayrak sevgisi vb. konularda süreli yayınlar kullanılarak bilgiler verilmiştir. Masal, şiir ve savaşlarda yaşanan kahramanlık öyküleri ile bayrak sevgisinin Türk çocuklarının yüreklerinde yeşermesi amaçlanmıştır.

Balkan Harbi sırasında yaşanan olaylar adeta çocuklara ibret olsun, ders çıkarılsın diye bütün ayrıntıları ile verilmiştir. Bir köyden savaşa katılacak olan yirmi otuz kişiden biri olan Bayraktar Ahmet’in yaşadıklarını konu edinen “Bayraktarın Şهادeti” adlı yazıda;

“Bütün köy gençleri bu sözü daha iyi işitebilmek için imamın yanına yaklaşıyorlardı. Herkeste bir sevinç vardı ama yalnız köyün kahraman yiğidi Ahmet bu sözleri demirden bir heykel gibi sakin dinliyordu onu yalnız bir şey düşündürüyordu: Hasta olan Emine’sini kime bırakacaktı?

İmam biraz duraklar gibi oldu, eliyle beyaz sakalını hilalleyerek, ya! Ahmet dedi. Emine’yi kime bırakacağız ama Ahmet, bu sefer itidalini asıl bu zamandan cevap verdi:

-Allah’a!”

ifadelerinden sonra köyün imamı “... yarın yola düzeleceğiz. Bayrağı – geçen Yunan muharebesinde olduğu gibi – sen taşıyacaksın, onun namusunu sen kurtaracaksın!” (Çocuk Dünyası, 9 Mayıs 1329: S.9) diyerek şanlı Türk bayrağını Ahmet’e teslim etmiştir. Ahmet, savaş sırasında bayrağı düşmana teslim etmemek için şehit düşmüştür.

Bayrak da vatan gibi Türk'ün namusu kabul edilir ve kirletilmesi, yabancı birinin el sürmesi, yerlere atılması asla kabul edilemez bir davranış olarak bilinir. Beyazıt Merkez Rüştüyesinden A. İhsan'ın "Sancağını Sev Yavrum" başlıklı şiirinde:

"Onun ayı, yıldızı
Semalardan alındı.
Bu sancağın namusu
Sana tevdii kılındı
Reva mıdır yerlerde
Görölsün bu armağan
Çamurların içinde
Gömölsün bu yatağan
....

Kırılısın ki o eller
Onu yere sermiştir.
Razı mıdır bu hale
Senin büyük vicdanın
Bak şu güzel sancağın

Sana boyun eğmiştir." (Çocuk Dünyası, 4 Temmuz 1329: S.17) mısraları ile bayrağın önemine vurgu yapılmıştır.

Her Osmanlı çocuğunun Osmanlı bayrağını koruyup kollaması gerektiğini, bayrak uğrunda ölümü bile göze alabileceği dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde sıkça göze çarpmaktadır. Savaşların etkisini derinden hisseden çocukların vatanın teminatı olduğunu unutmayan İttihat ve Terakki Fırkası, Osmanlı sancağını koruyacak olanın da çocuklar olduğunun farkındadır. Dönemin liberal dergisi Çocuk Duygusu dergisinde "Kırmızı, Beyaz" başlıklı yazıda Osmanlı çocukların bayrağın koruyucu olduğunu ifade eden cümleler dikkati çeker:

"Osmanlı çocukları Osmanlı sancağının müdafidir. Mübarek sancağın cüzice rencide edilmesine razı olmaz, olamazlar. Bizim duygumuz pek parlaktır. Âtide hissin, duygunun bu merkezde daha lema-i paş olacağını şüphemiz yoktur. Sancağımız şanımız Osmanlı unvanımız vatan bizim canımız feda olsun kanımız. Bu hissin büyümesine gayret edin" (10 Temmuz 1329: S:6)

Meşrutiyet çocuğunun Osmanlı sancağını düştüğü yerden kaldırıp gökyüzünde dalgalanmasını sağlayacağı umut edilmiştir. Bu amaçla çocukların ulaşabildiği dergilerde bayrağı dalgalandıracak olan çocuklardır mesajı verilmiştir. Mektepli'nin 26 Eylül 1329 yılında yayımlanan 15. Sayısında kaleme alınan “Şair Çocuk – Ciddi Baba” isimli şiirde, bayrağa nasıl sahip çıkılması gerektiği şöyle açıklanır:

“Bayrağımız indi semadan yere!

Oldu o nâzende vücudu bere!

Sanki o sancaklar bugün memleket,

Bir yaralı kalbe kefen, makbere!

Düştü bugün toprağa. Lakin yarın,

Ey yetişenler! Onu siz kaldırın!”

Türk milletinin savaşlarda gösterdikleri kahramanlıkları dönemin Türkçülük politikası çerçevesinde değerlendirebiliriz. Tarihi vesikalarda yer alan kahramanlık hikâyelerinde anlatıldığı gibi Türk askerinin Osmanlı bayrağını korumak ve şerefli bayrağın mülevves düşman çizmeleri altında lekelenmesini engellemek için canlarını feda etmişlerdir. “Tarih-i Osmani ‘den Bir Sahife: Bir İhtiyar Türk’ün Fedakarlığı” başlıklı yazıda Türk askerinin “...bu yiğitler bir Rus topunun hançeresinden fırlatarak beyinleri üzerinde patladığı gülleleri fezayı yarararak tetvic eden vızılıtları arasında ilerlemek hilali, o mukaddes bayrağı yükseltmek emeliyle terk-i hayat ediyorlardı.” (Mektepli, 17 Teşrinievvel 1329: S18) ifadeleri ile bayrak için seve seve can verdikleri aktarılmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinden Çocuk Dünyası yayımladığı yazılarla çocukların millî ve ahlaki yönden gelişmesini desteklerken savaş dönemi düşmanın Türk milletine yaptıklarını bir an olsun unutturmamaktadır. Balkan Savaşı sırasında Bulgar’ın Osmanlı bayrağına karşı göstermiş olduğu düşmanlık “Bayrak” adlı yazıda bayrağın ağzından:

“Beni Balkanın en müstahkem bir noktasından koparıp getirdiler. Buraya kıymetsiz bir yük, değersiz bir eşya gibi bırakıverdiler. Ben alıştığım hürmet ve ihtiramı beklerken tahkirlere, tezyiflere maruz kaldım. Atıldım yırtıldım çiğnendim. Bunlar beni müteessir etmedi, “elbet bir gün kurtulurum” diye teselli buluyordum. Fakat

heyhat! Siz beni unuttunuz, aramadınız, halbuki size altı yüz sene rehberlik ettim” ifadelerine karşılık yazının devamında Türk çocuğu şu cevabı verir:

“Yarabbi! Dedim, sen bana kuvvet ihsan eyle. Düşman elindeki bayrağımı kurtarayım. Ey sevgili sancağım!.. Allah’ım bu küçük kollarıma derman verirse, seni henüz gidemediğin kadar uzak memleketlere götürmeye, son nefesime kadar senin yükselmen için uğraşmaya Tanrıyla ahd ediyorum” (Çocuk Dünyası, 7 Teşrinisani 1329: S:35)

Balkan Savaşı’nda Türk çocuklarının göstermiş oldukları kahramanlıklar elbette İttihat ve Terakki’nin paramiliter gençlik uygulamasının toplum nezdinde kabul görmesini sağlamıştır. Meşrutiyet çocuğu her şeyden önce vatanını, bayrağını koruyup kollayacak ve gerekirse bu uğurda canını verecektir. İşte on iki yaşındaki Tayfur’un da Balkan Harbi sırasında yapmış olduğu kahramanlık ve bu uğurda şehit olması Çocuk Dünyası dergisinin 35. Sayısında yayımlanan “Kahraman Türk Oğlu” başlığı altında konu edilir. Tayfur, Bulgar askerleri tarafından işgal edilen köyünde Ertuğrul Camii’nin avlusundaki ağaca Türk bayrağını asıp yeniden dalgalanmasını sağlamıştır. Bulgar polisi ise ağacı kesip bayrağın yere düşmesine neden olmuş ve kahraman Türk oğlu Tayfur’un şu sözleri meydanda yankılanmıştır: “Türklük sancağı sizin gibi alçaklar değil, bütün cihan bir araya gelse yine düşüremez.” Bunu üzerine Bulgar polisi tarafından idam edilip şehit olur. “Tayfur, bu hamiyetli Türk, soğuk kanlılığını muhafaza etti ve semadaki ayla yıldızı göstererek:

“Türk sancağı semalarda dalgalanır” dedi, bunu kırk, elli tüfek sedası takip etti....

Şimdi Tayfur bize cennetten selamlar gönderiyor, Tayfur’un ruhu, Türklüğün ruhu intikam istiyor. İntikam, intikam!..” (7 Teşrinisani 1329)

Çocuk Dünyası dergisinde yayımlanan “Necdet’in Papağını” başlıklı yazıda Türk evladı Necdet’in harp devam ederken papağanına: “Kahrolsun Bulgar, yere batsın düşman bayrağı!” demeyi öğretmesi konu edilir. Bulgar şehre girdiği vakit Necdet’in evinin önünden geçerken “Kahrolsun Bulgar, yere çalınsın düşman bayrağı!..” diye haykırır. Papağan büyük bir cesaret örneği de gösterir:

“Boğazına Bulgar kasaturası dayandığı halde vatanperver Necdet’in papağanı hala bağıırıyordu: Yaşasın Osmanlılar! Yaşasın Türk sancağı!.. Kahrolsun Bulgarlar, yere batsın düşman bayrağı!.. Papağan, bu sefer taklitçi bir kuş değil, bir Türk vatanperveri gibi, anlayarak haykırıyor, sevinerek çan veriyordu...” (21 Teşrinisani 1329: S:37)

Bayrak, Türk milletinin namusudur. Meşrutiyet çocuğu bu namusu korumakla yükümlüdür.

Talebe Defteri dergisinin 20. Sayısında “Bayrak” adlı şiirde:

“Yükselecek, parlayacak...

Bayrağı solgun görmek,

Sana yürek yarasıdır.

Melek çocuk elbet ölmek

Hayırlıdır alçalmaktan,

Yükseltmeye gel et 67eyman,

Bayrak vatan tuğrasıdır.

...

Bayrağın altında dur!

Evet yavrum o muhterem!

Bayrağın altında dur.

O muhteşem,

İsmetine sürdürme el

Ateş değil yağsa ecel.

Bayrak senin namusundur.” (13 Şubat 1329: S:20) ifadeleri ile çocuklara görevleri hatırlatılmıştır.

Çocuk Duygusu dergisinin 10 Nisan 1330 yılında yayımlanan 45. Sayısında “Osmanlı Bayrağı” adlı şiirde bayrağın yere düşmeyeceği ifade edilmiştir. Ermeni asıllı Leon Lütfi'nin sahibi olduğu Çocuk Duygusu dergisinde millî konuların işlenmesi dikkat çekicidir:

“Aks ediyor denizlere al rengin,

Yükseliyor ufuklara şöhretin

Dalgalarıırken; kalelerde: atanın,

Kavgalarda şan saçıyor kanadın,

Sayende! Can vermek ister erlerin!

İslamların kanlarıyla boyandın.

Selam sana: armağanı Osman'ın...

Selam sana: Ey Osmanlı bayrağı...

Kanlı harpte senin yüce şanların

Tarihlere al kan ile yazılsın

Kanla dolsa bütün engin denizler

Düşmez yere yine şanlı hilalin.”

Balkan Harbi'nde Türk askerinin kahramanlık hikâyeleri dilden dile aktarıldığı gibi dönemin süreli yayınlarında da yer bulmuştur. Bayrağı korumakla görevi bir askerın son nefesine kadar göstermiş olduğu müthiş kahramanlığı “Harp Hikâyeleri-Bayraktar” adlı yazıda verilmiştir:

“Sancaktar Mehmet Rüstem sustu. Göğsü araklı, fakat büyük büyük inip kalktı... yeşil tepeden ince ve parlak bir hilal ayağa kalkan bir gelin gibi yavaş yavaş yükseldi. Dişbudağın iri iri titreyen siyah bayrakları nefti birer kelebek kanadı oldular ve Mehmet Rüstem'in kanlı başı bu güzel hilalin tülleleriyle sarıldı. Sancaktarın gözleri evvela diş budağa, sonra yeşil tepeye baktı. Hilal ile mecruhun nazarları kucaklaştılar. Mesrur bir ses bağırdı:

-Müjde, nine, müjde! İşte sancağım. Tepe zapt olundu. Tepe tarafından gelen hafif bir yelpaze dalgası, dişbudağın dallarını tekrar eğdi ve sanki bütün ağaç rükûa vararak şehidin cenazesini selamladı.” (Talebe Defteri, 1 Mart 1333: S:35)

Talebe Defteri'nin 29 Mart 1333 yılında yayımlanan 37. Sayısında “Oh, Bayrağım!..” başlıklı şiirde:

“Ey küçük Türk, hep elinde

Tuttuğun şu güzel şey ne?..

-Bayrağımdır;

Öz canımdır!..

-Peki, neden kırmızı ya?

-Henüz aklım ermez ona!

-Kırmızıdır, çünkü bütün

Şehit olan ataların

Kanlarına boyanmıştır;

Bize bunu hatırlatır...

Ay yıldızı ne demek ya?

-Bilemem, sen anlat bana.

-Ay yıldızı parlak, yüksek

Yaşamaktan verir örnek

Bu yurt, millet onlar gibi

Nurlanmalı, yükselmeli...

-Ya, öyle mi? Bayrağımı

Ben daha çok sevdim şimdi.

Oh, bayrağım!

Yaşayalım!.." ifadeleri yer almıştır.

Bayrak sevgisi bazı yüreklerde öyle bir hal alır ki: "Eğer renk yaratabilseydim kırmızı ile beyazdan başka renk halk etmezdim. Kırmızı, bayrağımın; beyaz, hilalin rengidir." (Talebe Defteri, 12 Nisan 1333: S:38) bayrağın kırmızı ve beyazı dışında bir renge ihtiyaç duyulmaz.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde bayrak sevgisi konusunu işleyen diğer yazı, şiir vb. türler Tablo 5'te verilmiştir:

Tablo 5. Bayrak Sevgisi

Çocuk Dergileri	Bayrak Sevgisi Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mektepli	Al Sancak	20 Haziran 1329	6
Çocuk Duygusu	Rumeli'ye Doğru	17 Teşrinievvel 1329	20
Mektepli	Ey Türk Gençleri! Uyanın	2 Kanunusani 1329	28
Çocuk Dünyası	Kardeş Öğüdü- Küçük Kardeşim Esmâ Cemile'ye	6 Şubat 1329	48
Çocuk Duygusu	Bilmece	20 Şubat 1329	38
Mektepli	Nuri'nin Arkasından	9 Mart 1330	34
Mektepli	İstila Altında	27 Mart 1330	37
Çocuk Dünyası	Hatırla ki	3 Temmuz 1330	69
Talebe Defteri	Harp ve Hilal	5 Kanunusani 1332	32
Talebe Defteri	Nöbetçi	14 Mart 1334	52

Tablo 5'te II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde “bayrak sevgisi” konusunu işleyen yazılar Mektepli dergisinde 4, Çocuk Dünyası, Çocuk Duygusu ve Talebe Defteri dergisinde 2'dir.

4.1.6 Ordu Sevgisi

Osmanlı Devleti'nin 18. Yüzyılda askeri alanda başlayan gerilemesi 20. Yüzyıl başlarına kadar devam etmiştir. Askeri alanda birçok ıslahat ve yenilik yapılmış olmasına rağmen istenilen düzeye ulaşılmamıştır. Osmanlı Devleti'nin askeri alanda yapmış olduğu en büyük inkılap yeniçeri ocağının kaldırılıp yerine Batı tarzında bir ordu kurulması olmuştur. Lakin bu yenilik dahi Osmanlı Devleti'nin ordusunun şanlı günlerine geri götürememiştir.

Türk milleti geçmişten gelen bir gelenekle her daim savaşa hazırdır. Halk, Peygamber ocağı bildiği orduya karşı derin bir saygı ve sevgi beslemektedir. Savaş zamanları Türk askeri savaşlardan zaferle ayrılması için Allah'a dua edilir. Türk insanında savaşlarda ölmek şehitlik mertebesine ulaşmak olarak görüldüğü için savaş zamanları seve seve askere gönüllü yazılırlarmış.

Osmanlı Devleti'nin son on yılı savaşlarla geçmiş ve savaşlarda binlerce şehit verilmiştir. Savaş zamanları mali kaynakların orduya aktarılması ve savaşacak insan gücüne duyulan ihtiyaç vb. durumlar devleti zor duruma sokmuştur. Ordunun ihtiyaç duyduğu insan gücü, dönemin siyasi gücü İttihat ve Terakki'nin paramiliter gençlik projesi kapsamında “her çocuk savaşa bedenlen ve fikren hazırdır.” Anlayışıyla karşılanmıştır. Ayrıca savaş zamanları gönüllü askere yazılmalarla ordunun ihtiyaç duyduğu insan gücü karşılanmıştır.

Balkan Harbi sırasında “Averof adında Görice'li bir Rum tüccarın Yunanistan'a bir zırhlı hediye etmesi ve Averof'un adını taşıyan bu zırhlı yüzünden Osmanlı Donanması Ege Denizi'ne açılmamasıyla” (Okay, 2000: 52) Osmanlı Devleti Rumeli'ne asker gönderememiş ve savaşın seyri Osmanlı Devleti aleyhine gelişmiştir. İşte bu olay neticesinde Türk milletinde donanmaya karşı bir ihtiyaç hasıl olmuş ve donanma için tasarruf sandıkları kurularak toplanan paralar orduya bağışlanmıştır. Ekonominin en zor zamanında harçlıklarından arttırarak donanmaya para veren çocukları da unutmamak lazım. II. Meşrutiyet dönemi çocuk dergilerinde donanma

için oluşturulan yardım sandıklarının duyuruları yapılarak çocukların bunlara iştirak etmeleri istenmiştir. Çocuk Duygusu dergisi 31 Teşrinievvel 1329 yılında yayımlanan 22. Sayısında “Donanmayı Unutmayınız!.. Mini Mini Vatandaşlar! Artırabileceğiniz paralar için size bir kumbara gösteriyoruz. Donanma iane kutuları... burada biriken paralar yakın bir gelecekte bütün Osmanlılara, kuvvetler ve bu kuvvetlerle şanlar, şerefler hazırlayacaktır. O halde büyük isteklerle millî kumbaralarımızı unutmayınız!..” ifadeleri ile çocukları donanmaya yardıma çağırmıştır.

Çocuklar savaş zamanı kendilerinden beklenmeyecek büyük fedakarlıklar sergilemişlerdir. Gördes İptidai talebesinden biri: “Türklüğün donanma sayesinde yükseleceğini bildiğim için donanmaya verilmek şartıyla arkadaşımın bu çiçeği dört meteliğe alıyorum” diyor ve çocukcağız başka parası olmadığına inandırmak için de çantasını gösteriyordu.” (Çocuk Dünyası, 14 Teşrinisani 1329: S.36)

İzmir’de Mekteb-i Sultanî öğrencileri topladıkları 253 kuruş 30 para toplayarak donanma cemiyetine vermişlerdir. (Çocuk Dünyası 5 Kanunuevvel 1329: S.39) Bu davranışlarından ötürü Çocuk Dünyası dergisinde bir tebrik mesajı yayımlanmıştır. Bu ve benzeri olayların çocuk dergilerinde yer verilerek çocuklara örnek olması istenmiştir.

Dergilerde yer verilen donanmaya yardım ve tasarruf sandıkları haberleri ülkenin hemen her yerinde ilgiyle karşılanmıştır. “Donanma ve Çocuklar” başlıklı yazıda:

“Küçük kardeşlerimiz, sevgili donanmamıza yardım için büyüklerle müsabakaya başladılar, onların mini mini, saf ve altın yürekleri daha şimdiden millet için, vatan için büyük hislerle besleniyor. (15) numaralı Nazmi Efendi gündeliklerinden biriktirdiği bir mecidiyeyi sevine sevine donanmamıza vermek suretiyle hamiyetini göstermiştir.” (Çocuk Dünyası, 16 Kanunusani 1329: S:45) ifadeleri yer almıştır.

Dönemin liberal dergisi Çocuk Duygusu şehit olan Fethi ve Sadık Beyler için iane çağırısında bulunur. Bu iane ile “...büyük yaraların tesiri ile ağlamakta olan necip, alicenap üzere muhterem, kıymetli ordumuza iki tayyare vermek” (Çocuk Duygusu, 20 Şubat 1329: S:38) amaçlanmıştır. Yazının devamında “Muhterem kâri ve kârielerimizin verecekleri iânâtın hatta bir kuruşa kadar olanı bile kabul edilecektir. Ve bir kuruş iâne veren kâri ve kârielerimizin bile isimleri (Çocuk Duygusu) ile neşr olunacaktır.” İfadeleri yer almıştır.

Ordu için açılan tasarruf ve arttırma sandıklarının Türk milletinin ordusunu ne kadar sevdiğinin bir kanıtıdır. Bununla birlikte dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde çocuklarda asker ve askerlik sevgisi oluşturmak için şiir, hikâye vb. türlerde yazılar kaleme alınmıştır. Donanma ve ordu için kurulan tasarruf sandıklarından sonra dönemin ordu sevgisi üzerine diğer bulgular verilecektir.

Balkan Harbi sırasında orduda yaşanan siyasi anlaşmazlıklar Çocuk Dünyası'nın 19. Sayısında Akagündüz'ün "Redif" isimli şiirinde görmek mümkündür. Aslında bu şiirde Türk milletinin askere olan sevgisinin bir sorgulaması değil, paşaların rahatına bir gönderme yapılmıştır.

"Ey babası redif, asker gitmeyen

Bahtlı çocuk! Bir haber ver bari sen

Sor, giyerse baban paşa urbası

Bu öksüzün nerede kaldı babası?

Sor kardeşim, sormak günü bu gündür

Sorgu varsa, ölüm düğündür

Sor: ölüm mü rediflerin mirası?

Hiç gelmez mi paşaların sırası." (18 Temmuz 1329)

Ordunun mali yükümlülükleri devlet hazinesinden karşılanamadığı için vatandaşlardan yardım talep edilmiştir. Mektepli dergisinin birlikte yayımlanan 23-24. Sayısında "Mektepli Vasıtasıyla Milletimle Hasbihal" başlıklı yazıda "Bugün askerimiz yine kuvvetli, milletimiz milletler arasında şanlı! Lakin ordu beslemek paraya bakar, para ise çalışmaktan çıkar!" (5 Kanunuevvel 1329) ifadeleri yer almıştır.

Dönemin iki millî dergisi Çocuk Dünyası ve Talebe Defteri donanma için ortak bir sayı çıkarmaya karar verirler. "Muhterem kari ve kârielerimizden aldığımız mektuplarda donanma için fevkalade bir nüsha çıkarmaklığımız teklif ediliyordu..." (Talebe Defteri, 2 Kanunusani 1329: S.18) ifadelerine karşılık iki dergi "Donanma Nüsha-i Fevkalade" isminde tek sayılı bir dergi yayımlar. Dergiden elde edilen gelir ise donanma ianesine bağış olarak verilir.

II. Meşrutiyet dönemi halkı derinden sarsan bir diğer olay ise Fethi ve Sadık isimli askerlerin tayyarelerinin düşmesi sonucu şehit olmalarıdır. Bu dönemde Fethi ve Sadık için çocuklara yönelik dergilerde şiirler yayımlanmış, yardım sandıkları kurulmuştur.

“Hava Şehitlerine Fethi ve Sadık İçin” başlıklı şiirde

“Uyan Fethi, Sadık! Milletini gör

Oğlum diye yanan devletini gör

Ruhunuza olan hürmeti gör

...

Mahşere dek yansın millet ağlasın

İki genç şehide devlet ağlasın” (Mektepli, 27 Şubat 1329: S.33) ifadeleri yer almıştır.

Çocuk Bahçesi’nin 3.sayısında “Evlatlarımız! Fethi, Sadık ve Nuri vatan ve milletin şerefi uğrunda şehit oldu. Onların türbesi bütün Müslümanların yüreğindedir. Onları unutmamak, onlara her vakit bir Fatıha hediye etmek cümlemiz için borçtur.” (6 Mart 1330) ifadeleri ile Türk askerlerinin ilelebet unutulmaması gerekliliği aktarılmıştır.

Türk milletinin askerine olan sevgisinin sembolü haline gelen Fethi ve Sadık Beylerin şehadeti üzerine duyulan üzüntü ve onlara olan sevgi “Muhterem Şehitlerimiz, Fethi, Nuri ve Sadık Beylere” başlıklı şiirde verilmiştir:

“Namlarınız yıldızlarla tarihlere girecek,

İstikbalde evladınız yücelikler görecek

Mezarınız yeşillensin, sarı güller açılsın,

Oralardan kokuları garip yurda saçılsın.

Selam size Yavuzların, Selimlerin ahfadı.

Selam size Barbaros’un şehit olmuş evladı.” (Çocuk Bahçesi, 6 Mart 1330: S:3)

II. Meşrutiyet döneminde yaşanan savaşların kaybedilmesinde Osmanlı Devleti’nin askeri yönden Batı’daki yeni gelişmeleri takip etmemesi etkili olmuştur. Bir devletin askeri yönden güçlü olabilmesi için güçlü bir donanmaya sahip olması gerekmektedir. İttihat ve Terakki güçlü bir donanmaya sahip olunması gerekliliği fark etmiş ve dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde bu konunun işlenmesini sağlamıştır.

Çocuk Dünyası dergisinin 13 Mart 1330 yılında yayımlanan 53. Sayısında “Donanma” adlı şiirde donanmanın gerekliliği üzerinde şu mısralarla durulmuştur:

“Donanma ile denizleri aşarız,

Donanma ile bu vatanda yaşarız,

Donanma ile titretiriz cihanı,
Donanma ile mahvederiz düşmanı,

Donanma ile alınacak eski yer,
Donanma ile galip gelir dünkü er,
Donanma ile Türklük namı yükselir,
Donanma ile bu vatana can gelir.”

Nazım Hürrem şiirin devamında ise donanmaya yardım edilmesi gerektiği ifade edilirken Yunan Averof zırhlısı örneği dile getirilmiştir:

“Donanmaya paramızı verelim,
Ay yıldızı denizlerde görelim,
Bayrağımız Akdeniz’de sallansın,
Barbaros’un ruhu yine canlansın..

Harp vaktinde Averof’u yakarken,
Yunanlılar hain hain bakarken,
Biz o zaman söyleyelim, gülelim,
Ah! Birazda iyi günler görelim!..”

Donanmaya yardım için Talebe Defteri ve Çocuk Dünyası tarafından birlikte çıkardıkları Donanma Nüsha-i Fevkalade’de Galatasaray Sultanisi 249 numaralı Mehmet Rıfat tarafından kaleme alınan “Donanma” başlıklı şiirde:

“Donanmamız işte bizim namusumuz, canımız
Hep bununla kaim olur hilalli sancağımız
Sayesinde denizleri kahramanca dolaşan
Her yerine düşman kanı bulaşan
Bu yılmazlar hısımlara ateş, ölüm saçacak
Rahat, felah kapısını bu zırhlılar açacak
Bu kaleler her tarafa dehşet, korku salacak
Düşmanlardan intikamını bunlar alacak

Bunlar ile her mânia üzerine gitmeli

Donanmamız canımızdır; ona yardım etmeli.” (4 Mart 1330: S.1) ifadeleri yer almıştır.

Türk çocuğunun donanma için göstermiş oldukları fedakarlıklara bir örnek de Şile Kız Mektebinin talebelerinden gelir. “Mini mini yavrular annelerinden yemiş için aldıkları paraları Osmanlı donanması menfaatine olmak üzere muallimlerine vermişler ve husule gelen yirmi kuruş Şile donanma cemiyeti şubesine teslim etmişlerdir.” (Çocuk Dünyası, 1 Mayıs 1330: S.60) Yazının devamında Hereke İptidai talebesinin de kendi aralarında topladıkları kırk kuruşu muallimleri Hasan Vasfi Bey’e vererek kırk adet donanma nüshası aldığı aktarılmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlan çocuk dergilerinde ordu sevgisine değinen diğer yazılara tablo 6’da verilmiştir:

Tablo 6. Ordu Sevgisi

Çocuk Dergileri	Ordu Sevgisi Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Musavver Küçük Osmanlı	Muavenet	20 Kanunuevvel 1325	3
Mekteplilere Arkadaş	Donanmayı Unutmayalım	5 Kanunusani 1325 20 Kanunusani 1325 5 Şubat 1325 5 Mart 1326	1-2-3-4-5
Talebe Defteri	Ordu	6 Haziran 1329	2
Çocuk Dünyası	Arş, Daima İleri Arş!	13 Haziran 1329	14
Çocuk Duygusu	Fikriye’nin Bir Haftası	15 Ağustos 1329	11
Mektepli	Neredesiniz? Zenginler!	21 Ağustos 1329	11
Çocuk Duygusu	Rumeli’ye Doğru	17 Teşrinievvel 1329	20
Çocuk Dünyası	Küçük Tomris	7 Teşrinisani 1329	35
Çocuk Dünyası	İzmir Sultaniyelilerin Hamiyeti	5 Kanunuevvel 1329	39
Çocuk Dünyası	Vazife	5 Kanunuevvel 1329	39

Mektepli	Tayyareci Şehit Fethi Bey ve Kadınlarımız	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Talebe Defteri	Donanmamıza Yardımız Unutmayınız	2 Kanunusani 1329	17
Çocuk Dünyası	Çocuk Dünyası Müdüriyeti Ailesine	2 Kanunusani 1329	43
Mektepli	Cenk Türküsü	16 Kanunusani 1329	30
Çocuk Duygusu	Askerlik	30 Kanunusani 1329	35
Mektepli	Hasbihal-i Müflisene	30 Kanunusani 1329	31
Çocuk Dünyası	... ⁴	20 Şubat 1329	50
Mektepli	Hava Şehitlerine	27 Şubat 1329	33
Mektepli	Onlar da Şehit Oldu Demek ki Ah...	27 Şubat 1329	33
Mektepli	“Baba! Ben de Tayyareci Olacağım”	27 Şubat 1329	33
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Nöbetçi	4 Mart 1330	1
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Donanma	4 Mart 1330	1
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Donanma	4 Mart 1330	1
Mektepli	Nuri'nin Arkasından	9 Mart 1330	34
Çocuk Dünyası	Nuri Bey'e	27 Mart 1330	55
Çocuk Bahçesi	Donanmayı Unutmayınız	10 Nisan 1330	8
Talebe Defteri	Medid Bey	24 Nisan 1330	25
Çocuk Duygusu	Büyük Şehide	29 Mayıs 1330	52
Çocuk Dünyası	Afiş	10 Temmuz 1330	70
Talebe Defteri	Harp ve Hilal	5 Kanunusani 1332	32
Talebe Defteri	Durmuş Çavuş	5 Kanunusani 1332	32
Talebe Defteri	Şehit Babama	19 Kanunusani 1332	33

⁴ Çocuk Dünyası dergisinin 50. sayısının bazı sayfalarının yırtılmış olması nedeniyle şiirin isminin okuması yapılamamıştır.

Talebe Defteri	Baskından Sonra	2 Şubat 1332	34
Talebe Defteri	Galiçya Cephesinde	12 Nisan 1333	38
Talebe Defteri	Türk Askeri	12 Nisan 1333	38
Talebe Defteri	Türk Nöbetçisi Hudut Başında	26 Nisan 1333	39
Talebe Defteri	Tehlikeli Cesaret	14 Mart 1334	52

Tablo 6’da II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde “ordu sevgisi”ni işleyen yazılar kronolojik sıraya uygun verilmiştir. Talebe Defteri dergisinde 10, Çocuk Dünyası dergisinde 8, Mektepli dergisinde 7, Çocuk Duygusu dergisinde 4, Donanma Nüsha-i Fevkalade dergisinde 3, Musavver Küçük Osmanlı, Mekteplilere Arkadaş ve Çocuk Bahçesi dergisinde birer yazı ile “ordu sevgisi” konusu işlenmiştir.

23 Temmuz 1908 yılında Meşrutiyet’in yeniden ilan edilmesiyle iktidarda yavaş yavaş söz sahibi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, rejimin devamlılığı için “ideal Meşrutiyet çocuğu” kavramını ortaya atmış ve bu gaye için çalışmalar yapmıştır. İttihat ve Terakki’ye göre ideal Meşrutiyet çocuğu “Vatanını seven, mevcut rejime sadık, iktidardaki tek partiyi benimsemiş, milliyetçi/Türkçü” (Okay, 2000: 107-108) olacaktır.

İttihat ve Terakki Fırkası ülke yönetiminde tamamen söz sahibi olunca “vatanperver gençlik” dernekleri kurulmasına hız verilmiştir. Bu derneklerle genç nesil hem bedenen hem de aklen rejime sadık, savaşa hazır olarak yetiştirilmeye başlanmıştır. Dernekler aracılığıyla” İttihat ve Terakki beden terbiyesi ve spor yoluyla “milliyetçi bir nesil yaratma projesi” (Ateş, 2012: 26) hayata geçirilmiştir.

II. Meşrutiyet’in tekrar ilanı ile toprak kayıplarının önüne geçileceği düşünülmüş ama Osmanlı Devleti bu dönemden itibaren Bosna-Hersek’i, Girit’i ve bağımsızlığını kazanan Bulgaristan ile de Rumeli’deki bir kısım topraklarını kaybetmiştir. İtalya’nın Trablusgarp’ı işgali ve Osmanlı Devleti’nin o bölgeye yeteri desteği verememesi, Balkan Savaşlarının çıkması ve akabinde I. Dünya Savaşı’nın başlaması neticesinde yüzlerce yıl vatan bilinen topraklar Osmanlı’nın elinden çıkmıştır.

Türk ve Müslüman milleti bu dönemde derinden etkileyen olay ise asırlarca birlikte yaşadıkları Balkan milletlerinin isyan etmesi, Osmanlıya savaş açmaları, Türk ve

Müslüman insanlara zulüm, işkence vb. etmeleri olmuştur. Vatan bilinen Rumeli toprakları bu savaşlar neticesinde kaybedilmiştir. Yaşanılan savaşlarda Türk milleti donanmanın önemini fark etmiş ve tasarruf sandıkları kurulmuş ve çocuklar dahi harçlıklarından artırarak donanma için para vermiştir. Orduya duyulan sevgi neticesinde yurdun hemen her köşesinde sandıklar kurulmaya devam etmiştir.

Dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde vatan sevgisinin çocuklarda oluşması için yazılar kaleme alınmış, savaşlarda yaşanan kahramanlıklar aktararak çocukların Türk askerine karşı olan saygısının artması sağlanmıştır. Yurdun çeşitli yerlerinde kurulan donanma için tasarruf sandıklarının ilanları verilmiş ve çocuklara donanmaya yardım etmeleri konusunda bilgilendirme yapılmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi sayıca artışın gözlemlendiği çocuk dergileri, dönemin yaşanan olaylarını ve politikaları aktarmada bir araç olarak kullanılmıştır. Türkçülük/millilik fikrinin toplumda ve devlet yönetiminde etkili olmasıyla birlikte yayımlanan çocuk dergilerinin birçoğu da milliyetçi çizgide yayımlar yapmaya başlar. Çocukların milli değerleri öğrenmesi, onları koruması amacıyla dergilerde millî söylemler, vatan, bayrak, ordu sevgisi konuları işlenmiş, geçmiş Türk tarihine dair vesikalar verilmiştir. II. Meşrutiyet'e kadar Hanedan tarihini öğrenen çocuklar bu tarihten itibaren eski Türk devletlerinin tarihini öğrenmeye başlamıştır. Bu noktada devreye çocuk dergileri girmiş ve bu amaç için yayımlar yapmıştır. II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan ve incelemesi yapılan çocuk dergilerinde sıkça vatan, millet, bayrak, ordu konusu işlenmiş, Türkçülük düşüncesine uygun başlıklara yer verilmiştir.

Görüldüğü gibi II. Meşrutiyet döneminde halkı derinden etkileyen Rumeli topraklarının kaybedilmesi ve Bulgar zulmü ile alakalı konular ağırlıklı olarak işlenmiştir. Vatanın düşmanı Bulgar'dır ve çocuklar Bulgar'a karşı kin ve nefretle büyümeli, vatan Rumeli toprağıdır ve elbette vatani kurtaracak olan çocuklardır anlayışı dönemin dergilerine yansımıştır.

4.2 İNTİKAM

19. yüzyılda Fransa'dan yayılan “hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet” kavramları Avrupa'da ve özellikle çok uluslu yapısı nedeniyle Osmanlı Devleti'nde yeni gelişmeler yaşanmasına neden olmuştur. Hür düşünce ortamı beraberinde milliyetçilik fikrini getirmiş ve bu durum çok uluslu devletleri olumsuz etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nin çok uluslu yapısı, milliyetçilik fikrini benimseyen azınlık unsurları nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Balkan bölgesinde yüzlerce yıl beraber yaşamış milletler komita ve çete faaliyetleri ile yavaş yavaş isyana başlamışlar ve bağımsızlıklarını kazanıp Osmanlı Devleti'nden ayrılmışlardır.

“30 Eylül'de Balkan devletleri seferberlik ilan ettiler. 13 Ekim'de müttefikler, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ taleplerini Osmanlı'ya sundular.” (Örs, 2013: 679-716) Bu talepler Osmanlı Devleti tarafından kabul edilmeyince Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan, Karadağ Osmanlı'ya karşı savaş ilan etmiştir. 1912-1913 yılları arasında Balkan Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında yaşanan savaş Osmanlı Devleti'nin yıkılışını hızlandırmıştır. Özellikle Balkanlarda, “...Osmanlı Devleti'nde asırlarca beraber yaşanan toplumların isyanı öyle büyük bir ihanete uğrama duygusu” (Okay, 2000: 54) yaratmıştı ki Türk ve Müslüman vatandaşlarda azınlıklara karşı kin duygusu oluşmuş ve intikam hisleri hat safhaya çıkmıştır. II. Meşrutiyet dönemi kaybedilen topraklar, Balkan milletlerinin bağımsızlıklarını kazanması, yapılan savaşlar ve toplumu derinden sarsan acılar dönemin yayımlanan hemen her gazete ve dergisinde “kin, öç, intikam” konulu yazıların yazılmasına neden olmuştur.

Osmanlı Devleti'ni diplomatik alanda yaşadığı krizler ve savaşlara rağmen, 1908 yılında yeniden ilan edilen Meşrutiyetle siyasi gücü elinde bulunduran İttihat ve Terakki Fırkası, rejimi sağlam temeller üzerine oturtmak amacıyla çeşitli düzenlemeler yapmıştır. İttihat ve Terakki, devleti içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmak genç nesli kendi ideolojik fikirleri çerçevesinde yeniden şekillendirmek amacıyla eğitimde değişiklikler yapmış, müfredat değiştirilmiş, tarih öğretiminde millilik ön plana alınmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası'nın en büyük gayesi, “...vatanını seven, mevcut rejime sadık, iktidardaki tek partiyi benimsemiş, kendisinden önceki rejimi kötöleyen ve mevcut rejimin kıymetini bilen, varlığını bu rejimin devamında gören” (Okay, 2000: 107-108) nesli yetiştirmektir.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde İttihat ve Terakki'nin ideolojisi sıkça işlenmiştir. Dönemin milli/Türkçülük, intikam ve kin duyguları ile boykot en çok işlenen konuların başında gelmektedir. Savaşın etkisi ile millî duygular artarken düşmana karşı kin duyguları beslenmesi gerekliliği çocuklara yönelik dergilerde yer almıştır. İttihat ve Terakki dergiler aracılığıyla çocuklara “Balkan topluluklarına ‘kin’ duymayı onlardan ‘öç ve intikam’ almayı asla unutmamalarını ve bir gün ne olursa olsun başta Selanik olmak üzere Rumeli topraklarını ele geçirmeyi akıllarından çıkarmamaları” (Okay, 2000: 105) mesajı aktarılmıştır.

Balkan Harbi'nde ve sonrasında Balkan devletlerinin özellikle Bulgar'ın Türk ve Müslüman halka yaptığı zulüm, kadın ve kızlara taciz, tecavüzleri, anne karnında süngüledikleri bebekler, camileri yakıp yıkmaları, Türk bayrağını çamurlara atmaları vb. acı ve toplumu derinden sarsan olaylar Türk milletinde kin duygusunu güçlendirmiş ve intikam alma isteğini doğurmuştur. Bu acı olaylar en çok da toplumun en küçük ferdi çocukları etkilemiş, dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde kin, öç ve intikam duyguları işlenerek çocuklarda intikam hissi hep taze tutulmak istenmiştir. İttihat ve Terakki, Balkanlarda kaybedilen toprakları bir gün geri alacak olan çocukların elbette Bulgar'a karşı kin duyguları ile yetişmesini amaçlamış ve çocuk dergilerini araç olarak kullanmıştır.

Dergilerde geleceğin mimarı olacak çocuklara “Yürü, oğlum! Sen bize bakma. Bizi artık kötürüm ve karanlık maziye at. Babanın kılıcını al onun almadığı intikamını da al, o yaralanmış idi sen öl...” (Mektepli, 16 Mayıs 1329: S.1) ifadeleri ile seslenilmiştir. Çağı takip etmekte geç kalan, her müessesesi ile bozulan devletin, uyuyan milletin intikamını alacak “Meşrutiyet çocuğudur” mesajı verilmiştir.

Bu dönem yayımlanan çocuk dergilerinde özellikle kin ve intikam duyguları üzerine dönemin her dergisinde bir yazıya denk gelinir. Balkan Harbi'nin derin yaraları ve Bulgar'a karşı duyulan kin hissi ninnilere bile yansımıştır. Mektepli dergisinin 3. Sayısında “Ninni” adlı şiirde

“Uyu oğul gücünü al ninni
Şehitlerin öcünü al ninni
Ninni yavrum hizmet ister bu bucak
Rumeli'nde tütmez oldu her ocak
Buyurdu artık size kucak açacak
Ninni oğul kinini güt ninni

Sana benden budur öğüt ninni

...

Öç sözünü unutmasın ninni

Düşmanını unutmasın ninni” (30 Mayıs 1329) ifadeleri yer almıştır.

Kin ve intikam duyguları kimi zaman millî kimlikle birleştirilip; “Düşman, düşman! Titre benden, ben Türk’üm. Kin, intikam! İşte güzel bir türküm” (Çocuk Dünyası, 30 Mayıs 1329: S.12) cümleleri ile ifade edilmiştir.

Bulgar, girdiği hemen her köyde Kuran’ı yırtar, ay yıldızlı sancağını çamurlara atar, analardan öksüz kalan masumları satar. Bu acı olaylara karşı Türk çocuğunun yapması gerekenler;

“Yurdumuzun bu dertleri bize tesir etmeli;

Yediğimiz bu silleler artık bize yetmeli,

Yavrularım siz bunları unutmayın, belleğin:

Öç duygusu kalbinizin derinine sinmeli!” (Çocuk Dünyası, 6 Haziran 1329: S.13) ifadeleri ile aktarılmıştır.

Selanik, İşkodra ve Yanya, koca Rumeli topraklarının kaybedilmesine duyulan üzüntü zamanla yerini büyük bir kine bırakmıştır. Balkanlarda yaşanan acı hadiseler Payitahtta derin üzüntülere sebep olurken çocuk yüreklerde intikam hisleri yeşermeye başlamıştır. Çocuk Duygusu dergisinin 6 Haziran 1329 tarihinde yayımlanan 3. Sayısında “Bir Hitabe” başlıklı yazıda:

“Unutma ki Selimiye Camii Edirne’de yaşıyor, unutma ki senin kardeşlerin onun için öldüler, unutma ki bir Selanik, bir İşkodra, bir Yanya, bir koca Rumeli vardı. İntikam, kin senin adın olsun! Adi intikamlar vardır, şahıstan şahısa muntekindir, onlar senin kalbinde, artık, yer tutmalıdır. Sen büyük kinin, büyük intikamın şelalesiyle hep ateşleri yakacaksın...”

ifadeleri yer almıştır. Osmanlı Devleti’nin son “on senelik süresine üç büyük ve yıkıcı savaş sığmış ve bu savaşlar altı yüz yıldır ayakta kalmayı başaran bir devleti” (Okay, 2000: 104) yıkıma götürmüştür. Osmanlı halkını karamsarlığa sürükleyen olaylardan biri de asırlarca birlikte yaşadığı Balkan milletlerinin Osmanlı Devleti’ni sırtından bıçaklaması, Türk ve Müslüman halka karşı yaptıkları zulümlerdir. Yaşanan savaşlar, Balkan milletlerinin yaptıkları Türk ve Müslüman halkta özellikle Bulgar’a karşı kin duyguları başlamış, bir gün Bulgar’dan intikam alınması gerektiği söylenmiştir. İttihat ve Terakki intikam duygularını çocuklarda da yaşaması için çocuk dergilerinde düşmanların yaptıkları aktarılmış ve intikamı alacak olanın çocuklar olduğunu ifade etmiştir.

“Bulgar! Kanlı hayal! Kahpe düşman! Kalbim sana karşı müebbet kin ve husumet atışlarıyla yanıyor. Yumruklarım sana bir darbe-i intikam ettirmek için demir gibi bağlı. Bulgar bunu bil, bunu iyi öğren, Türklüğün asaleti intikamdır. İntikam, intikam...” (Mektepli, 13 Haziran 1329: S.5) sözleriyle de bu duygu pekiştirilmiştir.

Mektepli dergisinin 6. Sayısında “İntibah ve İntikam” başlıklı yazıda Bismarck’ın şu sözlerine yer verilmiştir: “Düşmanına karşı his-i intikamperverde etmeyen milletler pek çabuk tedenni, zeval-i nâpezir bir hayata malik olmak isteyen milletler ise rahm ü şefkat yerine silah-ı intikamı istimal ederlerse teâlî ederler.” (Mektepli, 20 Haziran 1329) Yazının devamında çocuklara çalışarak ve vatanı severek devletin kurtulacağı aktarılırken “Düşmanlarımızı bildik, öğrendik; irtikap ettikleri cinayetleri gördük, hiç olmazsa onları her zaman göz önünde tutalım, unutmayalım. Kalplerimizde düşmanlarımıza karşı (İntikam) hislerini, bir validenin evladını beslediği gibi besleyelim.” İfadeleriyle Türk evlatlarının bir an bile düşmanlarına karşı intikam hislerini kaybetmemelerini aydınlık günlerin ancak intikam ile elde edileceği aktarılmıştır.

Dönemin millî dergilerinden Talebe Defteri’nin 4. Sayısında “Ey Osmanlıyı bugünkü lekesinden kurtaracak çocuklar” ifadesiyle seslenilirken “Biliniz ki sizin hayatınız dünyanın öyle ciddi bir zamanına tesadüf edecek ki orada yıldırımlar saçmayan gözler görmeyecek; intikamlar yaratmayan kalpler çarpmayacak” (Talebe Defteri, 4 Temmuz 1329) ifadesiyle Osmanlı Devleti’nin intikamını alacak olanların çocuklar olduğu bir kez daha vurgulanmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi yaşanan olaylara karşı daha iyimser yaklaşım halkın galeyana gelmesini istemeyen Leon Lütfi’nin sahipliğini yaptığı Çocuk Duygusu dergisinde dönemin kin ve intikam konuları ile ilgili yazılar kaleme alınmıştır. Turgut Fikri tarafından kaleme alınan “Türk Kızının Öğüdü” başlıklı şiirde;

“Ninni benim elmas yavrum yüreğimi dağlama

Hain düşman pek alçaktır sesini kes ağlama

...Bağrım yanık süngülenen masumlara ağlarım

Ninni benim aslan yavrum vatan senden öç ister” (Çocuk Duygusu, 10 Temmuz 1329: S.6) ifadeleri yer almıştır.

Mektepli dergisinin 10 Temmuz 1329 yılında yayımlanan 8. Sayısında “İntikamı Unutma” adlı şiirde şu satırlara yer verilmiştir:

“Askerimiz Çatalca’da birçok şehit dökerken

Edirne’de Osmanlı’nın top sesleri öterken

Rumeli’de ana, baba, çoluk çocuk ezilmiş
Ağlaşarak, bağrışarak süngülere dizilmiş

İşte bunu böyle belle intikamı unutma!
Alamazsan öcünü ah!.. Sakın kinini unutma
Yurdumuzda bu haline için için ağlıyor
Onun böyle ağlayışı yürekleri dağlıyor.”

II. Meşrutiyet döneminin millî kalemlerinden ve İttihat ve Terakki’nin önemli isimlerinden Ziya Gökalp, “Mektep Çocuklarının İlahisi” isimli şiirinde;

“Yüce Tanrı! Biz üç yüz bin şehidi,
Unutmadık, sinemizde kinler var!
Kadın! Çocuk! Dilinmedi kesildi,
Yemin ettik kalmayacak bir Bulgar!” (Çocuk Dünyası, 1 Ağustos 1329: S.21)
mısralarıyla Bulgar’a karşı olan intikam hislerini hep taze tutulmaya çalışmıştır. Çocuk dergilerinde düşmanın açıkça kim olduğu Türk milleti olarak düşmana kin beslemek gerektiği açıkça dile getirilmiştir. Elbette bunda İttihat ve Terakki’nin vatanperver genç nesil yetiştirme isteği vardır. Cemiyet, çocuk beyinleri erken yaşta şekillendirerek dönemin tüm meşrutiyet çocuğu kazanımlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Bu dönem çocukları elbette düşmana karşı kin besleyecek ve intikam almak için yanıp tutuşacaktır. Balkanlarda yaşanan acı olayların, “intikam-ı müteabilini biz ancak çalışmakla ve cesur olmakla alacağız.” (Çocuk Duygusu, 22 Ağustos 1329: S.12) ifadelerine dergilerde sıkça rast gelinmiştir.

Meşrutiyet çocuklarının yüreklerinde düşmana karşı intikam hislerini yaşatmak için Talebe Defteri dergisinin 8. Sayısında “Öç” isimli bir şiir yayımlanmıştır. Bu şiirde zulme karşı öç alma duygusu:

“Şu kül olmuş Türk iller, şu ocak,
Hala kardeş kanlarıyla titrerken,
Elbet beni bu sevincim pek erken;
Benim daha bir gayem var: Öç almak.
Bundan böyle benim Kabe’m intikam;
O Kâbe’de hac eylemek ilk borcum.
Yarın için hep kin tutmak orucum.
Ben bu zalim hakareti unutmam!” (29 Ağustos 1329) ifadeleri ile yer almıştır.

Çocuklar her zaman bir devletin geleceğinin en büyük teminatı olarak görülmüştür. İttihat ve Terakki rejimi de birçok düzenleme yaparken çocukları da göz önüne almıştır. Çünkü çocuklar bir gün zor şartlarda yaşayan devleti aydınlık günlere çıkaracak olanlardır. İşte bu anlayış nedeniyle çocuk dergilerinde çocuklara yönelik olan her yazıda düşmandan elbet bir gün intikam alınması gerektiği ifade edilmiş ve çocuklara “yurdun yüce kahramanısın sen, oç alma senin büyük vazifen.” (Çocuk Duygusu, 19 Eylül 1329: S.16) şeklinde seslenilerek görevleri hatırlatılmıştır.

Bu yazılanların dışında İttihat ve Terakki Fırkası, II. Meşrutiyet dönemi çocuklarını hem bedenen hem aklen savaşa hazır hale getirmek için genç dernekleri kurmuş, çocukların spor ve jimnastik faaliyetleri yapmasını sağlayacak etkinlikler düzenlemiş ve izcilik uygulamasını başlatmıştır. Talebe Defteri'nin 26 Eylül 1329 yılında yayımlanan 10. Sayısında “Keşşafın Türküsü” isimli şiirde izciliğin yansımaları ve izcilerin intikam yeminleri dikkat çekicidir:

“Ben bir keşşafım; bacağı, kolum,
Gözüm, dimağım, her yerim sağlam.
Padişahıma, yurduma kavlim,
Düşmanıma kalbim besler intikam!

....

Susalım fakat, şöyle yürekten
Hep andımızı edelim tekrar;
Düşmanlar bilsin, ki çok geçmeden
İntikam alır küçük keşşafar!”

Balkan Harbi'nde kimisinin canından ziyade sevdiği yavrusu, kimisinin sebab-i hayatları olan anası ve babası kimisinin birader ve hemşireleri Bulgar vahşetlerinin gaddar ve biaman süngülerinde can vermişti. Yaşanan bu acı olayların ağır yükü Osmanlı'nın genç evlatlarının omuzlarına bırakılmış ve onların çalışması ile vatanın kurtulacağı ve düşmandan intikam alınacağı aktarılmıştır. Hatta çocuklara “Yaşayacağın dünya “kin dünyası”, teneffüs edeceğin hava “intikam havası” olsun ve sen de mücessim-i intikam ol!” (Mektepli, 17 Teşrinievvel 1329: S.18) şeklinde seslenilmiştir.

II. Meşrutiyet'in millî kalemlerinden ve çocuk dergilerinde Türkçülük üzerine şiirleriyle tanınan Nazım Hürrem “Nuri Kardeşime! Akagündüz Ağabeyime” isimli şiirinde intikam üzerine şu satırlara yer vermiştir:

“Seviyorsan ey Türk oğlu dinini,

Hatırdan ıkarma; kanlı kinini,

İntikamla yaşat ölü kalbini.

Yürü kardeş seni atan bekliyor,

Sinesi yaralı vatan bekliyor.” (Çocuk Dünyası, 17 Teşrinievvel 1329: S.32)

II. Meşrutiyet dönemine damga vuran Balkan Harbi sırasında ve hemen sonrası yaşanan olayları çocuk dergileri oldukça sık işlemiştir. Yaşanan olaylar çocuklara aktarılmış ve çocukların atalarının yaşadıklarından ders almaları istenmiştir. Bir gece başlayan bombardıman ve sonrasında yaşanan olayları konu alan “Edirne Muhasarasında Bir Gece” başlıklı yazıda yaralı bir ihtiyarın şu sözleri dikkat çekicidir: “Kendim için değil, şu harpte şehit olan evlatlarım için değil. Paralanan kızlarım için de değil. Fakat; kalbinden yaralanan, parçalanan mukaddes vatanım için sana intikamlar vasiyet ediyorum. Kalbine yaz, Ah! Namert, kahpe düşman...” (Çocuk Duygusu, 7 Teşrinisani 1329: S.23)

İntikam duyguları dönemin türkülerine de yansır ve bir “Öç Türküsü” yazılır:

“... Yunan, Bulgar düşmanındır

Ocağını yıkan onlar

Kardeşini boğan onlar;

Öç almayı unutma, sen,

Bil ki; kinin imanındır.

...

Öç almanın geldi günü

Durma sen git al öcünü!

Bu öç sana kuvvet verir

Küçük sinek dağ devirir

“Öcünü al!” diyor anan;

Sana düşman: Bulgar, Yunan!..” (Çocuk Dünyası, 14 Teşrinisani 1329: S.36)

Rumeli, yüzlerce yıl Osmanlı Devleti’nin bir eyaleti, Müslüman ve Türk’ün atalarından yadigâr vatan toprağı olarak görülmüştür. Balkan Harbi’nde Bulgarların kirli arıkları altında inleyen bu toprak Osmanlı evlatlarının mezarı olmuştur. Balkan’da yetim kalan çocuklara “Gamlı gözlerdeki nemleri sil!.. Yetim kalplerimiz yalnız intikam hissiyle çarpsın.” (Çocuk Dünyası, 27 Teşrinisani 1329: S.38) şeklinde seslenilmiştir.

Çocuk Duygusu dergisinde döneme hâkim olan kin duygusu; “insanı kirli yollardan yüceliklere ulaştıran bir şerare-i nurdur. Aynı zamanda sefil bir derekeye inilecek ilk basamaktır.” (26 Kanunuevvel 1329: S.30) şeklinde tanımlanmıştır. Yazının devamında “...meşru sevap bir “kin” ile adil bir “intikam” zalimleri kökünden silmeye ahd etmelidir.” İfadesiyle de Bulgar’ın ve Yunan’ın bağımsız olmalarında asırlarca içlerinde biriktirdikleri kin ve nefret olduğu aktarılmıştır.

Bulgar zulmünü çocuklara aktaran şu satırlar çok çarpıcıdır:

“Çocuklar aç ve bakımsız figan ederlerdi
Yanardı yerde, kar üstünde bin kadın cesedi.
Kesilmiş hep memeler, parça parça valideler
Şaşırdı sahada İslam kanından hep dereler

Nedir şu yerde yatanlar şehit cesetleri mi?

Yoksa vahşete kurban olan neferler mi?

Nedir şu zulmetin altında inleyen nakıs?

Yıkıl minarelerin kubbesinden ey kâbus!” (Mektepli, 27 Mart 1330: S.37)

II. Meşrutiyet çocuğu Bulgar’a karşı derin bir kinle yetişmektedir. Dönemin çocuk dergilerinde yukarıdaki ifadelere benzer yazılar yer almıştır. Düşmandan intikam alacak olan genç nesil olduğu için çocuklar intikam üzeri yazılarla oldukça sık karşılaştırılmıştır. Bulgar’a karşı

“Büyük dedem ulu Cengiz başıçün ant içirim

Bütün cehenneminiz yağsa korkmam Türküm

Fakat bilin ki mukaddes bir intikamım var

O intikam ile kalbim, damarlarım çarpar.” (Mektepli, 27 Mart 1330: S.37) ifadeleri ile intikam duygusu hep taze tutulmuştur.

Osmanlı Devleti’nin 18. Yüzyılda başlayan askeri alandaki gerilemesi 19 ve 20. Yüzyılda tüm müesseselerde görülmeye başlanmıştır. Devletin kötü gidişatını engellemek için çeşitli önlemler alınmıştır. Devletin ilerlemesi ve yükselmesi için millet olarak çalışmak gerektiği dergiler aracılığıyla aktarılmıştır. Hatta toplumun en küçük parçası çocukların dahi çalışarak vatana katkı sağlayabilecekleri ifade edilmiştir. Çocuk Bahçesi’nin 3 Nisan 1330 tarihinde yayımlanan 7. Sayısında “Türk Öcü” adlı şiirde,

“Bir gün gelir, nazlı yurdun mağrur olur, şanlılar,

Al bayrağın kalelere gölge salar, dinlenir.

Sen o zaman vur, kır fakat öz duygunu unutma,

Ecdadının söylediği son sözleri unutma:

Ey Turanın yanık eri sen dinini seversen.

Unutma ki çalışarak öç almaktır vazifen!” ifadeleri yer almıştır.

Geleceğin mimarı olan çocuklara dönemin hemen her dergisinden seslenilmiş ve düşmandan Osmanlı Devleti’nin öcünü almaları gerektiği “Yurdun yüce kahramanısın sen, öç alma senin büyük vazifen” (Çocuk Bahçesi, 17 Nisan 1330: S.9) sözleriyle ifade edilmiştir.

Dönemin millî politikasına uygun yayımlar yapan Çocuk Bahçesi dergisi de intikam ve kin duyguları üzerine birçok yazı yayımlar. Arif Ali’nin “Gençlerin Cevabı” başlıklı şiirinde;

“Düşman görünüp çıkarsa sancak

Öç almayarak kaçan alçak?

Cüssem kaledir; elimde kalkan

Kalbimde vatan; önde Balkan

Zannetme kanım tutuldu, durdu

Ruhum kin ile kederle doldu

...

Sen öl ki oğul! Vatan dirilsin:

Düşmanlara da keder verilsin!” (8 Mayıs 1330: S.12) ifadeleri ile kin duygusu işlenmiştir.

Osmanlı Devleti’nin on yıllık süreci ağır savaşlar koşulları altında geçmiştir. Halk savaşlardan bıkmıştır. Savaşlar neticesinde toplumda oluşan kederlere karşı çocuk dergilerinde umut aşılayan yazılar kaleme alınmıştır:

“Elem, dedim o elem ki şu bütün

Türk ilinin göklerini kapladı

Birçok enin, feryat, figan daha dün

İslam ve Türk yüreğini dağladı

Keder çekme! Sen sağ iken onların

İntikamı alınır elbet yarın.” (Çocuk Duygusu, 22 Mayıs 1330: S.51) ifadeleri ile yaşanan her sıkıntının intikamı alınacağı aktarılmıştır.

1830 yılında bağımsızlığı kazanıp devlet teşkil eden Yunan milletine karşı da Osmanlı toplumunda derin bir kin duygusu oluşmuştur. Balkan Savaşı’nda Yunanlıların da

yaptıklarına karşılık Türk milletinde intikam alma isteği oluşmuştur. Nazım Hürrem'in "Fatih'in Huzurunda" şiirinde yer alan şu satırlarda Yunan'a karşı duyulan kını gösterir:

"Alçak Yunan sana karşı kalbimde,

Hayalimde, düşüncemde, dilimde

Beslediğim intikamdır intikam;

Kafir Yunan! İşte budur iddiam." (Çocuk Dünyası, 5 Haziran 1330: S.65)

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde yer alan intikam konusu işleyen diğer yazılar Tablo 7'de verilmiştir:

Tablo 7. İntikam Konusu

Çocuk Dergileri	İntikam Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mekteplilere Arkadaş	Adana	5 Mart 1326	5
Mekteplilere Arkadaş	Selanik'te	1 Temmuz 1326	13
Mektepli	Bulanık Köyü Değirmeni	16 Mayıs 1329 21 Mayıs 1329	1-2
Mektepli	Öç Duygularından: Şehit Mehmet	30 Mayıs 1329	3
Mektepli	Mekteb-i Saadet'te Bir Münazara	30 Mayıs 1329	3
Talebe Defteri	Levha-i İntibah	6 Haziran 1329	2
Mektepli	Muharebeden Evvel	6 Haziran 1329	4
Mektepli	Kütüphane-i Milliyede Zenginlik	13 Haziran 1329	5
Çocuk Dünyası	Arş, Daima İleri Arş!	13 Haziran 1329	14
Mektepli	Bugünün Dileği	20 Haziran 1329	6
Mektepli	Talebe Yazıları	27 Haziran 1329	7
Talebe Defteri	Uyan	4 Temmuz 1329	4
Mektepli	Balkanlılar	10 Temmuz 1329	8
Mektepli	İntikamını Unutma	10 Temmuz 1329	8

Mektepli	İçtimai Yaralarımızdan: Unutkanlık	10 Temmuz 1329	8
Talebe Defteri	Adl-i İlahi	18 Temmuz 1329	5
Mektepli	Genç Türkler Düşmanlarına Ne Diyor?	25 Temmuz 1329	9
Mektepli	Mektepli Hanımlarımızın Kadirşinashlığı	25 Temmuz 1329	9
Mektepli	Talebe Yazıları	25 Temmuz 1329	9
Mektepli	Samatya'da Bir Gece	8 Ağustos 1329	10
Talebe Defteri	Kanlı Hoca	15 Ağustos 1329	7
Talebe Defteri	Karamürsel'de Bir Mektebin Hatırası	15 Ağustos 1329	7
Talebe Defteri	Küçük Hüseyin'in Gazası	29 Ağustos 1329 12 Eylül 1329 26 Eylül 1329	8-9-10
Mektepli	Şehit Oğlu	4 Eylül 1329	12
Mektepli	Cevza	4 Eylül 1329	12
Mektepli	Türk'üm	4 Eylül 1329	12
Çocuk Duygusu	Vatan Mukaddestir	12 Eylül 1329	15
Mektepli	Küçük Müvezzi	12 Eylül 1329	13
Çocuk Dünyası	Gençlere	19 Eylül 1329	28
Mektepli	Fatıma	26 Eylül 1329	15
Mektepli	Akd-i Sulh	26 Eylül 1329	15
Talebe Defteri	Maziden İstikbale	26 Eylül 1329	10
Türk Yavrusu	Maziden İbarete ve Rumeli'nde Düşman Mezalimi	26 Eylül 1329	1
Mektepli	Harabezar-ı Vatan	17 Teşrinievvel 1329	18

Mektepli	Ey Yurt!	17 Teşrinievvel 1329	18
Çocuk Duygusu	Sulh Önünde Anadolu	17 Teşrinievvel 1329	20
Mektepli	Hasta Valide	24 Teşrinievvel 1329	19
		24 Teşrinievvel 1329	
		7 Teşrinisani 1329	
Talebe Defteri	Dağlar Çocuğu- Tabii Kâşif	21 Teşrinisani 1329	12-13-
		5 Kanunuevvel 1329	14-15-
		Kanunusani 1329	18-20
		13 Şubat 1329	
Çocuk Duygusu	Kuvvet, Yine Kuvvet!	21 Teşrinisani 1329	25
Çocuk Dünyası	Yetimler	27 Teşrinisani 1329	38
Mektepli	Babamın Dileği	14 Teşrinisani 1329	21
Mektepli	Halas İçin...	26 Teşrinisani 1329	22
Çocuk Dünyası	Dertleşme	5 Kanunuevvel 1329	39
Mektepli	Can Verirken	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Mektepli	Harpten Sonra!	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Mektepli	Çocuklar Unutmayın	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Mektepli	Nesli Müstakbele	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Mektepli	İntikam!	12 Kanunuevvel 1329	25
Talebe Defteri	Üserânın Dönüşü	19 Kanunuevvel 1329	16
Talebe Defteri	Türk Kızı Diyor Ki	19 Kanunuevvel 1329	16
Talebe Defteri	Ben Büyüyorum	19 Kanunuevvel 1329	16
Talebe Defteri	Benim Büyük Feryadım	19 Kanunuevvel 1329	16
Mektepli	Kadın Terbiyesi	19 Kanunuevvel 1329	26

Çocuk Dünyası	Türk'ün Gücü	26 Kanunuevvel 1329	42
Mektepli	Uyan Türk Yavrusu	27 Kanunuevvel 1329	27
Talebe Defteri	Veda	30 Kanunusani 1329	19
Çocuk Duygusu	Harp Şarkısı	6 Şubat 1329	36
Talebe Defteri	Vatan ve İnsaniyet	27 Şubat 1329	21
Mektepli	Müşahit ve Hatıra	27 Şubat 1329	33
Mektepli	Takdim-i İbret	27 Şubat 1329	33
Çocuk Bahçesi	Birlik	6 Mart 1330	3
Talebe Defteri	Girit'ten Sonra	13 Mart 1330	22
Talebe Defteri	13 Mart 1329	13 Mart 1330	22
Mektepli	Öç	13 Mart 1330	35
Çocuk Duygusu	İntikam Oyunu	20 Mart 1330	42
Mektepli	Fani Bir Ziyaret	27 Mart 1330	37
Mektepli	Makedonya Balkanlarından	27 Mart 1330	37
Mektepli	Son Darbe	27 Mart 1330	37
Mektepli	İntikam Bombası	27 Mart 1330	37
Talebe Defteri	Vatan Masalı	27 Mart 1330	23
Mektepli	Hacer	3 Nisan 1330	38
Mektepli	Ayrılırken	3 Nisan 1330	38
Mektepli	Sabah Ezanından Mülhem	3 Nisan 1330	38
Çocuk Duygusu	Bir Türk Neferinin Vasiyeti	10 Nisan 1330	45
Talebe Defteri	Edirne Türküsü	10 Nisan 1330	24
Mektepli	İntikam Hisleri	10 Nisan 1330	39
Mektepli	Kurban Bayramı	10 Nisan 1330	39

Mektepli	Leke	10 Nisan 1330	39
Mektepli	Bütün Mekteplilere	10 Nisan 1330	39
Talebe Defteri	Giden Gelir	24 Nisan 1330	25
Çocuk Bahçesi	Güzel Bir Edebi Parça	1 Mayıs 1330	11
Çocuk Duygusu	Neden Böyle?	1 Mayıs 1330	48
Çocuk Bahçesi	Türk Çocuğu	1 Mayıs 1330	1(İlave)
Çocuk Bahçesi	Ah Rumeli	1 Mayıs 1330	1(İlave)
Çocuk Duygusu	Ey Kardeş	15 Mayıs 1330	50
Çocuk Bahçesi	Zavallı Korkut	15 Mayıs 1330	13
Çocuk Bahçesi	Öğüt	15 Mayıs 1330	13
Çocuk Dünyası	Edirne Mektepliler Bayramı	15 Mayıs 1330	62
Çocuk Bahçesi	Türk Uluları	29 Mayıs 1330	15
Çocuk Bahçesi	İntikam	29 Mayıs 1330	15
Çocuk Bahçesi	İstanbul Fatihî Gazi Mehmet Han	29 Mayıs 1330	15
Çocuk Bahçesi	Vatan Aşkı	5 Haziran 1330	16
Çocuk Bahçesi	Bir Muhacir Çocuğu	5 Haziran 1330	16
Çocuk Bahçesi	Hasan Çavuş	19 Haziran 1330	18
Mini Mini	Nedamet yahut Haylazlığa Veda	19 Haziran 1330	6
Çocuk Bahçesi	İntikam	26 Haziran 1330	19
Çocuk Bahçesi	Hızır Babanın Hikâyesi Arif Niçin Rahat Etmiş?	26 Haziran 1330	19
Çocuk Dünyası	Hatırla ki	3 Temmuz 1330	69
Çocuk Bahçesi	Bir Şehit Oğlunun Hitabı	3 Temmuz 1330	20
Çocuk Duygusu	Haydi Gençler Yürüyün	24 Temmuz 1330	60

Tablo 7'ye göre II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergileri arasında “intikam” konusunda 46 başlık ile Mektepli dergisini, 19 başlık ile Talebe Defteri, 15 başlık ile Çocuk Bahçesi, 9 başlık ile Çocuk Duygusu, 7 başlık ile Çocuk Dünyası, 2 başlık ile Mekteplilere Arkadaş ve birer başlık ile Türk Yavrusu ve Mini Mini dergileri takip eder. Bu dönem millî bir çizgide yayım yapan Çocuk Dünyası dergisinin sayfalarında intikam konusuna az yer vermesi dikkate değerdir.

Fransız İhtilali sonucu milliyetçilik kavramının tüm Avrupa'yı etkisi altına alması neticesinde Balkanlarda yaşayan Bulgar, Sırp, Yunan vb. milletler bağımsızlıklarını kazanmak için isyan etmiştir. İlk zamanlar azınlıklar, çete ve komitacılık faaliyetleri ile Balkanlarda yaşayan Türk ve Müslüman millete zulüm etmeye başlamış daha sonra Batılı devletlerin yardımlarıyla bağımsız birer devlet teşekkül etmişlerdir. Bağımsızlığını kazanan Balkan devletleri, Osmanlının güçsüzlüğünden faydalanıp daha fazla toprak alabilmek için ittifak kurup Osmanlı Devleti'ne savaş açmıştır. Balkan Harbi'ni Osmanlı Devleti kaybetmiş ve asırlarca vatan bilinen Rumeli'ye veda edilmiştir.

Balkan Harbi sırasında özellikle Bulgar'ın Türk ve Müslümanlara yönelik işkence, tecavüz vb. zulümleri Osmanlı toplumunda derin yaralar açmıştır. Bulgar girdiği her köyde camileri yıkmış, Türk bayrağını pis ayakları altına almış, çamurlara atmış, kadın ve kızların namusunu lekelemiş, kundaktaki bebekleri öldürmüştür. İşte yaşanan bu olayları savaştan kaçıp İstanbul'a sığınanların anlatması ve kulaktan kulağa halkın her kesimine ulaşması, dönemin gazete ve dergileri aracılığıyla da bu gibi olayların aktarılması toplumda büyük bir kin duygusunun oluşmasına neden olmuştur. Çünkü asırlarca beraber yaşadıkları milletlerin ihaneti Müslüman Türk toplumunda büyük bir hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Osmanlı toplumunda “ortaya çıkan millî/milliyetçi düşüncenin en önemli sebebi hiç şüphesiz Balkan harbi sonunda ansızın kaybedilen topraklar ve karşı karşıya kalınan büyük hayal kırıklığıdır.” (Okay, 2000: 52) şeklinde yorumlanabilir. Bu dönem toplumda millî duygular hat safhaya ulaşmış ve düşmandan bir gün intikam alınması gerektiği ifade edilmiştir.

II. Meşrutiyet'in getirdiği hür ortam basında da kendini göstermiş gazete ve dergilerin sayısında ciddi artışlar yaşanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde çocuk, rejimin temeli olarak düşünüldüğü için önem kazanmış ve çocuklara yönelik dergilerin sayılarında da artış yaşanmıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki'nin millîlik politikası çerçevesinde “yazılan veya yazdırılan; şiirlerde, törenlerde, boykotlarda ele alınan; kin, intikam,

ölüm, hürriyet, müsavat, adalet ve uhuvvet gibi kavramlar” (Özdemir, 2015: 634-657) çocuk dergilerinde işlenmiştir.

Çocuk dergilerinde Balkan Harbi öncesi ve sonrası yaşanan zulüm, işkence vb. olayları anlatan yazıların kaleme alınmış olması dikkate değerdir. Çocuk dergilerinde Balkan Harbi’nde yaşanmış acı olayların verilmesinin amacı, çocuklarda düşmana karşı kin duymalarını ve düşmandan intikam almasını sağlamaktır. Elbette çocuklarda kin ve intikam hislerinin gelişmesini istemek olumsuz bir durum olsa da savaşta olan bir milletin topyekûn mücadele vereceğini ve toplumun en küçük parçası olan çocukların da bu mücadeleye katılacağını unutmamak gerekir.

Bu dönemde yayımlanan çocuk dergileri arasında ‘Mektepli’ dergisinin ‘intikam’ konusu işleyen yazılarının diğer dergilere nazaran çok olduğu gözlemlenmiştir. Çocuk Bahçesi ve Talebe Defteri de dönemin ‘intikam’ konusunu sayfalarında sıkça yer vermiştir. Dergilerde Bulgar’ın yaptıkları hiçbir sansür görmeden çocuklara aktarılmıştır. İttihat ve Terakki ise genç yaşta çocukları istediği yönde şekillendirmek amacıyla kullandığı dergiler aracılığıyla devletin ve milletin intikamını çocukların alacağı ifade edilmiştir.

4.3 EKONOMİ

Batı’da 18. Yüzyılda yaşanan yeni gelişmeler Avrupa toplumlarında birçok alanda değişime neden olmuştur. 1789 yılında Fransa’da başlayan ihtilal sonucu Cumhuriyet yönetimi ve milliyetçilik kavramı yayılmış; öncesinde ise 1758-1791 yılları arasında İngiltere’de Sanayi İnkılabı ile yeni teknik gelişmelerin yaşanması sonucu Batı hem teknolojik hem siyasî hem de sosyal yönlerden bütün dünyada bir üstünlük ele geçirmiştir.

Fransız İhtilali ile çok uluslu imparatorluklar yıkılmış milliyet esasına dayanan yeni devletler kurulmaya başlanmıştır. Demokrasi kavramının güçlenmesiyle padişah ve kralların yetkileri kısıtlanmış meclis sayesinde halk yönetime ortak olmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti’nin çok uluslu yapısı Fransız İhtilali’nden olumsuz etkilenmiş ve toprakları üzerinde yeni devletler kurulmasına neden olmuş, demokrasi kavramı ile de padişahın yetkileri kısıtlanıp Meşrutî yönetime geçilmiştir. İlk Meşrutiyet kısa soluklu olmuş ve padişah otuz yıl sürecek “sıkıyönetim” ilan etmiştir.

Sıkıyönetim zamanı Askeri Tıbbiye’de kurulan İttihat-i Osmani örgütü çatısı altında birleşenler padişahı tahttan indirip yeniden Meşrutiyeti ilan ettirme çabası içine girmiştir. Daha sonra İttihat ve Terakki ismini alana örgüt yaptığı baskı ve propagandalar sonucu Meşrutiyeti ikinci defa ilan ettirmiştir. Fransa’dan yayılan “hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet” kavramlarının Osmanlı Devleti’ndeki seyri de bu şekilde olmuştur.

Sanayi İnkılabı ile teknik açıdan Avrupa devletlerinin güçlenmeye başlaması ve Batı’da yaşanan bu gelişmeleri takip etmekte geç kalan Osmanlı Devleti ekonomik, askeri vb. açılardan olumsuz etkilenmiştir. Osmanlı Devleti kapitülasyonlarla dışa bağımlılığı Sanayi İnkılabı ile üst düzeye çıkmıştır. Sanayileşen Avrupa devletleri ham madde ve Pazar arayışında sömürgecilik faaliyetlerine hız vermiştir. Osmanlı Devleti, 19. Asırda yabancı malların istilasına uğramış ve Batı’dan bol ve ucuza gelen mallara karşılık yerli üretim durma noktasına gelmiş, küçük esnaf dükkanlarını kapatmak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti’nin hem ham madde hem de Pazar açısından uygun olması ve devletin teknik gelişmeleri takip edememesi neticesinde Avrupa devletlerinin sömürgesi haline gelmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti’nde 18. Yüzyılda askeri alanda da bozulmalar meydana gelmiş, Avrupa’nın teknik gelişmeler ile askeri üstünlüğü eline geçirmesi savaşlarda istenilen sonuçlar alınmamasına neden olmuştur. Askeri malzeme ve teknik bilginin dışarıdan alınması maliyeye ciddi yükler getirmeye başlamıştır. Osmanlı Devleti ekonomisi Sanayi İnkılabı ile dışa bağımlı olmuş ve üretim durma noktasına gelmiştir. Batı’dan alınan borçlar ödenmemeye başlaması sonucu “alacaklıların menfaatini korumak ve borçların ödenmesini bir plan dahilinde yürütmek üzere İngiliz, Fransız, Alman, Avusturya, İtalya, Hollanda ve Osmanlı alacaklılarını temsilen birer üyeden oluşan” (Küçük ve Ertüzün, 1994: 58-62) Düyûn-u Umûmiye’nin kurulması ile Osmanlı ekonomisi tamamen Batı’nın kontrolüne geçmiştir.

II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devleti için dönüm noktalarından biridir. Toplumsal ve siyasal alanda yaşanan gelişmeler neticesinde birtakım değişimler yaşanmıştır. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yeniden ilan ettirdiği Meşrutiyet ile yavaş yavaş ülke yönetimde söz sahibi olmaya başlamış ve Bâb-ı Âli baskını ile de tek söz sahibi olmuştur.

II. Meşrutiyetin ilanını takip eden süreçte Osmanlı Devleti toprak kaybetmeye devam etmiştir. Bosna-Hersek ve Girit kaybedilmiş, Balkanlarda Bulgaristan bağımsızlığını kazanmıştır. Osmanlı Devleti'ni yıkıma götüren savaşların ilki sömürgeleştirmek amacıyla İtalya'nın Trablusgarp'ı işgal etmesiyle başlamıştır. Trablusgarp Savaşı devam ederken Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı savaş hazırlıklarına girmesiyle Trablusgarp, İtalya'ya bırakılmıştır. Balkan devletlerinin ittifakına karşı başarı gösteremeyen Osmanlı Devleti, Rumeli'deki son topraklarını da kaybetmiştir. Balkan Savaşı'nın acıları tazeyken I. Dünya Savaşı çıkmış ve Osmanlı Devleti savaşı kaybetmiştir. "23 Temmuz 1908'de Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe konmasıyla başlayan ve 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla son bulan" (Okay, 2002: 12) II. Meşrutiyet dönemini kapsayan bu on yıllık süreçte üç büyük savaş yaşamıştır. Savaşlarda derin yaralar alınmıştır.

Savaşlar devletleri ekonomik açıdan olumsuz etkiler, toplumsal sorunlara neden olur. Orduya ayrılan bütçenin fazlalığı ve kaybedilen savaşlarda ödenen tazminatlar halka yansıyan vergiler olarak görülür. "Yaygın olarak iktisadı liberalizm, "iktisadı hürriyetçilik", "serbestiyet" ve bunun karşısında "himayecilik" veya "usul-i himaye" (Sağlam, 2004: 68) usulüne dayanan Osmanlı Devleti'nin ekonomisi son on yıllık süreçte kaybedilen topraklar, yapmış olduğu üç büyük savaş, kapitülasyonlar ve dış borçlanmanın fazlalaşmasıyla bozulmuştur. Bozulan ekonomiye çeşitli önlemler alınmış fakat alınan önlemler yetersiz kalınca Duyun-u Umumiye idaresi kurularak Osmanlı Devleti'nin gelir ve giderlerinin kontrolü yabancıların eline geçmiştir. Sanayi İnkılabı ile Osmanlı pazarına dışarıdan ucuz ve çok malın gelmesiyle Müslüman ve Türk küçük esnaflar batmış, gayrimüslimler Osmanlı ticaretinde söz sahibi olmaya başlamıştır.

Savaşların devam ettiği zamanlarda ülkeler ekonomik açıdan kalkınmayı sağlamak için çeşitli tedbirler alırlar. II. Meşrutiyet'in yeniden ilanı ile ülke yönetiminde söz sahibi olan İttihat ve Terakki Fırkası da Osmanlı Devleti'nin bozulan ekonomisini düzeltmek için çeşitli önlemler almıştır. Friedrich List'in millî ekonomi politikası sayesinde hızlı bir şekilde gelişen Almanya'nın ekonomi politikası "Osmanlı aydınlarının da dikkatlerinin List'in "Millî İktisat Sistemine" yönelmesini sağladı." (Sağlam, 2004: 68) İttihat ve Terakki Fırkası'nın da milli iktisat atılımları atmasında etkili olan List'in politikası etkili olmuştur. İttihat ve Terakki'nin ekonominin düzeltilmesi için aldığı önlemler dönemin çocuk dergilerine yansır. Talebe Defteri

dergisinin 33. Sayısında “10 Paranın Kıymetini Bilmeyen Osmanlı Olamaz” başlığı altında

“Paranı vatandaşlarına vereceksin

On paranın nereye gittiğini hesap edeceksin

Eline geçen paranın bir kısmını saklayacaksın

Ticaret ve sanatı seveceksin

Şeritleri Türkçe olmayan sinemalara gitmeyeceksin

Hilal-i Ahmer’e, Müdafaa-i Milliye ve donanmaya yardım edeceksin

Vücudunun sağlam olmasını temin edeceksin

Vazifeni bileceksin. (1332[1917])” ifadeleri ile bozulan ekonominin düzeltilmesine yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında savaşların ekonomiye yansısı ve çocuk dergilerinde ekonomi söylemlerin aktarılmasını boykot, ticaret-çalışmak ve tasarruf sandıkları başlıkları altında incelenecektir.

4.3.1 Boykot

Boykot kelimesi “Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma. Bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme.” (TDK 2011:388) anlamına gelmektedir. “Boykot bir ülkeyi ekonomik açıdan zarara sokmak ve haksız uygulamalarını o ülkeden mal almayı durdurarak protesto etmek.” (Çetinkaya, 2014: 62) anlamında da kullanılır.

Savaş, insanlıkla birlikte var olup tarih boyunca değişen, yöntem ve uygulama bakımından farklılaşan, kapsamlı ve dinamik bir kavram olagelmıştır. (Eker 2015: 31-66) Devlet yöneticileri savaş zamanları çeşitli tedbirler alır. Savaşlar, ülkelerin ekonomisini olumsuz etkilediği gibi nitelikli insan yetişmesini de engeller. Savaş zamanları bu nedenle çeşitli tedbirler alınır ve ekonominin bozulmasını engellemek, düzeltmek ve vatandaşlarda savaş halinde olunan ülkeleri protesto etme bilincini uyandırılır. Alınan tedbirlerden biri de savaş halinde olunan ülkeyi ve mallarını boykot etmektir.

II. Meşrutiyet dönemini kapsayan on yıllık süreçte Osmanlı Devleti üç büyük savaş yaşamış ve Batı’da hızla gelişen teknik gelişmeleri takip etmede geç kalması neticesinde ekonomik açıdan yıpranmaya başlamıştır. Savaşların ağır mali yükümlülüklerinin halka vergi olarak yansısı ve Osmanlı ekonomisinin dışa

bağımlı hale gelmesi sonucu dönemin siyasi gücü İttihat ve Terakki Fırkası'nın milli ekonomi politikası ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nde toplumsal anlamda ilk boykot hareketi Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi sonucu olmuştur. "Avusturya'dan ithal edilen tıbbî malzemenin Osmanlı vatan kardeşlerinin vücutlarına büyük zararlar, rahatsızlıklar verdiği" (Çetinkaya 2014: 154) dile getirilerek ve vatandaşlara uyarıda bulunulmuştur.

II. Meşrutiyet döneminde Avusturya'ya karşı başlatılan boykot konusunda yayımlar yapan dönemin dergilerinden Geveze'de (1908, S.58) "Hamiyetli Vatandaşlarımızdan Ricamız" başlıklı yazıda; "Milletini seven şu mağazalardan alışveriş etmesin. Avusturya malı satan mağazalardan ismini zikretmediklerimizi bilen vatandaşlarımızın ihbar etmelerini rica ederiz." İfadeleriyle vatandaşları Avusturya menşei malları almamaları konusunda uyarıda bulunulmuştur. Aynı derginin 16. Sayısında "Dereden Tepeden" başlıklı yazıda "Lâkin!.. Kalpağı fese tercih ettiren sebep büyük bir ehemmiyeti, hem de bir ehemmiyet-i siyasiyeyi haiz; fesler ekseriya üzere Avusturya'da imal edildiği için, biz diğer Avusturya emtiası gibi bunu da boykot ettik, yani almamaya karar verdik." İfadeleri yer almıştır.

Asırlarca aynı devlet çatısı altında yaşayan gayrimüslim halkın ihaneti ve savaşta düşman donanmalarına para yardımında bulunması Müslüman-Türk toplumunda büyük bir öfkeye sebep olmuş ve boykota sebebe olan olay ise; "Averof adında Görice'li bir Rum tüccarın Yunanistan'a bir zırhlı hediye etmesidir. Averof'un adını taşıyan bu zırhlı yüzünden Osmanlı Donanması Ege Denizi'ne açılmamış ve Rumeli topraklarına asker sevk edememişti." (Okay, 2000: 52). Bu olaylar neticesinde Türk ve Müslüman halkta gayrimüslim tüccarlardan alışveriş yapmanın kendilerine silah ve ihanet olarak geri dönmesi nedeniyle toplumda büyük bir infial oluşmuş, Türk milleti, yabancı tüccar ve mallarına karşı büyük bir boykot girişimine başlamıştır. İttihat ve Terakki Fırkası'nın ekonomideki millî söylemlerine uygun olarak halk yerli ve millî olana yönlendirilmiş, Müslüman ve Türk tüccarlardan alışveriş yapılması konusunda uyarılarda bulunulmuştur.

II. Meşrutiyet'in siyasi gücünü elinden bulundurulan İttihat ve Terakki Fırkası toplumun temeli olan genç nesli kendi ideolojisine uygun yetiştirmek için dönemin yayımlanan çocuk dergilerini de kullanmış ve boykot konusu çocuk dergilerinde sıkça işlenmiştir.

Bursa’da vatandaşların alışveriş yapacaklarını Türk ve Müslüman ticarethanelerinin isimleri Ciddi Karagöz dergisinde “(Türk mağazası) tarafından tertip edilen (Bursa Rehberi)ne otellerinizin, hamamlarınızın, mütehevvir mağaza ve dükkanlarınızın ilânını derç ettirmek üzere (Türk Mağazası)na koşunuz.” (21 Mart 1329: S.3) ifadeleriyle bildirileceği aktarılmıştır.

Çocuklar boykot konusunda yetişkinlere nazaran daha dikkatli olmuştur. Dergilere yolladıkları mektuplarda Müslüman ve Türk ticarethanelerinin isimlerinin yazılmasını istemişlerdir. Talebe Defteri bu isteğe karşılık derginin 3. Sayısında Müslüman ve Türk ticarethanelerinin isimlerini yayımlamıştır ve çocukların aşağıda isimleri verilen ticarethanelerden alışveriş yapılması istenmiştir:

1. “(Zuhal) Kırtasiye Ticarethanesi (Vezneciler)
2. Cemali’ye Kırtasiye Mağazası (Direklerarası)
3. (Necati Memduh Biraderler) Kırtasiye (Vezneciler)
4. Vezneciler Bonmarşesi (Ziya) Tuhafiye vesaire...
5. (Mehmet Selim Ticarethanesi) Vezneciler her nevi makineler
6. Mustafa Şamil ve mahdumları Ticarethanesi (Meydancık)
7. Selanik Bonmarşesi (Köprübaşı)
8. Necim Ticaret ve Tuhafiye Mağazası (Sultanahmet)
9. Halep Eczanesi- Beşir Kemal (Bahçekapı)
10. [Osmanlı Ticarethanesi- Sabah matbuası altında]” (20 Haziran 1329)

Osmanlı Devleti’nde bir dönem Batı’ya karşı duyulan hayranlık “Avrupalının şapkası bizim kalbimize emniyet bahşeder de bir Türk’ün, bir İslam’ın sevimli fesi hiçbir his vermez.” (Mektepli, 21 Ağustos 1329: S:11) cümleleriyle ifade edilmiştir. Mektepli dergisinin 11. Sayısında “İktisadiyat-Türkler Kurtulmak İsterse Her Şeyden Evvel İktisatlarını Düşünmelilerdir.” Başlıklı yazıda, “...o melon şapkalılar tarafından tahkir edildiğimiz halde yine onlara onların müzeyyen fakat zehirli, ziyâdâr fakat mülevves mağazalarına koşar ve biçare memleketi ecanibe esir ederiz.” İfadeleriyle Türk ve Müslüman vatandaşları boykota çağırırken “Türklük ve İslamlık alemleri için açılan İstihlak-i Milliye şimdiye kadar kaç Türk kadını gitti ve gidenlerimiz Türklük, Müslümanlık mahiyetine nazaran yüzde kaçını teşkil eder?..” (21 Ağustos 1329) denilerek, Türk ve Müslüman tüccarlardan alışveriş yapılması gerektiği aktarılmıştır.

1866 yılında, Anglo-Swiss Condensed Milk Company’nin Avrupa’da ilk konsantre süt fabrikası ile yaklaşık bir yıl sonra kurulan ve 1867’de çığır açan ilk bebek mamasını geliştiren Henri Nestle’nin şirketi birleşerek bugün bilinen Nestle markasının temelleri atılır. Nestle, hazır bebek mamasını (sütü) geliştirir. (URL1: 2014) Tüm Avrupa’da varlık gösteren Nestle ve ürünleri, Osmanlı pazarında da yer alır. Talebe Defteri

dergisinde “Nestle Süt”⁵ başlıklı yazıda, “Nestle süt içmek vatana ihanettir. Vatandaşlar: gözlerinizi açınız. Memleketimizin latif ve kokulu otlarıyla, çiçekleriyle beslenen koyunlarımızın saf ve temiz sütleri dururken paramızı ecnebilere vermeyelim.” İfadeleriyle Nestle süte karşı boykot çağrısı yapılmıştır.

Dönemin yaşanan olayları hakkında dergiler aracılığıyla çocuklara bilgiler verilirken yaşanan savaşların etkileri de aktarılmıştır. Döneme damgasını vuran boykot konusu da dergilerde yer almıştır. II. Meşrutiyet’in millî politikalarına uygun yayım yapan Çocuk Dünyası boykot konusunda ileri giderek boykota uymayan liberal politikası olan Çocuk Duygusu dergisini hedef göstermiştir. “Bir Çocuk Gazetesi İlanı” başlıklı yazıda Çocuk Dünyası dergisinde şu ifadeler yer almıştır:

“Biz dikkat etmemiştik, fakat çocuklarımız dikkat etmişler, Umum-i Mekteb-i Saadet talebesi namına 108. Recai Efendi, arkadaşlarıyla beraber idarehanemize müracaat ederek malum bir gazeteyi protesto ettiler. O gazete bir ecnebi mağazasını ilan ederken şu cümleyi kullanmış: [Çocuklar, velilerinize rica ediniz, size elbiseyi İstihlak-ı Millî mağazasından alsınlar. Ziyadesiyle memnun olacaksınız.]

Avrupa’nın para esirliğinden kurtulmak için yerli mallarımızı, yerli sanatlarımızı canlandırmak lazımdır. Her türlü istiklalimizi ancak bu suretle saklayabileceğiz... Tarihlerle karışan, bugün biz mazi olan anlı şanlı günlerimizi ancak böylelikle, ilim ve fenle birlikte, sanat ve ticaretle rağbet, onları teşvik eylemekle tekrar yaşayacaktır.

Bunu ihtiyarlarımız anlamasalar bile, gelecek zamanın büyük adamları olacak çocuklarımıza anlatmak gerekir. Hal böyle iken beş on kuruşluk ilan bedeli için Türkleri soyulmaya sevk etmek Türklük faydasına çalışmak değildir. Biz bile maalesef eski sayılarımızda İngiliz kumaşlarının ilanını düşünmeden koymuştuk. Fakat, ecnebi malını ilan etmemeye katiyen karar verdiğimizden derhal kestik.

Küçük dostlarımızda artmaya başlayan millî hislerini tebrik ederek ve devamını arzu ederiz.” (28 Teşrinisani 1329: S.38)

Çocuk Dünyası’nda yer alan bu yazıdan sonra Çocuk Duygusu dergisinin sahibi ve kendisini “Türk Ermenisi” olarak tanımlayan Leon Lütfi tarafından Çocuk Dünyası dergisine cevap niteliğinde “Boykotaj Meselesi/Çocuklara Nasihat” başlığında boykot hakkında görüşlerini,

“...milletler, kavimler, vatanlar, hükümetler, şahsın istirahatı için teşkil etmiş şeyledir. Hiss-i milli, vatanperverlik vesaire gibi galeyanlar ferdi istifade ve istirahatın aleyhine olursa makul olmaz, lehine olursa yani ferdi himaye ve onu müstefid etmek için olursa hem makul hem memduh olur. Bu 100ütalaalardan sonra şurasını söylemek isterim ki memleketimizde bu günlerde pek ciddi bir surette oynanan, fakat bazı ifratçılar

⁵ Bu boykot çağrısına Talebe Defteri dergisinin 19.sayısında (30 Kanunusani 1329), 20.sayısında (13 Şubat 1329), 21. sayısında (27 Şubat 1329), 22. sayısında (13 Mart 1330), 23.sayısında (27 Mart 1330), 24. sayısında (10 Nisan 1330), 25.sayısında (24 Nisan 1330) yer verilmiştir.

tarafından suiistimal olunan milliyetperverlik ve boykotaj hakkında iyice düşünmek iktiza eder.” İfadeleri ile dile getirmiştir.

II. Meşrutiyet dönemi Türk halkı sadece yabancı malları değil yabancı dillere karşı da boykota başlamıştır. Leon Lütfi yazısına,

“Bir gün tesadüfen Kadıköyü’ne gitmiştim. Orada gezerken bazı mağaza camekanlarının kırılmış ve levhalarının üzerine gayr-ı muntazam birer siyah leke yapılmış olduğunu gördüm. Yine bazı duvarlar üzerine fena bir yazı ile (İlan Türkçe Olacak) vesaire gibi şeyler yazılmıştı.”

İfadeleri ile devam etmiş ve dil konusunda Leon Lütfi şu ifadeleri çarpıcıdır: “...Gerçi Türk memleketinde hiç Türkçesiz levhalar yazmak, ilanlar yapmak çirkin ve nankörcesine bir muameledir.”

Leon Lütfi yazısında çocuklara,

“Lâkin sevgili çocuklarım şimdi dikkat ediniz ki necib bir hiss-i millînin netice-i galeyanı böyle mi olmalı idi. Bu ulvi his eşkıya gibi camları kırmak, levhaları lekelemek ve abdesthane duvarlarına kömürle fena cümleler yazarcasına temiz duvarları kirletmek suretinde mi zuhura gelmeli idi. O gençlik toplansalar da Şehremini’ni ikaz etselerdi ve Şehremini bu işe dair iki satırlık bir nizamname yapsaydı hem daha makul he de daha faydalı olmaz mı idi?”

İfadeler ile seslenmiş ve boykotun sınırlandırılması gerektiğini söylemiştir:

“Türk düşmanlarına, Türk parasıyla ecnebi donanmalarına ianelerde bulunan yed-i tıynet kimselere şedid bir boykotaj yapalım. Lakin bu memlekette doğmuş, büyümüş Türkçeden başka bir lisanla mütekellim olmayan ve Türk hükümetlerine vergi, Türk cemiyetlerine, Türk müesseselerine ianette bulunan bir Hristiyan’a bu boykotaj reva mıdır?”

Çocuk Duygusu’nun boykot konusunda eleştirilmesine neden olan Galata Tring ve Aştiyan mağazaları için ise şu açıklamaları yapar Leon Lütfi:

“Gelelim ecnebi ilanları meselesine biz risalemizde Tring ve Aştiyan Mağazalarının ilanlarını derc ediyoruz. Bu hal bazı kari’lerimizce görülmüyor ve bunun aleyhinde birçok mektuplar alıyoruz, yine serin kanlılıkla düşünelim: Biz kari’lerimize Türk mağazalarının emtiasını bırakarak ecnebi malları alınız demiyoruz, bir ücret mukabilinde bu mağazaların bî tarafane ilanlarını derç ediyoruz. Bu ilanlar teknil yevmi gazetelerde, duvarlarda ötede beride de göze çarpıyor. O kadar masrafına rağmen on para fiyatla verdiğimiz şu küçük risalede bu suretle bir kısım masrafını çıkarırsa fena mı olur?” (Çocuk Duygusu,1329[29 Ocak 1914], 33: 3)

Boykot konusunda dönemine damga vuran “Çocuk Dünyası” ve “Çocuk Duygusu” dergilerinde yer alan yazıların içeriği farklılık gösterir. Çocuk Dünyası dergisi boykotu tavsiye ederken Çocuk Duygusu boykot konusuna daha liberal yaklaşır. İki dergi arasındaki boykot konusunda yaşanan fikir ayrılığının bir sebebi de Çocuk Duygusu

dergisi sahibinin Ermeni asıllı bir vatandaş olması; Çocuk Dnyası dergisinin de Türk Yurdu Kitabhanesi'nde basılmasıdır.

Ekonominin kapitülasyonlarla birlikte yabancıların eline geçmesinin acısını savaşlarda hisseden İttihat ve Terakki Fırkası, Türk ve Müslüman tüccarların desteklenmesi gerektiğini çocuk dergileri aracılığıyla aktarırken gayrimüslim tüccarlardan alışveriş yapılmaması uyarısında bulunmuştur. Çocuk Bahçesi'nin 27 Şubat 1329 tarihinde yayımlanan 2. Sayısında "Türk ve İslam Ticarethanesi" başlığında:

"Ey büyük Türk çocuğu! Herkesle beraber bu vatanın yükselmesine çalışan bir Türk kardeşinizin Cağaloğlu'nda Emniyet Sandığı karşısındaki dükkanında istediğiniz defter, kalem, kâğıt gayet latif kartpostallar vesaire bulunuyor. Biliyorsunuz ki ticaretimiz bütün yabancı ve soğuk ellerde... bunlardan kurtulmak için vatan evladına muhabbetten başka çare yoktur." İfadeleri yer almıştır.

Dönemin çocuk dergilerinde boykot konusuna uygun reklamlar da yayımlanır. Mektepli dergisinde şu reklamlar dikkat çekicidir: "Şehzadebaşı'nda İrani Hüseyin Efendi de mecmuamızın her nüshası bulunduğu gibi her nevi edavat-ı kırtasiye ve zarif mektupluk kağıtlar satılıyor. Mekteplilere bu İslam ticarethaneyi tavsiye ederiz." (27 Mart 1330: S.37) ve "Fatih Bonmarşesi. Bu Müslüman mağazasından her şeyi ehven fiyatla alır ve memnun kalırsınız!!!" (9 Mart 1330: S.34) ifadeleriyle Müslüman ve Türk mağazalarından alışveriş yapılması gerektiği aktarılmıştır.

Çocuk Bahçesi'nin 19 Haziran 1330 tarihinde yayımlanan 18. Sayısında boykot konusunda şu satırlara yer verilmiş:

"...biri ecnebi biri İslam bir mal alacak adam mutlaka bil tereddüt ecnebi ticarethanesine gider oralara keselerce para boşaltır da on para verip de bir İslam'dan ticaret etmez, esbabı sorulduk da 'Canım mallar dayanaklı ve ucuz değildir.' Cevabını verir bilmez ki ecnebi ticarethanesine on kuruşu olan bir çorap, İslam ticarethanesinde altı kuruştur. Buradaki ötekine nispeten daha sağlamdır."

Müslüman ve Türk'ün parası ecnebi tüccarlar aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin savaştığı düşmanlara aktarılmasını Averof adlı gemi örneğinde açıklamıştık. Gayrimüslimlerin kendi milletlerine olan bu sadakati ve yardımlarına karşılık, "...bizde iane kutusu önüne geldiği zaman on para atmadan ihtiraz eden bir millet sonra nasıl felah bulup da milliyetini muhafaza edebilir." (Çocuk Bahçesi, 19 Haziran 1330: S.18) denilerek, Müslüman Türk halka uyarılarda bulunulması dikkat çekicidir.

Çocuk dergilerinde yer alan boykot çağrılarında sinema, dişçi reklamları da kullanılmıştır. "Ali Efendi sineması. Şeritleri Türkçe, ahlaki ve ciddidir. Musahibi Müslüman ve Türk'tür." (Talebe Defteri, 19 Kanunusani 1332: S.33) ifadeleri ile

çocuklara sinema önerisinde bulunmuştur. Dönemin birçok dergisinde reklamı yapılan Dişçi Mehmet Hüdaverdi'nin reklamı Talebe Defteri'nde "...hem Müslüman ve Türk hem namuslu ve muktedir." (19 Kanunusani 1332: S.33) ifadeleri yer almıştır.

II. Meşrutiyet döneminde çocuklara, matbaa işlerini yaptırabilecekleri Müslüman ve Türk bir ticarethanenin tavsiyesi de şu satırlarla yapılmıştır. "Evvelce Matubat-ı Hayriye namı altında iken ahiren (Matbuat-ı Orhaniye) ismini alan Cağaloğlu'ndaki Türk Matbuası her nevi kitap ve litograf işleri, kartvizit, renkli levhalar, defterler vesaireyi az vakitte, çok ucuz fiyatla tab' eder." (Talebe Defteri, 29 Mart 1333: S.37)

"Müdafaa-i Milliyenin Mühim Bir Teşebbüsü" başlıklı yazıda;

"Son zamanlarda, sinemaların memleketimizde ne kadar rağbet bulduğunu hepiniz görüyorsunuz. Hâlbuki bunların hiçbiri bizim ianemize oynamıyor. Yani millî değil. İşte bu noksanı düşünen müdafaa-i milliye, birçok millî eserlerimizi sinema perdelerine aksettirerek göstermeğe karar vermiş" (Talebe Defteri, 13 Eylül 1333: S.45)

ifadeleri ile sinemada millilik ön plana alınmış ve gayrimüslimlerin elindeki sinemalara gidilmemesi konusunda uyarılarda bulunulmuştur.

II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan çocuk dergilerinde toplumsal bir harekete dönüşen boykot konusu işleyen yazılar Tablo 8'de verilmiştir:

Tablo 8. Boykot Konusu

Çocuk Dergileri	Boykot Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Ciddi Karagöz	Türk Mağazası	21 Mart 1329	3
Çocuk Dünyası	Çocuklara!	27 Teşrinisani 1329	38
Talebe Defteri	İşte Size	5 Kanunuevvel 1329	15
Mektepli	Sinema Şeritleri	12 Kanunuevvel 1329	25
Talebe Defteri	Osmanlı Terzihanesi	19 Kanunuevvel 1329	16
Talebe Defteri	Kağıtçı Hilmi Mağazası	19 Kanunuevvel 1329	16
Çocuk Dünyası	Ticaret	19 Kanunuevvel 1329	41

Çocuk Dünyası	Türk Yurdu Mücellithanesi	26 Kanunuevvel 1329	42
Mektepli	İktisadi Dertlerimizden	27 Kanunuevvel 1329	27
Talebe Defteri	Necati Memduh Biraderler	2 Kanunusani 1329 13 Şubat 1329	17-20
Talebe Defteri	Afiş	13 Şubat 1329	20
Çocuk Bahçesi	Türk ve İslam Ticarethanesi	27 Şubat 1329	2
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Necati Memduh Biraderler	4 Mart 1330	1
Donanma Nüsha-i Fevkalade	Türklük İleri Gidecektir	4 Mart 1330	1
Mektepli	İranlı Hüseyin Efendi	27 Mart 1330	37
Çocuk Dünyası	Tacir Ol Kardeşim	10 Nisan 1330	57
Talebe Defteri	Türklük İleri Gidecektir	8 Mayıs 1330	26
Çocuk Bahçesi	Maarifperver Medid Bey	19 Haziran 1330	18
Çocuk Bahçesi	Farukî Türk Kolonyası	26 Haziran 1330 3 Temmuz 1330 10 Temmuz 1330	19-20- 21
Çocuk Bahçesi	Karilerimizin Dikkatle Okuması Lazım Müfit Bir Mektup	10 Temmuz 1330	21
Çocuk Dünyası	Ticaret Ninnisi	19 Kanunusani 1330	72
Talebe Defteri	Sabanımızı Niçin Değiştiremiyoruz?	19 Kanunusani 1332	33
Talebe Defteri	Üsküdar'da Satış Yurdu	19 Kanunusani 1332	33
Talebe Defteri	Satış Yurdu	19 Kanunusani 1332	33
Küçükler Gazetesi	Diş Tabibi Mehmet Hüdaverdi	16 Mayıs 1334	2

Tablo 8’de Meşrutiyet döneminde yayımlanan çocuk dergilerinde “Boykot” konusunu işleyen Talebe Defteri dergisinde 8 başlık, Çocuk Dünyası dergisinde 5 başlık, Çocuk Bahçesi dergisinde 4 başlık, Mektepli dergisinde 3 başlık, Donanma Nüsha-i Fevkalade dergisinde 2 başlık, Ciddi Karagöz ve Küçükler Gazetesi dergilerinde de birer başlık bulunmaktadır.

4.3.2 Ticaret/Çalışmak

Osmanlı Devleti’nde kapitülasyonların yaygınlaşması ve Osmanlı ticaret hayatında gayrimüslimlerin söz sahibi olması nedeniyle Müslüman ve Türk nüfusu ticaret ile uğraşmaktansa devlet memuru olarak her ay düzenli maaş almayı tercih etmiştir. Ticaretle uzun süre gayrimüslimlerin ilgilenmesi Müslüman ve Türk tüccar sınıfının oluşmasını engellemiştir. II. Meşrutiyet dönemi İttihat ve Terakki Fırkası’nın milli iktisat atılımları neticesinde Türk ve Müslümanların ticaretle uğraşmaları tavsiye edilmiş, devletin kurtuluşunun ancak ticaret ile olacağı ifade edilmiştir.

II. Meşrutiyet dönemine damgasını vuran boykot hareketi neticesinde vatandaşlar alışveriş yapacak Türk ve Müslüman mağazalarının azlığından şikâyet etmiş, çocuk dergilerinde çocuklara alışveriş yapacakları Türk ticarethaneleri isimleri verilmiştir. İttihat ve Terakki’nin yetiştirmek istediği “Meşrutiyet çocuğu” gelecekte devleti içine düştüğü ekonomik sıkıntılardan kurtaracaktır. Bu amaçla dönemin çocuk dergilerinde çocuklara yönelik ticaret hakkında bilgilendirici yazılar kaleme alınmış, çocukların devlet memuru olacaklarına tüccar olmaları teşvik edilmiş ve vatan için çalışmaları gerektiği ifade edilmiştir.

Çocuk Dünyası dergisinin 6. Sayısında “Çocuklara” isimli şiirde,

“Ey vatanın terbiyeli, sevimli

Dirayetli çocukları çalışın,

Vatan çünkü sizin gayretinizle

Kanlanacak, canlanacaktır yarın...” (18 Nisan 1329) ifadeleri ile çocukların gayreti ve çalışmalarıyla vatanın kurtulacağı vurgulanmıştır.

Osmanlı Devleti’nin bütün müesseselerinde başlayan bozulmalar, savaşlarda kaybedilen topraklar, ağır ekonomik şartların dayattığı vergiler vb. durumlar halkta tembelleğe, bıkkınlığa neden olmuştur. Ayrıca şanlı ve şerefli tarihin unutulması ve

milletin derin bir uykuya dalması üzerine Nazım Hürrem, çocuklara yazdığı şiirinde, aslında tüm millete uyarılarda bulunan şu mısralarla seslenmiştir:

“...Çalışın ki şu aziz yurt elimizden gitmesin,
Osman, Orhan, Fatih, Selim bize lanet etmesin!..
Bizi büyük atalarımız nefret ile anmasın,
Yurdumuzun düşmanları bizi tembel sanmasın!...

Bu dünyada en güzel şey vatan için çalışmak;
Siz gençlerin vazifesi çalışmaya alışmak;
Çalış, çalış bir dakika boş oturma, boş durma
Çalışmanın zamanıdır; Ey kardeşim uyuma!..” (Çocuk Dünyası, 16 Mayıs 1329: S.10)
Balkan Harbi sonucu toplumda yaşanan hayal kırıklığı elbette kendini ekonomide de gösterir ve vatandaşların çalışması gerektiği, çalışılmadığı takdirde vatanın elden gideceği de çocuk dergilerinde ifade edilmiştir. Mektepli’nin 30 Mayıs 1329 tarihinde 3. Sayısında yayımlanan “Çalışmak” adlı şiirde

“...Çalış baba çalışırsan bulursun.
Çalışmazsan böyle tembel olursun.
Bu küçücük kollarımla ben bile.
Taşıyorum odun kesip elimle.
Büyük küçük çalışırsak hepimiz;
Rahat eder vatanımız evimiz.” İfadeleriyle çalışıp ekonomiye katkıda bulunulması gerektiği aktarılmıştır.
Türk ve Müslüman halkın ticarete atılmaması ve çalışmamasının neticesinde ekonomik özgürlük kaybedilmiştir. Ekonominin bozulmasının etkisi savaşlarda kendini göstermiş ve Rumeli toprakları kaybedilmiştir.

“İşte, bizler: Çalışmadık yurdumuzu aldılar,
En önceden içerimize nifakçılar saldılar!
Mabetlere; astıkları çanlarını çaldılar!” (Mektepli, 6 Haziran 1329: S.4) ifadeleri ile çalışmamanın sonucunda neler olduğu veciz bir şekilde ifade edilmiştir. Şiirin devamında vatan için çalışırsak neler olacağı ise,
“Çalışınız! İnci dolu deryalara dalınız!
Çalışınız! Dünyaları hayretlere salınız!
Çalışınız! Hainlerden öcünüzü alınız!” mısraları ile aktarılmıştır.

Osmanlı Devleti’nin son on yıllık süreçte yaşadığı üç büyük savaşın yenilgisinin bilgisizlik, cahillik ve tembellik olduğu; “Bugün bizi yenen, değil dört millet:

Bilgisizlik! Kardeşlerim bu alet!” (Talebe Defteri, 20 Haziran 1329: S.3) ifadeleri ile aktarılırken yazının devamında “Kardeşlerim; çalışalım, yılmayalım bir şeyden. Çalışmayandır, bilin ki, vatanını rencide eden!.” Cümleleri ile de çalışmanın önemi söylenmiştir.

Çocuk Dünyası'nın 1 Ağustos 1329 tarihinde yayımlanan 21. Sayısında Nazım Hürrem'in “Çiftçi” isimli şiirde vatandaşlara;

“Yürü, durma ey sevgili vatandaş
Çalış, uğraş ey gayretli arkadaş
Sür sabanı, saç tohumu usanma,
Düşmanların sözlerine inanma
Senin tarlan altın ile doludur
Sa'y eylemek yaşamının yoludur
Büyük Tanrı emrediyor bak sana!

Leyse lil insâni illa masea” ifadeleriyle, Necm Suresi 39. Ayette geçen; “*Şüphesiz ki insanın kendi çalışmasından başka kazancı yoktur.*” Emr-i İlâhisi hatırlatılarak seslenilmiş ve ekonomik kalkınmada tarımın önemine dikkat çekilmiştir.

II. Meşrutiyet dönemi hayata geçirilen millî politikalar neticesinde tüm vatandaşların vatan için çalışması gerektiği ve ekonomiye katkı sağlamaları amaçlanmıştır. Mektepli dergisinin 11. Sayısında Mehmet Muhittin'in “Çalışalım” isimli şiirinde,

“Kardeşlerim! Gece gündüz çalışmayı sevelim,
Büyüyünce harp etmeye güle güle gidelim;
Yurdumuzun uğruna uğraşalım, ölelim!..

Çalışalım: düşmanları birer birer ezelim,
Zümrüt gibi ovalarında mertçesine gezelim...

Çalışalım: Bu zavallı vatanımız kurtulsun,
Düşman kını kalbimizde ilelebet yer bulsun;

Bu cehalet, bu tembellik- yeter artık- kahrolsun!” (21 Ağustos 1329) ifadeleriyle vatanın kurtuluşunun yalnız çalışmakta olduğu söylenmiştir. Çocuklara bu dönem yayımlar dergiler aracılığıyla vatanın kurtuluşunun birlik olup çalışmakta ve düşmana para kazandırmamakta olduğu söylenmiştir. Çalışmayan milletlerin başlarına gelecek akıbetler anlatılırken çocuklara,

“İşte çalışmayan bir milletin encamı; ibret ey Osmanlılar! İbret!... Artık uyanalım, zan edersem vakti geldi, ihtimal geçti, belki de çok geçti... çok çalışalım; çuval giyelim, ot yiyelim, düşmanlara para yedirmeyelim. Evet onlara memleketimizde artık yiyecek ekmeğ olmadığı anlatılmalı. Kendimiz ekelim, kendimiz yiyelim, kendimiz yapalım,

kendimiz giyelim. Çalışalım, çok çalışalım, el birliğiyle çalışalım, meyus olmayalım... fakat bu faciayı da unutmayalım.” (Mektepli, 19 Eylül 1329: S.14) hatırlatma ve uyarıları ile seslenilmiştir.

Çocuk Dünyası'nın 37. Sayısında Selim Sırrı'nın “Turan Yavrularına” isimli şiirinde,

“Hep çalışın! Sakın tembel durmayın!

Harp bitmedi: Çünkü hayat kavgadır.

Fen yolunda istikbali ulayın!

İlmin nuru cehaletinizi azaltır.

Simanızda mağmum duran şu hilal,

Sizden bekler, sade sizden, teselli;

İntikam almaz isek etmez helal

Ay yıldızın ağlar senin Türk nesli!

Yurdun için besle yüksek bir emel!

Mefkûresiz, bil ki bugün yaşanmaz!

Vicdanını kirletmesin hiçbir el!

Turan genci! Olma bari haylaz!” (21 Teşrinisani 1329) ifadeleriyle Türk gencinin vatani için çalışması gerektiği, “Turan genci” hatırlatması ile dile getirilmiştir.

Mektepli'nin 26. Sayısında “Köylüye!” başlıklı şiirde,

“Sana derim ey köylü, uyuduğun yeter artık,

Bak... uyuduk da Rumeli'yi batırdık...

Hazineleri, altınları hep elimizden kaçırdık,

Genç kızları, namusları: Bulgarlara parçalattık!

Haydi artık... Çalış! Sürülmedik yer kalmasın,

İşıldasın her ocak, karanlık yer kalmasın,

İlerleyin hepiniz, arkada hiçbir kimse kalmasın!

Başını kaldırıp baksan a!... Gökteki yıldızlara,

Bundan sonra: işte bizim dileğimiz, erişmektir onlara.” (19 Kanunuevvel 1329) ifadeleri ile seslenilerek köylünün tarlasını ekerek vatana hizmet edeceği ifade edilmiştir.

II. Meşrutiyetin yeniden ilanı ile siyasi gücü eline geçiren İttihat ve Terakki Fırkası kendi ideolojisine bağlı nesil yetiştirmeyi amaçlamıştır. Dönemin yayımlanan çocuk dergileri de bu politikaya uygun yayımlar yapmış ve dönemin meşrutiyet çocuğu

kazanımlarını aktarmaya çalışmıştır. Çocuklardan, bu dönemde yazılan şiirler vasıtası ile çalışarak vatana hizmet etmeleri ve gelecekte vatani kurtarmaları istenmiştir.

“Vatanımız, bil ki, bugün pek hasta

Sensin onu kurtaracak, unutma!

Gece deme, gündüz durma; hep çalış!

Dedelerin çalışmıştı bir zaman.

O zamandan artık eser kalmamış.

“Ümit sende, geniş değil, dar meydan.” (Çocuk Dünyası, 16 Kanunusani 1329: S.45) ifadeleriyle vatanın kurtulması için çocukların çalışması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Çocuk Dünyası, II. Meşrutiyet ideolojisine uygun bir yayım politikası takip etmiş ve çocuklara “Candan Dinle” şiiri ile,

“İnsan oğlu, öz evladı, Türk isek

Damarında yaşat, mutlak, yarını;

Çünkü yarın; vatanın, sen bilesin,

Yükseltecek şefkatini, alnını.

Güzel yurdun, ister isek, şenlensin,

Lazım sana milli istek, milli din.

Osmanlılık, Türklük için sen çalış!

Hayalindeki, düşüncende, bu fikir,

Ziya döksün gençliğe! Hem danış,

Öğren, artık, terakkiyi. Nura gir!

İster isek millet, vatan dirilsin,

Avarelik peykesinde çabuk in.” (13 Şubat 1329: S.49) seslenerek, vatan ve millet için çalışması gerektiği vurgulanmıştır.

II Meşrutiyet’te donanmanın önemini fark eden Osmanlı, donanmaları sayesinde güçlenen İngiliz ve Fransızların çalışma azminin Türk evlatlarına örnek olması gerektiği Mini Mini dergisinin 7 Haziran 1330 tarihinde yayımlanan 4. Sayısında “Vatanın Küçücük Evlatlarına Tavsiyem” başlıklı yazıda aktarmış ve yazının devamında “Vatanın mini mini yavruları, muazzez Rumeli’imizi, el birliğiyle çalışırsak kurtarabileceğiz. Bizim için felah, necat yalnız ve yalnız çalışmaktır.” İfadeleri ile vatan topraklarının kurtuluşu çocukların omuzlarına yüklenmiştir.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde çalışmak/ticaret konusunu işleyen yazılar Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Ticaret/Çalışmak Konusu

Çocuk Dergileri	Ticaret/Çalışmak Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Ciddi Karagöz	Say'	21 Mart 1329	3
Ciddi Karagöz	Silsile-i Teşrihattan-Tembellik	21 Mart 1329	3
Mektepli	Sanayi Nakisaları	21 Mart 1329	2
Çocuk Dünyası	Çalışmazsak	20 Haziran 1329	15
Mektepli	İstanbul'dan Medine'ye	20 Haziran 1329	6
Çocuk Duygusu	Kardeşim Hüseyin Saadet	3 Temmuz 1329	5
Çocuk Duygusu	Türk Kızının Öğüdü	10 Temmuz 1329	6
Mektepli	Baba Öğüdü	10 Temmuz 1329	8
Çocuk Duygusu	Yaşamak Üzerine	25 Temmuz 1329	8
Mektepli	Allah'ımdan Diliyorum	8 Ağustos 1329	10
Çocuk Dünyası	Haydi Altın Dağına	15 Ağustos 1329	23
Çocuk Duygusu	Çalış ve Utandır	15 Ağustos 1329	23
Çocuk Duygusu	Cesur Olalım	22 Ağustos 1329	12
Talebe Defteri	Mübeccel Bir İstikbal	29 Ağustos 1329	8
Mektepli	Nesl-i Müstakbele	12 Eylül 1329	13
Türk Yavrusu	Maziden İbret ve Rumeli'nde Düşman Mezalimi	26 Eylül 1329	1
Mektepli	Yaşasın Mektepli Yardımcı Kardeşler	7 Teşrinisani 1329	20
Çocuk Duygusu	Çalışmak	13 Teşrinisani 1329	24
Mektepli	Mektepli Vasıtasıyla Milletimle Hasbihal	5 Kanunuevvel 1329	23-24
Çocuk Dünyası	Osmancık Yurdu	12 Kanunuevvel 1329	40

Çocuk Dünyası	Öğüt	12 Kanunuevvel 1329	40
Çocuk Dünyası	Merak Etme Oğul! O Yaşlar Keder Yaşları Değil	2 Kanunusani 1329	43
Çocuk Dünyası	Vatanın Ümidisin	16 Kanunusani 1329	45
Çocuk Dünyası	Kardeş Öğüdü	6 Şubat 1329	48
Çocuk Duygusu	Harp Şarkısı	6 Şubat 1329	36
Mektepli	Takdim-i İbret	13 Şubat 1329	32
Çocuk Duygusu	Müşavere	27 Şubat 1329	39
Çocuk Bahçesi	İbret	27 Şubat 1329	2
Mektepli	Bartın Muhitindeki Sanayi-i Milliyeden Amasra Malumatı	9 Mart 1330	34
Çocuk Bahçesi	Ata Öğüdü	20 Mart 1330	5
Çocuk Duygusu	Sinematografıta İstanbul'un Fethi	27 Mart 1330	43
Çocuk Bahçesi	Çalışalım	27 Mart 1330	6
Çocuk Bahçesi	Takdir	10 Nisan 1330	8
Talebe Defteri	Yarın	24 Nisan 1330	25
Çocuk Bahçesi	Vatan Aşkı	24 Mayıs 1330	3
Çocuk Bahçesi	Unutmayalım	19 Haziran 1330	18
Çocuk Dünyası	Altın	19 Haziran 1330	67
Mini Mini	Mini Mini Türkler	19 Haziran 1330	6
Mini Mini	Nedamet yahut Haylazlığa Veda	19 Haziran 1330	6
Çocuk Bahçesi	Bir Şehit Oğlunun Hitabı	3 Temmuz 1330	20
Çocuk Dünyası	Ticaret Ninnisi	24 Temmuz 1330	72
Küçükler Gazetesi	Daima Çalış	30 Mayıs 1334	4

Küçükler Gazetesi	Küçük Yavrularımızın Yazıları	13 Haziran 1334	6
Talebe Defteri	Validemin Diğer Teşebbüsleri	10 Ağustos 1334	59

Tablo 9’da Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde “Ticaret/Çalışmak” konusu işleyen Çocuk Dünyası, Çocuk Duygusu ve Mektepli dergisinde 9 başlık, Çocuk Bahçesi dergisinde 7 başlık, Ciddi Karagöz, Mini Mini ve Küçükler Gazetesi dergisinde 2 başlık ve Türk Yavrusu dergisinde 1 başlık bulunmaktadır.

4.3.3 Tasarruf Sandıkları / İstikraz

II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devleti’nde yaşanan savaşlar ekonomik sıkıntıların yaşanmasına neden olmuş ve devlet tarafından tasarruf tedbirleri alınmış, iç borçlanmaya gidilerek tahvil senetleri satılmıştır. İttihat ve Terakki Fırkası bu dönem yayımlanan çocuk dergilerini kullanarak çocukların da ülke ekonomisine katkı sağlamalarını, parayı tasarruflu kullanmalarını ve harçlıklarından arttırdıkları para ile tahvil senetleri almalarını öğütleyen yazılar kaleme almıştır.

Çocuklar bu dönemde harçlıklarından arttırdıkları paraları tasarruf sandıklarına atarak donanmaya da yardım etmişlerdir. Çocuk Dünyası’nın 7 Teşrinisani 1329 tarihinde yayımlanan 35. Sayısında “Küçük Tomris” adlı şiirde,

“Gündeliğim on para

Bir bankam var: Kumbara!

Her ay başı çıkarır,

Sayarım şangır, şangır!

Harç edecek çok yerim

Donanmaya veririm!”

ifadeleriyle çocukların tasarruf etmeleri özendirilmiştir. Türk ve Müslüman’da olan merhamet duygusunun toplumun en küçük parçası olan çocuklarda da var olduğunu talebelerin aralarında topladıkları paraları fakir ve yetim talebelere verdiklerinden anlıyoruz. Bu durum metinde şu cümlelerle ifade edilmiştir: “...yarının valideleri olacak bugünkü hanım kızların yarının babası olacak bugünkü beyefendilerden fakir

ve yetim kardeşlerine karşı daha merhametli ve daha ziyade müşfik olduklarını bilfiil ispat etmişlerdir.” (Mektepli, 7 Teşrinisani 1329: S.20)

II. Meşrutiyet döneminde, donanmaya yapılacak yardımlar için dergiler aracılığıyla çocuklara kumbara yollanmış ve harçlıklarından arttıracakları paraları ona atmaları istenmiştir. “Artırabileceğiniz paralar için size bir kumbara gösteriyoruz. Donanma iane kutuları... burada biriken paralar yakın bir gelecekte bütün Osmanlılara, kuvvetler ve bu kuvvetlerle şanlar, şerefler hazırlayacaktır. O halde büyük isteklerle millî kumbaralarımızı unutmayınız!..” (Çocuk Duygusu, 31 Teşrinievvel 1329: S.22) ifadeleriyle millî kumbaraların unutulmaması gerektiği aktarılmıştır.

Tasarruf tedbirlerini çocuklara öğretmek amacıyla Talebe Defteri'nin 33. Sayısında “10 Paranın Kıymetini Bilmeyen Osmanlı Olamaz” başlıklı yazıda,

1. “Paranı vatandaşlarına vereceksin
2. On paranın nereye gittiğini hesap edeceksin
3. Eline geçen paranın bir kısmını saklayacaksın
4. Ticaret ve sanatı seveceksin
5. Şeritleri Türkçe olmayan sinemalara gitmeyeceksin
6. Hilal-i Ahmer'e Müdafaa-i Milliye ve donanmaya yardım edeceksin
7. Vücudunun sağlam olmasını temin edeceksin
8. Vazifeni bileceksin.” (19 Kanunusani 1332) ifadeleri ile bu konuya dikkat çekilmiştir.

Ekonomi hakkında dönemin millî yayımlar yapan dergisi Talebe Defteri'nde “ (20) Lirası Olan Bir Genç Ne Yapmalı?” başlıklı yazıda şu bilgiler çocuklara aktarılmıştır:

“Bir tane istikraz-ı dahili tahvil almalıdır!

Çünkü: bu dakikada vatanını seven her Osmanlının, kalbi bu tahvillerden birkaç tanesine malik olmak için çarpıyor. Hatta yalnız Osmanlılar değil para kazanmak isteyen ecnebler bile bu tahvillerden alabilmek için 1 Mayıs tarihini ipe çekiyor.

Bundan acaba ne kazanırlar?

İşte mühim bir sual. Evvela, vatana hizmet etmiş olurlar.

...

Şu hâlde vakit kaybetmeyiniz. (20) liranız varsa bir tane, (40) liranız varsa iki tane, (100) liranız varsa beş tane tahvil düşünmeksizin alınız ve para kazanarak zengin olunuz. On paranın kıymetini bilmeyen Osmanlı olamaz.” (14 Mart 1334: S.52)

İttihat ve Terakki Fırkası, çocukların tahvil, istikraz ve iç borçlanma vb. gibi kavramları öğrenmelerini sağlamak için çocuk dergilerini kullanmıştır. Dergilerde yer alan hikâyeler aracılığıyla kavramlar somutlaştırılmıştır. Küçükler Gazetesi'nin 13 Haziran 1334 tarihinde yayımlanan 6. Sayısında “Küçük Yavrularımızın Yazıları: İstikraz Hikayelerinden-Müttefik İki Kardeş” başlıklı yazıda,

“Ertesi gün paranı; vaadini icra, etti. Osmanlı İtibar-ı Milli Bankasına yirmi lira verip bir tahvil ve bir adet sarı altın aldı. Çocuklarına götürdüğü zaman her ikisi de:

-Hem kârlı iş hem vatana büyük bir hizmet ifa ettik değil mi? Efendi baba, dediler.” İfadeleri yer almıştır.

II. Meşrutiyet dönemi çocuk dergilerinde yer alan tasarruf sandıkları ve istikraz konusu işleyen yazılar Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Tasarruf Sandıkları ve İstikraz Konusu

Çocuk Dergileri	Tasarruf Sandıkları ve İstikraz Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Mektepli	Neredesiniz? Zenginler!	21 Ağustos 1329	11
Talebe Defteri	Hilal-i Ahmer	12 Eylül 1329	9
Çocuk Duygusu	Donanmayı Unutmayınız	31 Teşrinievvel 1329	22
Çocuk Dünyası	Gördes İptidai Talebesi Arasında	14 Teşrinisani 1329	36
Çocuk Dünyası	İzmir Sultaniyesi	5 Kanunuevvel 1329	39
Mektepli	İktisadi Dertlerimizden	27 Kanunuevvel 1329	27
Talebe Defteri	Donanmamıza Yardımlı Unutmayınız	2 Kanunusani 1329	17
Talebe Defteri	Donanma için	2 Kanunusani 1329	17
Çocuk Dünyası	Çocuk Dünyası Müdüriyeti Ailesi	2 Kanunusani 1329	43
Çocuk Dünyası	Donanma ve Çocuklar	16 Kanunusani 1329	45
Çocuk Duygusu	Çocuk Duygusunun Fethi ve Sadık Tayyarelerine İanesi	20 Şubat 1329	38
Çocuk Dünyası	Koyulhisar Türk Çocuklarının Dükkânı	27 Şubat 1329	51
Çocuk Dünyası	Küçük Yavrularımızın Büyük Kalpleri	1 Mayıs 1329	60

Çocuk Dünyası	Altın	19 Haziran 1329	67
Talebe Defteri	Eytam-ı Şühedaya	5 Kanunusani 1329	32
Talebe Defteri	Gelibolu Sultanisi Tasarruf Sandığı	11 Temmuz 1333	43
Talebe Defteri	Himaye-i Etfal Cemiyet-i Umumiyesi	16 Ağustos 1333	44
Talebe Defteri	Barbaros Artırma ve Yardım Sandığı	13 Eylül 1333 8 Teşrinisani 1333 22 Teşrinisani 1333	45-48- 49
Talebe Defteri	Defter ve Gençler	20 Kanunuevvel 1333	50
Küçükler Gazetesi	Küçük Haberler	9 Mayıs 1334	1
Küçükler Gazetesi	Küçük Yavrularımızın Yazıları: Köylü Tosun'un İstikraza İştiraki	13 Haziran 1334	6

Tablo 10’da II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan çocuk dergilerinde “Tasarruf Sandıkları ve İstikraz Konusu” işleyen Talebe Defteri dergisinde 8 başlık, Çocuk Dünyası dergisinde 7 başlık, Çocuk Duygusu, Mektepli ve Küçükler Gazetesi dergisinde 2 başlık bulunmaktadır.

4.3.4 Reklam

II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan dergilerde yer alan reklamlarda yaşanan savaşların etkileri gözlenmiştir. Bu bölümde çocuk dergilerinde yer alan reklamların birkaçı ele alınıp diğerleri Tablo 11’de verilecektir.

II. Meşrutiyet dönemi boykot çağrılarının dergilerde yer alan reklamlara da yansır “Türk Mağazası” başlıklı reklamda

“Saray caddesinde belediye karşısında Kırtasiye, ıtriyat, kitap vesaire bulunur. En ciddi resail-i mevkutenin her yeni çıkan nüshaları ve yeni ciddi eser gelir. Kitap vesaire siparişleri kabul eder. Her lisandan ehven, kartvizit, kart adres ve emsali tab ediliyor.” (Ciddi Karagöz, 21 Mart 1329: S.3) ifadeleri yer almıştır.

İttihat ve Terakki Fırkası'nın II. Meşrutiyet dönemi uyguladığı millî politikalar dergilere de yansır. Çocuk Dünyası dergisinde yer alan "Türklük"⁶ isimli kitabın reklamında şu ifadeler dikkat çekicidir:

"Hüseyin Ragıp Beyin vazife gazetesine tefrika edilerek bitmiş olan bu eser kitap halinde neşr olunmak üzere basılmaktadır. Kitapta muharririnin nokta-i nazarına dair Hamdullah Suphi, Köprülüzade Fuat, Mehmet Emin Beylerin mütalaalarını muhtevi birer makale dahi bulunacaktır. Yalnız hissen değil, fikren de bir öz Türk olmalarını arzuladığımız karilerimize Türklük hakkında selim bir tarz-ı telakkiyi ihtiva eden bu kitabı şimdiden tavsiyeden kendimizi alamadık." (23 Mayıs 1329: S.11)

Çocukların hem bedenlen hem de fikren savaşa hazır hale getirmeye amaçlayan İttihat ve Terakki Fırkası'nın düşünceleri dönemin yayımlanan eserleri üzerinde de etki gösterir. Çocuklara yönelik Bahriye Nezareti yaveri H. Sami Bey tarafından tercüme edilmiş vatan müdafaası hususunda fikirleri ve bedenleri alıştırmacı "Harp Oyunları" kitabının reklamında eserin çocuklar için faydalı olduğu aktarılmıştır. (Çocuk Dünyası, 13 Haziran 1329: S.14)

II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devleti'nde çocuklara yönelik edebiyat kapsamında çalışmalar da yapılmıştır. Ali Ulvi'nin Çocuklarımıza Neşideler adlı şiir kitabı dönemin çocuk dergilerinde tanıtılmıştır.

"Çocuklarımıza Neşideler"⁷ başlığında verilen reklamda

"Kitapçı dükkanının önünden geçen düşünücü her baba, her ana, yığın yığın duran kitaplara bakıp, "Ah, çocuğumun eline verecek bir kitap bulsam da alsam!.." diyor. Böyle babalara şiddetle ve samimiyetle tavsiye ederiz: Darülmualimin Numune-i Tatbikat Mektebi muallimlerinden Ali Ulvi Beyin (Çocuklarımıza Neşideler) nâm eserini evlatlarına okutsunlar. Bu eserden çocuklar kadar analar, hemşireler, ağabeyler de istifade ederler." (Çocuk Dünyası, 13 Haziran 1329: S.14) ifadeleri yer almıştır.

Ayrıca, "Rehber-i İttihad-ı Osmanî Mektebi" reklamıyla okul tanıtımı da yapılmıştır.

"Leyli, iptidai, rüşdi, idadi. Ciddiyet-i tahsil ve metanet-i terbiye, intizam-ı idare nokta-ı nazarından en mükemmel mekteptir. Her zaman şakirt kayıt kabul olunur. Tafsilât için tarifname istenilmelidir. Umum-i mektep efendiler ve hanımlarına istifadeli ilan" (Çocuk Duygusu, 13 Haziran 1329: S.2)

⁶ Bu reklam Çocuk Dünyası'nın 12 (30 Mayıs 1329), 15 (20 Haziran 1329), 16 (27 Haziran 1329), 19 (18 Temmuz 1329), 21 (1 Ağustos 1329), 31 (10 Teşrinievvel 1329) sayılarında ve 32. sayısında (17 Teşrinievvel 1329) yayımlanmıştır.

⁷ Bu reklam Çocuk Dünyası'nın 16 (27 Haziran 1329), 17 (4 Temmuz 1329), 18 (10 Temmuz 1329), 19 (18 Temmuz 1329), 21 (1 Ağustos 1329), 24 (22 Ağustos 1329), 26 (5 Eylül 1329), 32 (8 Ağustos 1329), 47 (30 Kanunusani 1329) ve 49. sayısında (13 Şubat 1329) yayımlanmıştır.

Dönemin millî politikasına uygun yayımlar yapan Çocuk Dünyası dergisinde yer alan kitap reklamları da millî çizgiyi takip eder. “Türklük Nedir? Ve Terbiye Yolları” isimli kitabın reklamında “Bursa Darülmualimini müdürü Ethem Nejat Beyefendi bu faydalı ve gayretli kitapları da neşr olunmuştur. Mündericatı pek açık ve herkesin anlayabileceği bir tarzdadır. Herkesin okuması lazımdır. Ehemmiyetle tavsiye ederiz.” (Çocuk Dünyası, 3 Teşrinievvel 1329: S.30) ifadeleri yer alır.

II. Meşrutiyet ile tarihi konularda da millîlik ön plana çıkmış ve çocuklara eski Türklerin de tarihi hakkında aktarılmıştır. “Gök Bayrak⁸” isimli yeni çıkan bir kitabın reklamında,

“Eski Türklerin, kahraman dedelerimizin yaşayışlarına, muharebelerine vakıf olmak için, (Gök Bayrak)ı okumalıdır. Edirne vilayeti Maarif Müdür-ü Muhterem Galip Bahtiyar Beyefendi tarafından Fransızcadan Türkçeye tercüme edilen bu milli roman, aynı zamanda bir tarih, mükemmel bir Türk tarihidir. Aslındaki resimler, nefasetine helal gelmeden nakil olunacak. Ve sırf çocuklarımızın da alıp okuyabilmelerini kolaylaştırmak için forma forma neşr edilecektir.” (Çocuk Dünyası, 28 Teşrinisani 1329: S.39) ifadeleri yer almıştır.

Çocuklara, beden eğitimi konusunda tavsiye edilen “Yirmi Hareketle Terbiye-i Bedeniye” isimli eserin tanıtımı “Yahut kendi kendine jimnastik. Muharriri Mehmet Fikri Bey hayat-ı sıhhiye ve neslimizdeki müthiş noksanların azalması maksadıyla Türkçemizde ilk defa tab edilen bu eser mühim herkese, daima lazım bir hazine-i sıhhattir.” (Mektepli, 2 Kanunusani 1329: S.28) ifadeleri ile yapılmıştır.

İttihat ve Terakki Fırkası’nın paramiliter gençlik oluşturmak için açtığı Genç Derneklerinde çocukların hem fikren hem de bedenen gelişmesi amaçlanmıştır. Çocukların her daim savaşa hazır olmaları için izcilik kursları verilmiştir. Çocukların izcilik hakkında bilgilere sahip olması için de “İzcilik” isimli bir eser yazılmış ve Çocuk Dünyası dergisinde tanıtımı, “Memleketimizde yol almağa başlayan İzcilik hakkında intişar etmiş ilk eserdir. Tanesi kırk para olup kütüphanemizde satılmaktadır, izcilik hakkında öğrenilmesi lazım gelen bütün malumatı ancak bu kitapta bulabilirsiniz.” (Çocuk Dünyası, 1 Mayıs 1330: S.60) ifadeleri ile yapılmıştır.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan eski harfli çocuk dergilerinde yer alan reklamlar Tablo 11’de verilmiştir.

⁸ Bu reklam Çocuk Dünyası’nın 40 (5 Kanunuevvel 1329), 42 (26 Kanunuevvel 1329), 43 (2 Kanunusani 1329), 44 (9 Kanunusani 1329), 46 (23 Kanunusani 1329) ve 47. sayısında (30 Kanunusani 1329) yayımlanmıştır.

Tablo 11. Reklamlar Konusu

Çocuk Dergileri	Reklamlar Konusu	Yayımladığı Tarih	Sayı
Çocuk Dünyası	Fransızca ve Elektrik Dersleri	14 Mart 1329	4
Çocuk Dünyası	Yeni Fikir	2 Mayıs 1329	8
Çocuk Dünyası	Ud ve Kanun Usulü	9 Mayıs 1329	9
Çocuk Dünyası	Türk Yurdu	7 Haziran 1329	13
Çocuk Duygusu	Sigara Ağızlığı Temizleme	10 Temmuz 1329	6
Çocuk Dünyası	Mekteb-i Ümit	25 Temmuz 1329	20
Çocuk Duygusu	Teşebbüs-ü Şahsi Numunesi Edevat-ı Kırtasiye- Kütüphane	10 Teşrinievvel 1329	19
Mektepli	Eser-i Münteşirah	2 Kanunusani 1329	28
Mektepli	Mekteb-i Vatan	2 Kanunusani 1329	28
Çocuk Dünyası	Ticaret ve Nasip	16 Kanunusani 1329	45
Çocuk Dünyası	Küçük Türk Tarihi	6 Şubat 1329	48
Çocuk Bahçesi	Hükümet Matbaasında Tab' Olunan Kitaplar	20 Şubat 1329	1
Çocuk Dünyası	Turan Masalları	27 Şubat 1329	51
Çocuk Bahçesi	Fotoğrafhane (M) Safa	3 Temmuz 1330	20
Talebe Defteri	Ay Demir	26 Kanunuevvel 1334	65
Talebe Defteri	Türk Kadını Dershanesi	27 Şubat 1335	67

Tablo 11’de II. Meşrutiyet döneminde yayımlanan çocuk dergilerinde millî politikaya uygun Çocuk Dünyası dergisinde 8 reklam, Çocuk Duygusu, Mektepli ve Talebe Defteri dergisinde 2 reklam ve Çocuk Bahçesi dergisinde 1 reklam verilmiştir.

Sanayi İnkılabı sonucu yeni teknik gelişmeleri takip etmekte geç kalan Osmanlı Devleti, Batılı devletlerin sömürgesi haline gelmiştir. Ucuza ve çok sayıda yabancı ürünlerin Osmanlı pazarına girmesi neticesinde yerli üretim durma noktasına gelmiştir. Kapitülasyonlarla yabancı tüccarlara tanınan ayrıcalıklarla da Müslüman ve Türk tüccarı piyasada tutunamamıştır.

II. Meşrutiyet ilanı ile siyasi gücü eline geçiren İttihat ve Terakki Fırkası millî iktisat uygulamasıyla bozulan Osmanlı ekonomisini düzeltmeyi amaçlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son on yılını kapsayan süreçte yaşanan üç büyük savaş da Osmanlı ekonomisini iyice bozmuştur. Ekonominin düzeltilmesi için iç borçlanmaya gidilmiş, tahvil senetleri satılmış, Türk ve Müslüman tüccar sınıfı oluşturulmak istenmiş ve o döneme kadar görülmemiş, toplumsal bir harekete dönüşmüş boykot çağrıları yapılmıştır.

Boykot hareketi, Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhak etmesi neticesinde başlamıştır. Avusturya mallarına karşı girişilen boykot hareketi, Averof adındaki tüccarın Osmanlı parasıyla Yunanistan'a bir zırhlı hediye etmesi neticesinde had safhaya ulaşmıştır. Müslüman ve Türk vatandaşlarda büyük bir öfkeye neden olan bu olay sonrası dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde de boykot çağrıları yapılarak yediden yetmiş herkesi bu çağrıya uyması konusunda bilgiler verilmiştir. Averof olayından sonra donanmanın önemini anlaşılmasıyla tasarruf sandıkları kurulmuş okullarda vb. yerlerde çocuklar harçlıklarından artırdıkları paraları sandıklara atarak donanmaya yardımda bulunmuştur. Alışveriş yapılacak Müslüman ve Türk mağazalarının isimleri dergilerde verilmiş, Müslüman ve Türk dışı önerisinde bulunulmuştur. II. Meşrutiyet dönemine damgasını vuran boykot hareketi neticesinde vatandaşlar yerli ve millî olana yönelmiştir.

Dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde şikâyet edilen bir konuda Türk ve Müslümanların ticaretle ilgilenmemeleri, devlet memuru olup kolay yoldan para kazanma istediğidir. Ekonominin düzelmesi için Müslüman ve Türklerin ticaret yapmaları gerektiği hatta çocukların da ticaret konusunda bilgili olması için çocuk dergilerinde ticaret ve çalışmak üzerine birçok yazı kaleme alınmıştır.

Bütün bunlara rağmen Çocuk Duygusu dergisini çıkaran ve kendisini “*ben bir Türk Ermeni'siyim. Anadolu'nun orta yerinde doğdum ana lisanım Türkçedir*” diye tanıtan Leon Lütfi'nin itidalli yaklaşımı ve önerileri de dikkat çekicidir.

Devlet o yıllarda, bozulan ekonominin düzeltilmesinin bir yolu olarak da iç borçlanma ve tahvil senetleri satışını görmektedir. Çocukların da bu konuda harçlıklarından arttırdıkları paralarla tahvil senedi almalarının yolu açılmış ve dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde bu konu hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca her Müslüman Türk çocuğunun parasının kıymetini bilmesi gerektiği ifade edilerek çocukların milli konularda bilinçlendirilmesi amaçlanmıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA

Bu bölümde çalışmadaki bulguların sonuçları ifade edilecek, tartışılarak aktarılacaktır.

5.1 SONUÇ VE TARTIŞMA

Batı’da yaşanan her yeni gelişmenin yansıması Osmanlı Devlet’inde görülür. Fransız İnkılabı sonucu yayılan “hürriyet, müsavat, adalet, uhuvvet” kavramları tüm Avrupa’yı etkilediği gibi Osmanlı Devleti’ni de etkiler. İnkılabın oluşturduğu hür ortam milliyetçilik kavramını güçlendirir ve millet esasını dayalı yeni devlet kurulur. Osmanlı Devleti de çok uluslu yapısı itibariyle milliyetçilik fikrinden etkilenir ve bünyesinde yaşayan azınlıklar bazı haklar talep eder. Osmanlı Devleti azınlıkların taleplerini karşılamak ve Batı’nın azınlık unsurları isyana teşvik etmesini engellemek için Tanzimat ve Islahat fermanları yayımlanarak gayrimüslim vatandaşlara bazı ayrıcalıklar tanınır. Lakin fermanlar istenilen etkiyi göstermeyince Meşrutiyet rejimi ilan edilir ve azınlık vatandaşlarının devlet yönetiminde temsili sağlanır. Osmanlı Devleti’nde yaşanan bu gelişmeler devletin kötü gidişatını engelleyemediği gibi azınlık isyanlarının daha da büyümesini ve yeni devletlerin kurulmasını hızlandırır.

Osmanlı toplumunda yaşanan bu gelişmeler kendini edebiyatta da gösterir. Batı’dan ithal edilen düşünce sistemleri ile ilk çeviri ürünleri de görülür. Tanzimat dönemi ile çocuğa bakışın da yavaş yavaş değişmesiyle çocuklara yönelik ürünler çeviri ağırlıklı olarak devam eder.

Tanzimat dönemi Türk gazete ve dergiciliğinin dönüm noktasıdır. İlk gazete ve dergiler bu dönemde kendini gösterir. 1869 yılında çocuklara yönelik ilk dergi olan Mümeyyiz yayımlanır. Bu dergiyi daha sonra Hazine-i Etfal (1873), Sadakat (1875),

Etfal (1875), Ayine (1875) adlı dergiler takip etmiştir. İlk çocuk dergisi Mümeyyiz'in (1869) yayımlanmasından Harf İnkılabına (1928) kadar olan sürede eski harfle yayımlanan çocuk dergisi sayısı 48'dir.

Osmanlı toplumunda çocuğa bakış II. Meşrutiyet ile değişir. Her yeni rejim inkılabını sağlam bir temele oturtmak ve onu korumak için yeni bir nesil yaratmak ister. İşte İttihat ve Terakki de yeni rejimi korumak için çocuk konusuna özen gösterir. Çocukların eğitiminde çeşitli düzenlemeler yapar, çocukların bayramları kutlaması sağlanır. Osmanlı Devleti'nin son on yılı düşünüldüğünde savaşlarla geçen sürede çocuklara gösterilen ilgi ve değer göz ardı edilemez.

Toplumları etkileyen olaylar dönemin yayımlanan edebi ürünlerine de yansır. 23 Temmuz 1908 II. Meşrutiyet'in ilanı ve 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi'ne kadar geçen ve Osmanlı Devleti'nin son on yılını kapsayan süreçte üç büyük savaş yaşanır. Savaşların etkilerin dönemin yayımlanan gazete ve dergilerinde kendini gösterir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti çocukların hem bedenlen hem aklen gelişmesi için paramiliter gençlik dernekleri kurar. Dernekler aracılığıyla "Vatanını seven, mevcut rejime sadık, iktidardaki tek partiyi benimsemiş, kendisinden önceki rejimi kötüleyen ve mevcut rejimin kıymetini bilen, varlığını bu rejimin devamında gören, milliyetçi/Türkçü, yerli malı kullanan." (Okay 2000: 107-108) çocuklar yetiştirilmek istenir. İttihat ve Terakki bu amaç için sadece dernekleri değil dönemin yayımlanan çocuk dergilerini de kullanır.

II. Meşrutiyet dönemi yayımlanan Musavver Küçük Osmanlı, Mekteplilere Arkadaş, Çocuk Dünyası, Ciddi Karagöz, Çocuk Yurdu, Mektebli, Talebe Defteri, Çocuk Duygusu, Türk Yavrusu, Çocuklar Âlemi, Kırlangıç, Çocuk Bahçesi, Çocuk Dostu, Mini Mini, Küçükler Gazetesi, Hür Çocuk isimli eski harfli çocuk dergilerinde dönemin siyasi gücü İttihat ve Terakki'nin ideolojik fikirlerine rastlanır. Ayrıca bu dergilerin çoğu Balkan Harbi sonrası yayım hayatına başladığı için savaşların yansımalarını dergilerde görürüz.

1912-1913 Balkan Harbi sonucunda toplumda "Türklük bilinci" oluşur. Millî olana yönelişin başladığı bu dönemde çocukların da millî bilinçle yetişmeleri amacıyla eğitimde çeşitli düzenlemeler yapan İttihat ve Terakki Fırkası, dönemim yayımlanan çocuk dergileri aracılığıyla da millî bilincin oluşmasını sağlayacak makale, masal, hikâye vb. türlerde yazı kaleme aldırır. Millîlik/Türkçülük düşüncesinin yansımaları "ilk

olarak bir çocuk dergisinin adında ‘Türk’ kelimesi” (Okay, 2000: 46) yer almasıyla kendini gösterir. Türk kelimesi çocuk dergilerinde sıkça tekrar edilip Balkan Savaşı sonucu oluşan millî bilinci taze tutmayı amaçlar.

Milliyetçilik politikasına uygun yayım yapan dergilerinde başında Çocuk Dünyası gelir. Hemen her sayısında millî söylemler yer alır. Türk Serencamları başlığıyla Ergenekon-Bozkurt destanına, Ziya Gökalp’in Alageyik, Türk’ün Tufanı şiirlerine yer verilir. Bu ve benzeri millî duygulara hitap eden yazılarda çocuklarda aynı zamanda vatan, bayrak ve ordusu sevgisi oluşturmak, geçmiş Türk devletlerinin tarihi hakkında bilgileri aktarmak amaçlanır.

II. Meşrutiyet dönemi çocuk dergilerine konu olan bir diğer kavram ise intikamdır. Asırlarca beraber yaşanan Balkan milletlerinin isyan etmesi, komita ve çete faaliyetleri ile Müslüman ve Türk vatandaşlara uyguladıkları zulüm Osmanlı toplumunda büyük bir ihanet duygusu oluşturur. Balkan Harbi sırasında Bulgar milletinin Türk köylerini basıp camileri yıkması, masum insanları öldürmesi, kadın ve kızların namuslarını kirletmesi, Osmanlı bayrağını çamurlara atması vb. olayların Balkan’dan İstanbul’a göç eden Müslüman ve Türk vatandaşlarının anlatması üzerine toplumda büyük bir kin duygusu oluşur. Yaşanılanların intikamının alınması gerektiği dönemin yayımlanan birçok gazete ve dergisinde ifade edilir. Toplumun bir parçası olan çocuklarda yaşanan olaylar karşısında büyük bir kin duygusu besler ve dergiler aracılığıyla atalarının intikamını çocukların alacağı aktarılır.

1908 yılında Avusturya’nın Bosna-Hersek’i ilhak etmesi neticesinde Osmanlıda toplumsal harekete dönüşen boykot, dönemin yayımlanan çocuk dergilerinde de işlenir. Osmanlı toplumunda ticaretle uğraşan gayrimüslimlerin Türk ve Müslümanlardan aldıkları paraları Osmanlı Devleti’nin savaştığı devletlere aktarması sonucu toplumda yabancı tüccar ve mallarına karşı boykot çağrıları yapılır. Vatandaşların Türk ve Müslüman ticarethanelerinden alışveriş yapmaları istenir. Çocuk dergileri aracılığıyla Müslüman ve Türk ticarethanelerinin isimleri verilir. Hatta dergilerin reklam kısmında Türklere ait sinema, dişçi, matbaa vb. yerlerin isimleri verilir.

Vatanını seven herkesin boykota uyması istenir. Boykota uymayarak yabancı ticarethanelerden alışveriş yapanların vatan haini olacağı ifade edilir. Boykot tartışmaları dönemin çocuk dergilerine de yansır. Çocuk Dünyası dergisi boykota

uymadığı için Çocuk Duygusu dergisini hedefe koyar. Boykot öncesi İngiliz Kumaşları reklamı yapan Çocuk Dünyası bu uygulamasından vazgeçer; Tring Galata ve Aştiyan reklamlarını yapan Çocuk Duygusu'nu eleştirir.

Bu dönem yayımlanan Talebe Defteri'ndeki Nestle markasına karşı boykot kararı da dikkate değerdir. Dergide memleketin dağlarında beslenen ineklerin sütünün makbul olduğu ifade edilirken yabancı malı almanın vatan hainliği olacağı dile getirilir.

Bu çalışma, Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan II. Meşrutiyet döneminde (1908-1918) çocuğun ve çocukluğun göz ardı edilmediği, İttihat ve Terakki'nin paramiliter gençlik politikası kapsamında çocuğu merkeze alan bir anlayış gelişir. Bu dönemde çocuk-asker kavramı oluşturulmak istenir. Bu dönemde çocuğu şekillendirebilmek için çocuğa yönelik edebiyatın da önem kazandığı gözlenir. II. Meşrutiyet dönemi çocuk edebiyatı ürünleri rejimin isteği doğrultusunda eğitici ve öğretici nitelik taşır.

KAYNAKÇA

- Akşin, S. (2014). *Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Akyüz, Y. (1999), *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1993), *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, Cilt I: 1914 – 1980*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ateş, S. Y. (2012), *Asker Evlatlar Yetiştirmek- II. Meşrutiyet Dönemi'nde Beden Terbiyesi, Askerî Talim ve Paramiliter Gençlik Örgütleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baş, B. (2015), *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çilliler, Y. (2015), Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları, *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, Cilt/: 10, Sayı: 2, syf. 45-65.
- Dayıoğlu, G. (1987), *Soruşturma: 1, Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2004), *Çağdaş Çocuk Yazını/Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Elöve, A. (1912), *Çocuklarımıza Neşideler*, İstanbul: Tanin Matbaası.
- Engin, V. (2017), *Bir Devrin Son Sultanı II. Abdülhamid*, İstanbul: Yeditepe.
- Enginün, İ. (1985), Çocuk ve Kitapları Üzerine, *Türk Dili Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. Ankara: Türk Dili Dergisi.
- Enginün, İ. (1987), Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Eker, S. (2015), Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi/Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, Cilt: 2, Sayı: 1, ss.31-66
- Geveze. (2 Ağustos 1324[1908]), *Hamiyetli Vatandaşlarımıza*, S:58. s: 2, İstanbul: Asır Matbaası.
- Geveze. (31 Ocak 1914), *Dereden Tepeden*, S:16. s.2, İstanbul: Asır Matbaası.

- Güngör, E. (2006), *Tarihte Türkler*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürel, Z., Temizyürek, F., ve Şahbaz, N. K. (2007), *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Öncü Kitap.
- Güzel, H. T. (2017, Mart), “Hasta Adam” Osmanlı Devleti Karşısında Başarılı Bir İtalyan Diplomasi Örneği, Trablusgarp Savaşı, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Vol.2, No.1, syf.112.
- Hanioğlu, M. Ş. (1992), “Batılılaşma”, TDV İslam Araştırmaları Merkezi, c. V, s. 148. İstanbul.
- Hanioğlu, M. Ş. (2012), "Türkçülük", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 41, s. 551-554.
- K, Tarık D. (1987), Soruşturma: 1, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*, İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Kavcar, C. (1999), *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Karabulut, M. (2016), Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Değişim Süreci, Sosyal ve Kültürel Durum, *Mecmua Dergisi*, S:2, syf:49-65.
- Köprülü, M. (1974), *İslam Ansiklopedisi*, C.II, Bayrak Maddesi, s.402, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Küçük, C., Ertüzün, T. (1994), *İslam Ansiklopedisi*, 10.Cilt, Düyûn-ı Umûmiyye Maddesi, s.58-62.
- Oğuzkan, A. F. (1997), *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Emel Matbaacılık Sanayii.
- Okay, C. (1999), *Eski Harfli Çocuk Dergileri*, İstanbul: Kitabevi.
- Okay, C. (2000), *Meşrutiyet Çocukları*, İstanbul: Bordo.
- Okay, C. (2002), *Meşrutiyet Dönemi Çocuk Edebiyatı: Şiir, İnceleme*, İstanbul: Medyatek.
- Ortaylı, İ. (2007), *Gelenekten Geleceğe*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Örs, O. (2013), Kuruluşundan Birinci Dünya Savaşına Kadar İttihat ve Terakki Cemiyeti, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.51, syf. 679-716.

- Özdemir, M. (2005), “Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Kültürü Açısından Eğitim Fakültelerinde Okutulan ‘Çocuk Edebiyatı’ Dersleri”, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S:9.
- Meriç, C. (2013), *Kültürden İrfana*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sağlam, S. (2004), Ziya Gökalp’te “Solidarizm” Ve “Millî İktisat” *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1.
- Semiz, Y. (2014), İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:35, s:217-244.
- Sever, S. (2015), *Çocuk ve Edebiyat*, İzmir: Tudem Yayınevi.
- Şimşek, T. (2012), *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı: El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007), *Çocuk Edebiyatı Kültürü: -Okuma Alışkanlığı ve Medya Sarmalı* Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2012), *Dersimiz Çocuk: Çocuk Üzerine Düşünce Yazıları* İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, M. R. (2016), *Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Taştan, Y. K. (2017), *Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*, Ankara: Ötüken Neşriyat A.Ş,
- Türkçe Sözlük*. (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara,
- Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi Cilt:1*. (1984), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Üstel, F. (2004), *Makbul Vatandaş’ın Peşinde: II. Meşrutiyet’ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Varlık, Ali Bilgin. (2013), Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım, *Avrasya Terim Dergisi*, 1, 114-129.
- Yardımcı, Mehmet., Tuncer, Hüseyin. (2002), *Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Ürün Yayınları.
- URL1:<https://www.nestle.com.tr/medya/basin-bultenleri/nestlenin-temelini-atan-henri-nestle-200-yasinda>

EKLER

EK-1. ARAŞTIRMA METİNLERİNİN KAYNAK DERGİLERİ

- Ciddi Karagöz. (21 Mart 1329 [3 Nisan 1913]), *Koşunuz!.. Nereye?* S.3, s. Arka Kapak
- . (21 Mart 1329[3 Nisan 1913]), *Türk Mağazası*, S.3, s. Arka Kapak
- Çocuk Bahçesi. (1329/1330-1913/1914). Selanik: Hükümet Matbaası
- . (20 Şubat 1329[5 Mart 1914]), *Türk Ruhu Nasıl Yapılıyor?* S.1, s. Arka Kapak
- . (27 Şubat 1329[12 Mart 1914]), *Çocuk Ruhu*, S.2, s.17-18
- . (27 Şubat 1329[12 Mart 1914]), *Türk ve İslam Ticarethanesi*, S.2, s. Arka Kapak
- . (6 Mart 1330[19 Mart 1914]), *İnna.....Raciun*, S.3, s.48
- . (6 Mart 1330[19 Mart 1914]), *Muhterem Şehitlerimiz*, Fethi, Nuri ve Sadık Beylere, S.3, s.48
- . (3 Nisan 1330[16 Nisan 1914]), *Türk Öcü*, S.7, s.112
- . (17 Nisan 1330[30 Nisan 1914]), *İntikam Öğüdü*, S.9, s.144
- . (24 Nisan 1330[7 Mayıs 1914]), *Anne ve Yurt*, S.10, s.160
- . (1 Mayıs 1330[14 Mayıs 1914]), *Balkan Harbi Faciası*, S.11, s.173
- . (8 Mayıs 1330[21 Mayıs 1914]), *Gençlerin Cevabı*, S.12, s.185
- . (5 Haziran 1330[18 Haziran 1914]), *Fatih'in Huzurunda*, S.65, s.226
- . (5 Haziran 1330[18 Haziran 1914]), *Hep Vatan*, S.16, s.234
- . (5 Haziran 1330[18 Haziran 1914]), *Vatan Aşkı*, S.16, s.235
- . (19 Haziran 1330[2 Temmuz 1914]), *Medid Bey*, S.18, s.268
- Çocuk Duygusu. (1329/1330-1913/1914), İstanbul: Sancakçıyan Matbaası.
- . (6 Haziran 1329[19 Haziran 1913]), *Bir Hitabe*, S.1, s.3
- . (13 Haziran 1329[26 Haziran 1913]), *Hep Vatan- Vatanıma*, S:2, s.6

- . (13 Haziran 1329[26 Haziran 1913]), *Rehber-i İttihad-ı Osmanî Mektebi*, S:2, s. Arka Kapak
- . (10 Temmuz 1329[23 Temmuz 1913]), *Türk Kızının Öğüdü*, S.6, s.1
- . (10 Temmuz 1329[23 Temmuz 1913]), *Kırmızı, Beyaz*, S.6, s.6
- . (10 Temmuz 1329[23 Temmuz 1913]), *Teşebbüs-i Şahsi Numunesi Edevat-ı Kırtasiye*, S.6, s. Arka Kapak
- . (1 Ağustos 1329[14 Ağustos 1913]), *Türk Çocuğu*, S:9, s.1
- . (1 Ağustos 1329[14 Ağustos 1319]), *Çiftçi*, S.21, s.2
- . (22 Ağustos 1329[4 Eylül 1913]), *Cesur Olalım*, S.12, s.7-8
- . (31 Teşrinievvel 1329[13 Kasım 1913]), *Donanmayı Unutmayınız!.. Mini Mini Vatandaşlar!* S.22, s. Arka Kapak
- . (7 Teşrinisani 1329[20 Kasım 1913]), *Küçük Şeyler, Edirne Muhasarasında Bir Gece*, S.23, s.7
- . (26 Kanunuevvel 1329[8 Ocak 1914]), *İ'tilâ-i Emellerinden Kin*, S.30, s.1
- . (16 Kanunusani 1329[29 Ocak 1914]), *Boykotaj Meselesi*, S.33, s.3
- . (10 Nisan 1330[23 Nisan 1914]), *Osmanlı Bayrağı*, S.45, s.8
- . (22 Mayıs 1330[4 Haziran 1914]), *Keder Çekme*, S.51, s.1
- Çocuk Dünyası. (1329/1334-1913/1918), İstanbul: Matbaa-i Kader.
- . (18 Nisan 1329[1 Mayıs 1913]), *Çocuklara*, S.6, s.1-2
- . (21 Mart 1329[2 Nisan 1913]), *Masal Müsabakası*, S.2, s.6
- . (2 Mayıs 1329[15 Mayıs 1913]), *Alageyik*, S.8, s.3
- . (2 Mayıs 1329[15 Mayıs 1913]), *Türk Serencamları*, S.8, s.3
- . (9 Mayıs 1329[22 Mayıs 1913]), *Bayraktarın Şehadeti*, S.9, s. 6
- . (16 Mayıs 1329[29 Mayıs 1913]), *Mini Mini Kardeşlerim*, S.10, s.4
- . (23 Mayıs 1329[5 Haziran 1913]), *Türklük*, S.11, s. Arka Kapak
- . (30 Mayıs 1329[12 Haziran 1913]), *Türk Tufanı*, S.12, s.1-2

- . (30 Mayıs 1329[12 Haziran 1913]), *Vatana*, S.12, s.3
- . (30 Mayıs 1329[12 Haziran 1913]), *Ben Türk'üm*, S.12, s.7
- . (6 Haziran 1329[19 Haziran 1913]), *Bir Çocuğun Vatanperverliği Fransuva Arago*, S.13, s.7
- . (6 Haziran 1329[19 Haziran 1913]), *Öç Duygularından*, S.13, s.3
- . (13 Haziran 1329[26 Haziran 1913]), *Harp Oyunları*, S.14, s. Arka Kapak
- . (13 Haziran 1329[26 Haziran 1913]), *Çocuklarımıza Neşideler* S.14, s. Arka Kapak
- . (4 Temmuz 1329[17 Temmuz 1913]), *Sancağını Sev Yavrum*, S.17, s.7
- . (18 Temmuz 1329[31 Temmuz 1913]), *Redif*, S.19, s.1
- . (1 Ağustos 1329[14 Ağustos 1913]), *Mektep Çocuklarının İlahisi*, S.21, s.1
- . (10 Ağustos 1329[23 Ağustos 1913]), *Oğluma*, S.23, s.1
- . (19 Eylül 1329[2 Ekim 1913]), *Gençlere*, S:28, s.1-2
- . (3 Teşrinievvel 1329[16 Ekim 1913]), *Türk'ün Ağyara Hitabı*, S.18, s.2
- . (3 Teşrinievvel 1329[16 Ekim 1913]), *Türklük Nedir? Ve Terbiye Yolları*, S.18, s. Arka Kapak
- . (17 Teşrinievvel 1329[30 Ekim 1913]), *Nuri Kardeşime! Akagündüz Ağabeyime*, S.32, s.1
- . (7 Teşrinisani 1329[20 Kasım 1913]), *Küçük Tomris*, S.35, s.1
- . (7 Teşrinisani 1329[20 Kasım 1913]), *Bayrak*, S.35, s.6
- . (7 Teşrinisani 1329[20 Kasım 1913]), *Kahraman Türk Oğlu*, S.35, s.2
- . (14 Teşrinisani 1329[27 Kasım 1913]), *Öç Türküsü*, S.36, s.1
- . (14 Teşrinisani 1329[27 Kasım 1913]), *Gördes İptidai Talebesi Arasında*, S.36, s.3
- . (21 Teşrinisani 1329[4 Aralık 1913]), *Turan Yavrularına!* S.37, s.1
- . (21 Teşrinisani 1329[4 Aralık 1913]), *Necdet'in Papağını*, S.37, s.9-11

- . (28 Teşrinisani 1329[11 Aralık 1913]), *Yetimler*, S.38, s.1
- . (28 Teşrinisani 1329[11 Aralık 1913]), *Bir Çocuk Gazetesi İlanı*, S.38, s.12
- . (28 Teşrinisani 1329[11 Aralık 1913]), *Gök Bayrak*, S.38, s. Arka Kapak
- . (5 Kanunuevvel 1329[18 Aralık 1913]), *İzmir Sultaniyelilerin Hamiyeti*, S.39, s.11
- . (12 Kanunuevvel 1329[25 Aralık 1913]), *Osmancık Yurdu*, S.40, s.1
- . (26 Kanunuevvel 1329[8 Ocak 1914]), *Türk'ün Gücü*, S.42, s.2
- . (16 Kanunusani 1329[29 Ocak 1914]), *Vatanın Ümidisin!* S.45, s.1
- . (30 Kanunusani 1329[12 Şubat 1914]), *Faydalı Bir Kitap-Ticaret ve Nasip*, S.47, s. Arka Kapak
- . (13 Şubat 1329[26 Şubat 1914]), *Candan Dinle!* S.49, s.1
- . (13 Mart 1330[26 Mart 1914]), *Donanma*, S.53, s.1
- . (1 Mayıs 1330[14 Mayıs 1330]), *Küçük Yavrularımızın Büyük Kalpleri*, S.60, s.154
- . (1 Mayıs 1330[14 Mayıs 1330]), *İzcilik*, S.60, s.160
- Donanma Nüsha-i Fevkalade. (4 Mart 1330[1914]), *Donanma*, S.1, s.53
- Küçükler Gazetesi. (23 Mayıs 1334[23 Mayıs 1918]), *Küçük Yavrularımızın Yazıları: Köylü Tosun'un İstikraza İştiraki*, S.3, s.8
- Mektepli. (1329/1330-1913/1914). İstanbul: Artin Asaduryan ve Mahdumları Matbaası.
- . (16 Mayıs 1329[29 Mayıs 1913]), *Vatanın Dileği Muhterem Türk Kardeşlerimize*, S.1, s.6
- . (16 Mayıs 1329[29 Mayıs 1913]), *Bir Zabıt Lisanından: Atiye Doğru*, S.1, s.9
- . (21 Mayıs 1329[3 Haziran 1913]), *On Üç Yaşında Bir Şehit*, S:2, s.21
- . (30 Mayıs 1329[12 Haziran 1913]), *Ninni*, S.3, s.37

- . (30 Mayıs 1329[12 Haziran 1913]), *Çalışmak*, S.3, s.46
- . (6 Haziran 1329[19 Haziran 1913]), *Baba Öğüdü-İstikbalin Babalarına*, S.4, s.53
- . (13 Haziran 1329[26 Haziran 1913]), *Genç Kini – Bulgar Hayali Karşısında*, S.5, s.82
- . (20 Haziran 1329[3 Temmuz 1913]), *İntibah ve İntikam*, S.6, s.90
- . (20 Haziran 1329[3 Temmuz 1913]), *Gönüllü Ali Onbaşı*, S.6, s.98
- . (10 Temmuz 1329[23 Temmuz 1913]), *İntikamı Unutma*, S.8, s.134
- . (25 Temmuz 1329[7 Ağustos 1913]), *Talebe Yazıları*, S:9, s.151
- . (21 Ağustos 1329[3 Eylül 1913]), *İktisadiyat-Türkler Kurtulmak İsterse Her Şeyden Evvel İktisatlarını Düşünmelilerdir*, S.11, s.176
- . (21 Ağustos 1329[3 Eylül 1913]), *Çalışalım!* S.11, s.181
- . (19 Eylül 1329[2 Ekim 1913]), *Unutmayalım!* S.14, s.230
- . (26 Eylül 1329[9 Ekim 1913]), *Şair Çocuk-Ciddi Baba*, S.15, s.233
- . (17 Teşrinievvel 1329[30 Ekim 1913]), *İntikam Olsun*, S.18, s.287
- . (7 Teşrinisani 1329[20 Kasım 1913]), *Yaşasın Mektepli Yardımcı Kardeşler!* S.20, s.313
- . (5 Kanunuevvel 1329[18 Aralık 1913]), *Coğrafya Dersinde*, S:23-24, s.373
- . (5 Kanunuevvel 1329[18 Aralık 1913]), *"Mektepli" Vasıtasıyla Milletimle Hasbihal*, S.23-24, s.382
- . (19 Kanunuevvel 1329[1 Ocak 1914]), *Köylüye!* S.26, s.469
- . (2 Kanunusani 1329[15 Ocak 1914]), *Yirmi Hareketle Terbiye-i Bedeniye*, S.28, s. Arka Kapak
- . (13 Şubat 1329[26 Şubat 1914]), *Şarkı Rumeli İçin*, S.32, s.615
- . (27 Şubat 1329[12 Mart 1914]), *Hava Şehitlerine Fethi ve Sadık İçin*, S.33, s.624
- . (9 Mart 1330[22 Mart 1914]), *İlan*, S.34, s. Arka Kapak

- . (27 Mart 1330[9 Nisan 1914]), *Vahşet ve İntikam*, S.37, s.686
- . (27 Mart 1330[9 Nisan 1914]), *İlan*, S.37, s. Arka Kapak
- Mekteplilere Arkadaş. (1325/1326-1910). İstanbul: Mezziyet Kütüphanesi
- . (1 Temmuz 1326[14 Temmuz 1910]), *Hep Askeriz*, S.13, s.377-378
- . (10 Temmuz 1326[23 Temmuz 1910]), *Hayatı Öğrendim-Vatan*, S.14, s.399
- Mini Mini. (7 Haziran 1330[20 Haziran 1914]), *Vatanın Küçücük Evlatlarına Tavsiyem*, S.4, s.7
- Talebe Defteri. (1329/1335-1913/1919), İstanbul: Necm-i İstiklal Matbaası.
- . (20 Haziran 1329[3 Temmuz 1913]), *Bilgi Yolunda*, S.3, s.37
- . (20 Haziran 1329[3 Temmuz 1913]), *Büyük Osmanlı Ticarethaneleri*, S.3, sArka Kapak
- . (4 Temmuz 1329[17 Temmuz 1913]), *Maber-i İntikam*, S.4, s.56-57
- . (8 Temmuz 1329[21 Temmuz 1913]), *Balkan Türküsü*, S.5, s. 69
- . (29 Ağustos 1329[11 Eylül 1913]), *Öç*, S.8, s.115
- . (19 Eylül 1329[2 Ekim 1913]), *İntikam Öğüdü-Nesl-i Atiye*, S.16, s.1
- . (26 Eylül 1329[9 Ekim 1913]), *Keşşafın Türküsü*, S.10, s.151
- . (5 Kanunuevvel 1329[18 Aralık 1913]), *Vazife-i Vataniye*, S:15, s.235
- . (2 Kanunusani 1329[15 Ocak 1914]), *Donanma İçin*, S.18, s.289
- . (2 Kanunusani 1329[15 Ocak 1914]), *Nestle Süt*, S.18, s. Arka Kapak
- . (19 Kanunusani 1332[1 Şubat 1917]), *10 Paranın Kıymetini Bilmeyen Osmanlı Olamaz*, S.33, s. Manşet
- . (19 Kanunusani 1332[1 Şubat 1917]), *Kurtlar ve Böcekler*, S.33, s.529
- . (19 Kanunusani 1332[1 Şubat 1917]), *En İyi Sinema*, S.33, s. Arka Kapak
- . (13 Şubat 1329[26 Şubat 1914]), *Bayrak*, S.20, s.323
- . (1 Mart 1333[1 Mart 1917]), *Sancaktar*, S.35, s.561

- . (29 Mart 1333[29 Mart 1917]), Oh, *Bayrağım!*, S.37, s.597
- . (29 Mart 1333[29 Mart 1917]), *Matbua İşlerimizi Nereye Yaptıralım?* S.37, s. Arka Kapak
- . (12 Nisan 1333[12 Nisan 1917]), *Bayrağım*, S.38, s. Arka Kapak
- . (13 Eylül 1333[13 Eylül 1917]), *Müdafaa-i Milliyenin Mühim Bir Teşebbüsü*, S.45, s. Arka Kapak
- . (14 Mart 1334[14 Mart 1918]), *(20) Lirası Olan Bir Genç Ne Yapmalı?* S.52, s.865

**EK-2. İNCELENEN DERGİLERDEKİ SAVAŞ TEMASINA UYGUN
RESİMLER**

Küçük Türk Kahramanı

Çocuk Dünyası 4 Nisan 1329 Sayı 4, Sayfa 5.

۱۴ نيسان ۱۳۳۰

سوكيلى پادشاهمز بشنچى سلطان محمد خان حضرتلرى

Sevgili Padişahımız Beşinci Sultan Mehmet Han Hazretleri

Çocuk Dünyası 17 Nisan 1330 Sayı.58, Manşet.

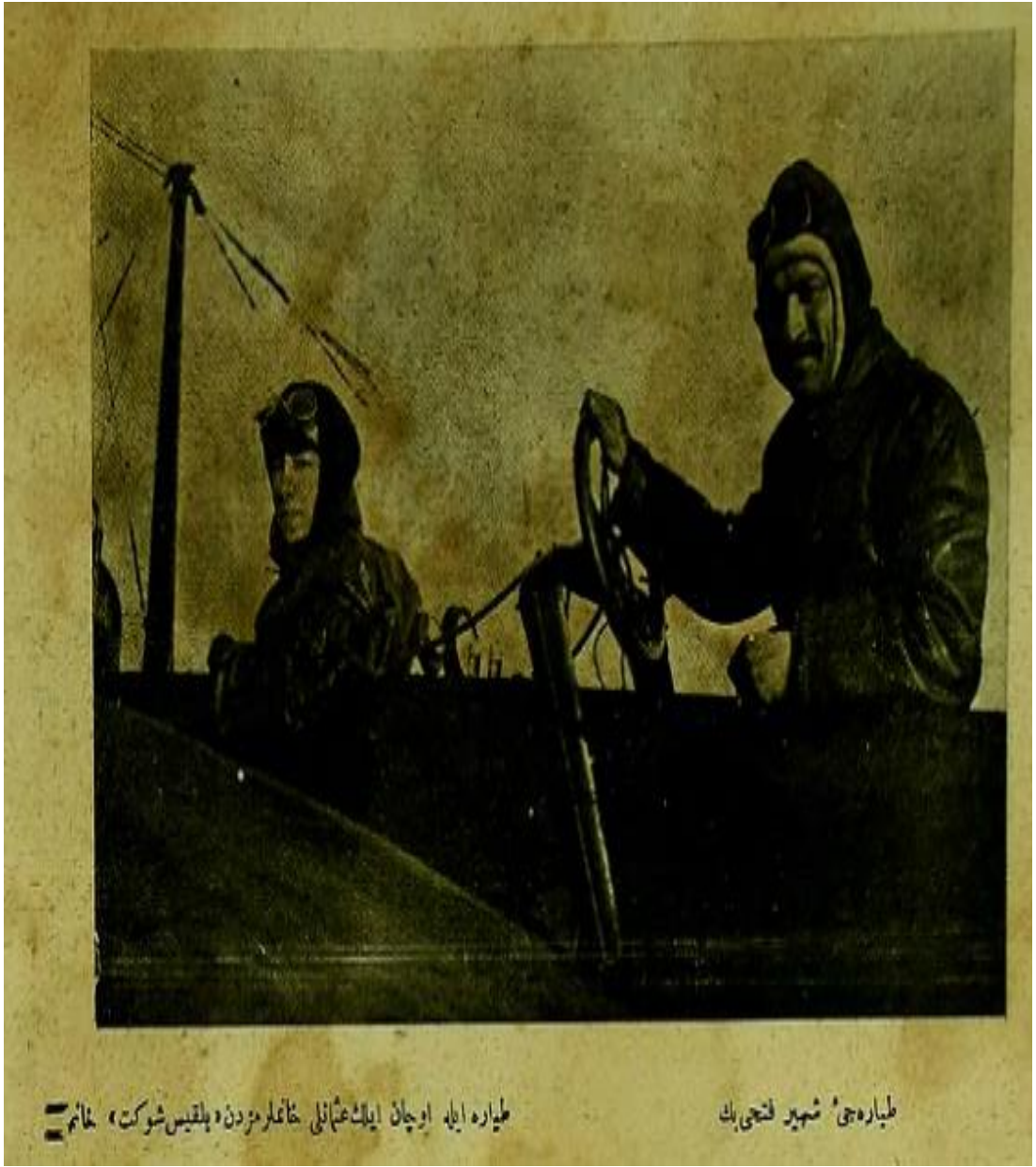

Zalimleri sindiren altın yürekli hürriyet kahramanı Binbaşı Enver Bey [Şimdiki Harbiye Nazırı Enver Paşa]

Çocuk Dünyası 10 Temmuz 1330 Sayı 70, Sayfa 308.

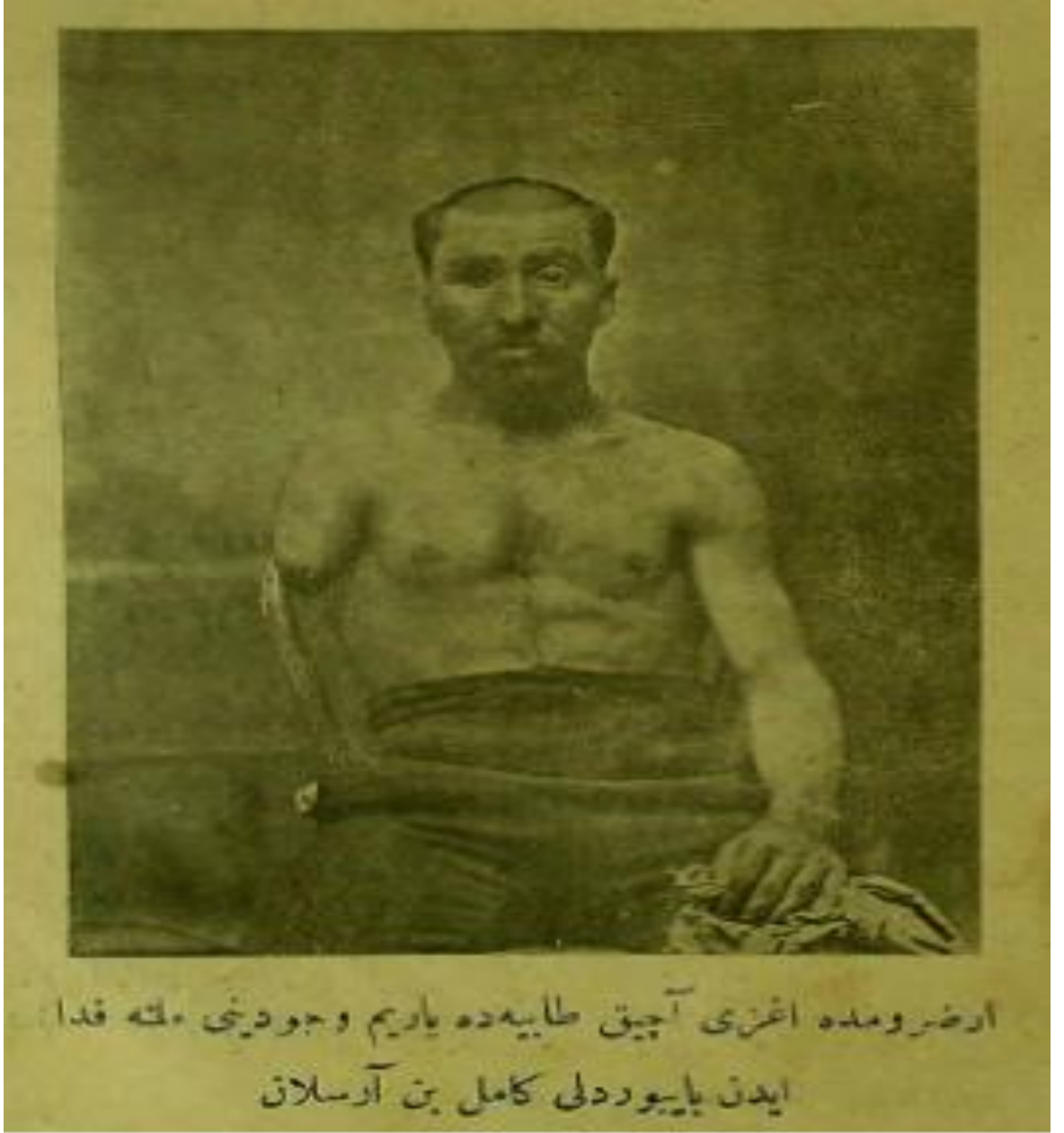

Yılan (Bulgar) ve Onu Öldürmeye Çalışan Türk
Mektepli 26 Teşrinisani 1329 Sayı 22, Manşet.

Hava Şehidi Tayyareci Fethi Bey

Mektepli 5 Kanunuevvel 1329 Sayı 23-24, Sayfa 378.

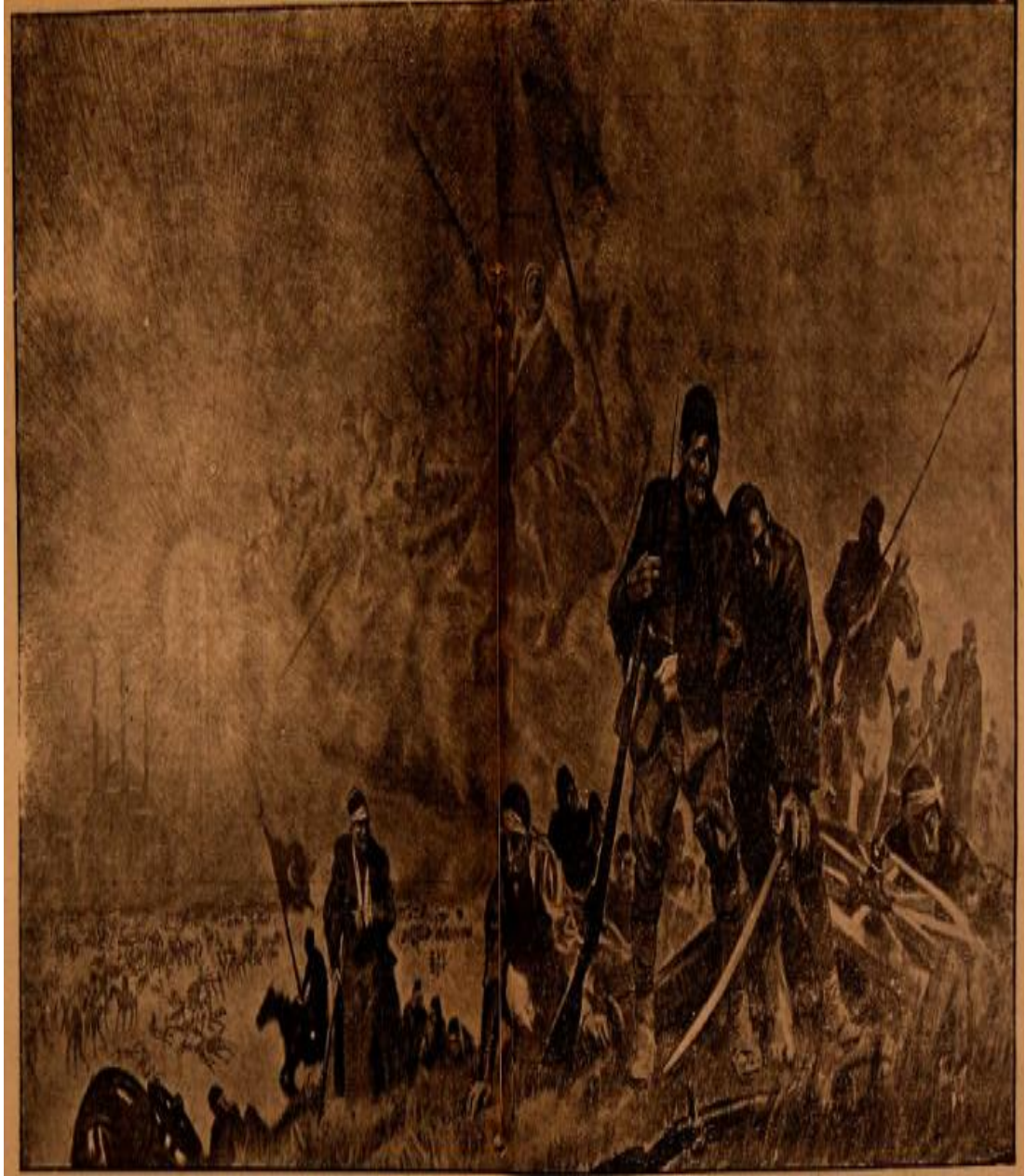
Bir Kolunu Vatan İçin Feda Eden Türk Askeri

Mektepli 13 Şubat 1329 Sayı 32, Manşet.

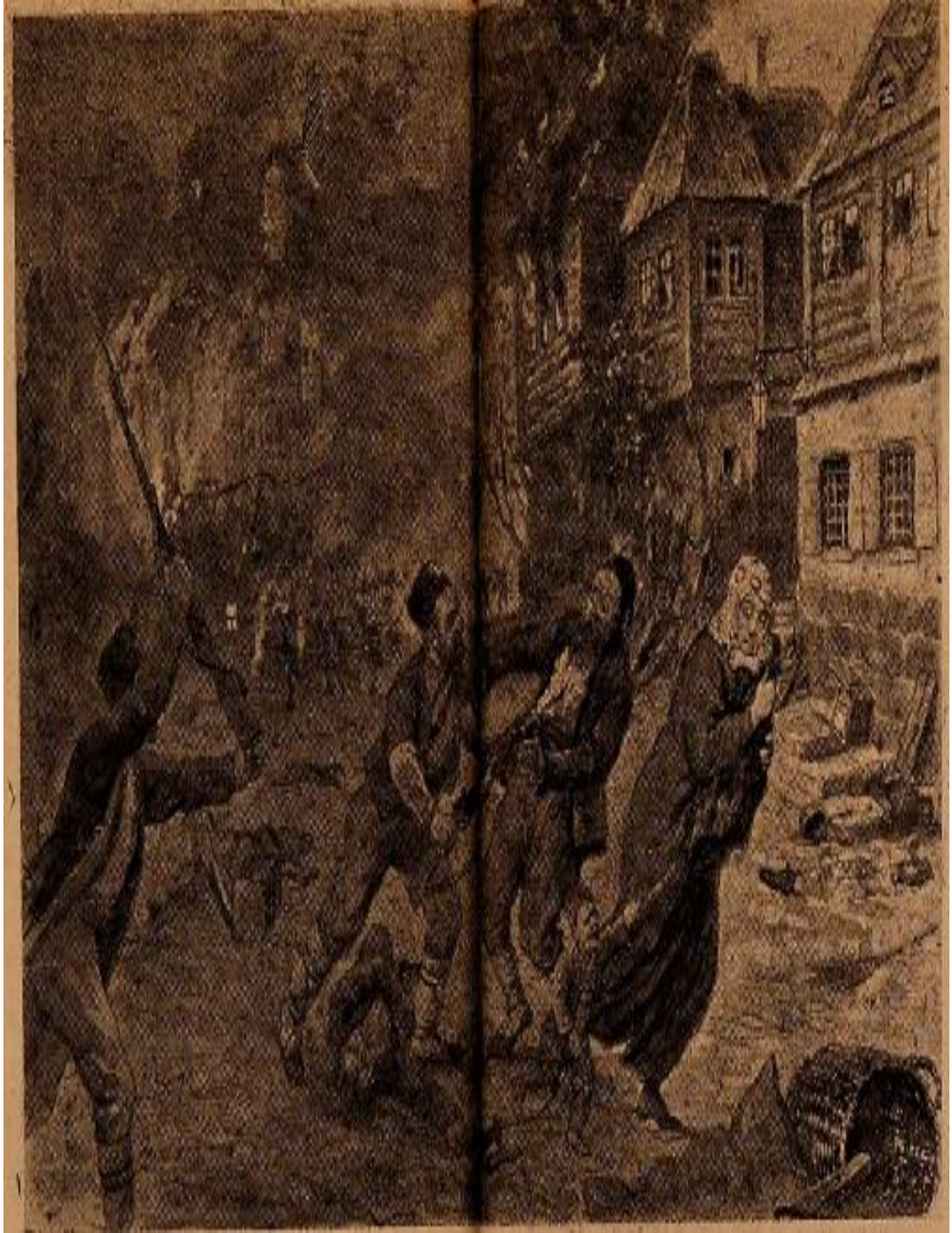
Savaşa Hazır Türk Evlatları

Musavver Küçük Osmanlı 20 Kanunuevvel 1325, Sayı 3

Balkan Harbi

Talebe Defteri 6 Haziran 1329 Sayı 2, Sayfa 24.

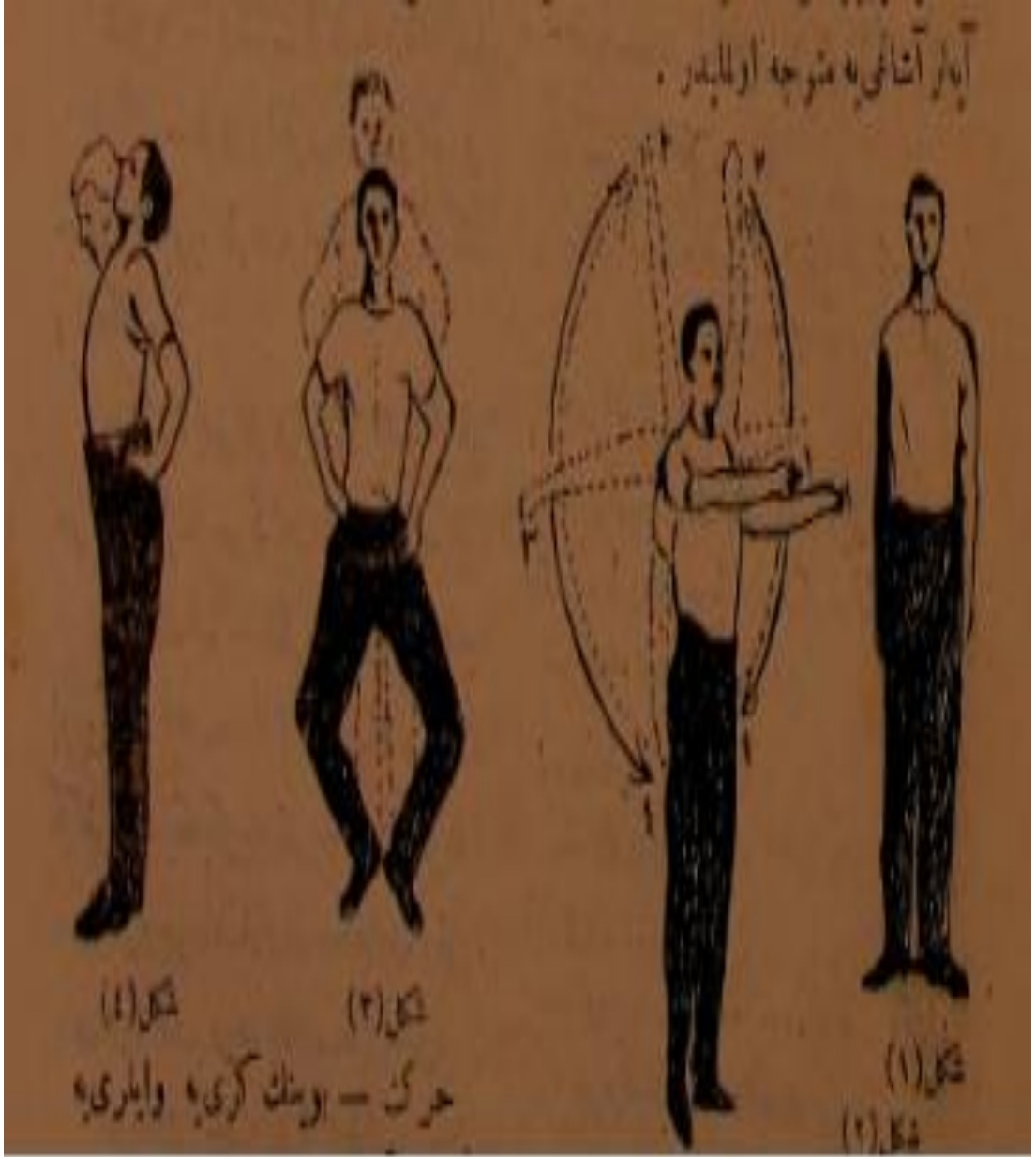
Bulgar Zulmü

Talebe Defteri 7 Teşrinisani 1329 Sayı 13, Sayfa 200-201.

İleri, Daima İleri!

Talebe Defteri 10 Mayıs 1333 Sayı 40, Manşet.

Beden Terbiyesi Üzerine

Mekteplilere Arkadaş 5 Şubat 1325 Sayı 3, Sayfa 112.

ÖZGEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİSİ

Emrah TOPRAKÇI, 1988 yılında İstanbul'un Kadıköy ilçesinde doğdu. İlköğretimini İstanbul/Pendik Yıldırım Beyazıt İlkokulu'nda, lise eğitimini İstanbul/Tuzla YDA Lisesi'nde tamamladı. Lisansını 2008-2012 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında yaptı.

2012 yılı Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Şanlıurfa/Eyyübiye Şehit Onbaşı Kasım Aksoy Ortaokulu'nda göreve başladı. 2016 yılından itibaren Sakarya/Hendek Çamlıca Ortaokulu'nda görevine devam etmektedir.

2016 yılı Sakarya Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümünde yüksek lisansa başladı ve söz konusu olan bu tezi hazırladı.

İletişim: emrahtoprakci@gmail.com